

BRATTE GLEDER

Hvem kan gjøre hva i det bratte friluftslivet?

- en kvalitativ studie av hvilken forståelse veiledere med bakgrunn fra tre sentrale norske friluftslivsmiljøer har av friluftslivsbegrepet, deres meninger om dagsaktuelle debatter omkring utdanning og kompetansekrav til veiledere i bratt friluftsliv, og deres tanker om kommersialiseringen av det bratte friluftslivet

Sturla Grøtta Grav

Høgskolen i Nord-Trøndelag
Avdeling for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning
Levanger

Juni 2010

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV MASTEROPPGAVE I KROPPSØVING

Forfatter: Sturla Grøtta Grav

Norsk tittel: **BRATTE GLEDER**
Hvem kan gjøre hva i det bratte friluftslivet?

- en kvalitativ studie av hvilken forståelse veiledere med bakgrunn fra tre sentrale norske friluftslivsmiljøer har av friluftslivsbegrepet, deres meninger om dagsaktuelle debatter omkring utdanning og kompetansekrav til veiledere i bratt friluftsliv, og deres tanker om kommersialiseringen av det bratte friluftslivet

Engelsk tittel: **STEEP PLEASURES**
Who can do what in demanding outdoor life?

- a qualitative study of what understanding outdoor guides from three central Norwegian outdoor environments have of the concept of outdoor life, their opinions on current debates about education and expertise requirements for guides in demanding outdoor life, and their thoughts about the commercialization of demanding outdoor life

Kryss av:

Jeg samtykker i at oppgaven gjøres tilgjengelig på høgskolens bibliotek og at den kan publiseres på internett i fulltekst via BIBSYS Brage, HiNTs åpne arkiv

Min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: _____

Dato: 15. juni 2010

underskrift

FORORD

Jeg vil rette en spesiell takk til min hovedveileder Aage Jensen for grundig og oppmuntrende veiledning. I motvind og medvind har dine reflekterte og ærlige tilbakemeldinger gitt oppgaven et løft, og meg en dypere innsikt og forståelse for friluftslivet. Tore Kristian Aune fortjener også en takk for konstruktive innspill underveis.

Jeg vil videre takke respondentene som stilte seg positive til å stille opp i samtaler der de delte sine erfaringer, opplevelser og meninger med meg. Uten dere hadde det blitt et magert resultat.

Takk også til pappa for gjennomlesning og innspill i sluttspurten. Din skrivekunst og formuleringsevne har alltid vært et betydelig bidrag og en inspirasjon, og har hatt stor betydning for meg.

Til slutt vil jeg takke Ingrid for all støtte, oppmuntring og oppofrelse. Du har stått tålmodig ved min side i alle faser av arbeidet. Ingen kunne gjort det bedre enn deg.

Trondheim, juni 2010

Sturla Grøtta Grav

SAMMENDRAG

Denne studien ser nærmere på dagsaktuelle problemstillinger i norsk friluftsliv. Diskusjoner om kompetanse og kommersialisering i tilknytning til naturtyper som omfatter fjell og breer har preget friluftslivsdebattene den siste tiden. Min intensjon har vært å søke kunnskap om hva personer med bakgrunn fra tre ulike friluftslivsmiljøer mener om disse temaene. Tre erfarne friluftslivsveiledere fra tre sentrale utdannings- og kvalifiseringsmiljøer i norsk friluftsliv ble utfordret på hva de legger i friluftslivsbegrepet, og hva de mener skal være utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Studien har også sett nærmere på hvilke meninger personene fra de utvalgte miljøene har om hverandres rolle i et kommersielt perspektiv, og hvilke tanker de gjør seg om den økende kommersialiseringen av norsk friluftsliv. Studiens empiriske analyser ble gjennomført på grunnlag av litteraturstudier og kvalitative intervju av de tre nevnte personer.

I de aktuelle debattene som har versert den siste tiden, har man fått inntrykk av at personer fra ulike friluftslivsmiljøer er uenige i en del spørsmål og problemstillinger i tilknytning til kompetanse og kommersialisering. Resultatene i denne studien viser imidlertid at friluftslivsveiledere med forskjellig bakgrunn har en felles forståelse av friluftslivsbegrepet, og at de stort sett er enige i de grunnleggende problemstillingene rundt hvilken utdanning og kompetanse man bør ha for å kunne være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. De har sammenfallende oppfatninger av hva en kommersiell friluftslivsaktør er, og holdninger og syn på utfordringer i forhold til den økende kommersialiseringen er også i stor grad like. At ulike aktører i det bratte friluftslivet er uenige om hvem som skal kunne gjøre hva på hvilke områder, har med egeninteresser å gjøre.

Hovedkonklusjonen i denne studien viser at på grunn av økende kommersialisering og trendene i samfunnet, anbefales en formell utdanning eller kvalifisering etter eksisterende standarder for den som ønsker å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Det viktigste er likevel at den som ønsker å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv vurderer grundig hvorvidt man har den kompetansen som kreves for å ta med seg folk ut i krevende natur. Dersom virksomheten er trygg og man forholder seg til gjeldende lovverk, er kommersiell drift uten formell kompetanse eller kvalifisering helt legitimt.

Nøkkelord: Friluftsliv, friluftslivsveiledere, utdanning, kompetanse, formalisering, kommersialisering og kommersielle aktører.

ABSTRACT

This study looks at current issues in Norwegian outdoor life. Discussions about expertise and commercialization related to habitats including mountains and glaciers, referred to as demanding outdoor life, have been debated lately. The purpose of this study has been to seek knowledge about what people with background from three different outdoor life environments think about these topics. Three experienced outdoor guides from three key educational and training environments in Norwegian outdoor life were asked what they put in the concept of outdoor life and which education or which skills should be the basis for a commercial actor in demanding outdoor life. The study has also looked at what the outdoor guides think about each other's role in a commercial perspective, and their thoughts about the increasing commercialization of Norwegian outdoor life. The empirical analysis was conducted on the basis of literature studies and qualitative interviews of the three respondents.

In the latest debates, one have gotten the impression that people from different outdoor life environments highly disagree with a lot of questions and issues in connection with the debates concerning expertise and commercialization. The results in this study, however, show that outdoor guides with different backgrounds have a common understanding of the concept of outdoor life, and that they generally agree on the fundamental issues around the debate about which education or skills should be the basis for a commercial actor in demanding outdoor life. They express similar characteristics of what a commercial outdoor actor is, and attitudes and views on challenges in connection with the increasing commercialization of demanding outdoor life are largely the same. That various commercial actors in the outdoor life disagree on who can do what in which areas, have to do with their own interests.

The main conclusion of this study shows that because of the increasing commercialization and trends in society, it is recommended a formal education or qualification based on existing standards for those who want to be a commercial actor in demanding outdoor life. The most important thing though, is that everyone who wants to be a commercial actor takes a thorough review on whether or not one has the required skills to bring people into demanding nature. If the business is safe and related to current legislation, it is completely legitimate with a commercial operation without formal qualification.

Keywords: Outdoor life, outdoor guides, education, expertise, formalization, commercialization and commercial actors.

INNHOLD

FULLMAKTSERKLÆRING	3
FORORD	5
SAMMENDRAG	6
ABSTRACT	7
INNHOLD	8
1.0 INNLEDNING	11
1.1 TRENDER I DET BRATTE FRILUFTSLIVET	12
1.2 EN NÆRMERE UTDYPING AV DEN DAGSAKTUELLE SITUASJONEN I DET BRATTE FRILUFTSLIVET OG HENSIKTEN MED STUDIEN.....	13
1.3 SENTRALE BEGREPER OG AVGRENSNING AV STUDIEN.....	13
1.4 FRILUFTSLIVSBEGREPET.....	15
1.5 JURIDSKE ASPEKTER VED Å VÆRE KOMMERSIELL FRILUFTSLIVSAKTØR	16
1.6 BRANSJENORM FOR DET BRATTE FRILUFTSLIVET I NORGE.....	18
1.7 UTDANNING OG KOMPETANSE I FRILUFTSLIV	19
1.7.1 FRA UFORMELL TIL FORMELL TRADISJON – MOT EN ØKT PEDAGOGISERING AV FRILUFTSLIVET	20
1.7.2 REALKOMPETANSE I BRATT FRILUFTSLIV – EN UTFORDRING Å VURDERE.....	20
1.7.3 MULIGHETER FOR UTDANNING OG FORMELL KOMPETANSE I BRATT FRILUFTSLIV	21
1.8 VEILEDNING, INSTRUKSJON OG FØRING – ULIKE PEDAGOGISKE ARBEIDSFORMER I FRILUFTSLIVET	22
1.8.1 VEILEDNING I FRILUFTSLIV	23
1.8.2 INSTRUKSJON OG FØRING I FRILUFTSLIV	25

1.9 KOMMERSIALISERING AV FRILUFTSLIVET	27
1.9.1 ANTALLET KOMMERSIELLE FRILUFTSLIVSAKTØRER ØKER	27
1.9.2 BAKGRUNNEN FOR KOMMERSIALISERINGEN AV FRILUFTSLIVET	28
1.9.3 UTFORDRINGER I TILKNYTNING TIL KOMMERSIALISERING AV FRILUFTSLIVET	29
1.10 PROBLEMOMRÅDE OG PROBLEMSTILLINGER	31
2.0 METODE	33
2.1 FORSKNINGSMETODE OG UTVALG	33
2.2 DATAINNSAMLING.....	33
2.3 TRANSKRIPSJON OG ANALYSE.....	34
2.4 RESPONDENTENES BAKGRUNN.....	34
3.0 RESULTAT OG DISKUSJON	36
3.1 VEILEDERNES FORSTÅELSE AV FRILUFTSLIVSBEGREPET OG ANTATT OPPFATNING AV FRILUFTSLIV BLANT DELTAKERE.....	36
3.2 HVILKEN UTDANNING ELLER KOMPETANSE BØR LIGGE TIL GRUNN FOR Å VÆRE EN KOMMERSIELL AKTØR I BRATT FRILUFTSLIV?	39
3.2.1 ANTATT OPPFATNING AV FRILUFTSLIVSVEILEDEREN OG DENS KOMPETANSE.....	40
3.2.2 ANBEFALTE KRAV TIL UTDANNING OG KOMPETANSE FOR DEN SOM ØNSKER Å VÆRE KOMMERSIELL AKTØR I BRATT FRILUFTSLIV	42
3.2.3 ANBEFALT FERDIGHETSORIENTERT KOMPETANSE.....	44
3.2.4 ANBEFALT PEDAGOGISK KOMPETANSE	46
3.2.4.1 VEILEDNING SOM PEDAGOGISK ARBEIDSFORM I FRILUFTSLIV... ..	46
3.2.4.2 VEILEDNING VS. ”VEGLEDNING”	48
3.2.4.3 INSTRUKSJON OG FØRING SOM PEDAGOGISK ARBEIDSFORM I FRILUFTSLIV	49

3.2.5 REALKOMPETANSE VS. FORMELL KOMPETANSE I DET BRATTE FRILUFTSLIVET	52
3.2.6 HVEM SKAL UTDANNE HVILKE FRILUFTSLIVSVEILEDERE?	56
3.3 KOMMERSIALISERINGEN AV FRILUFTSLIVET OG KOMMERSIELLE AKTØRER I BRATT FRILUFTSLIV	58
3.3.1 VEILEDERNES OPPFATNING AV KOMMERSIELLE AKTØRER I BRATT FRILUFTSLIV OG HVERANDRE	58
3.3.2 VEILEDERNES TANKER OMKRING ØKT KOMMERSIALISERING AV DET BRATTE FRILUFTSLIVET	61
3.4 VEILEDERNES TANKER OM FREMTIDIG BEHOV FOR VEILEDERE I BRATT FRILUFTSLIV OG HVORDAN VEILEDERROLLEN BLIR	64
4.0 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	67
4.1 OPPSUMMERING.....	67
4.2 KONKLUDERENDE BETRAKTNINGER	70
4.3 VEIEN VIDERE.....	72
REFERANSER.....	73
VEDLEGG	81

1.0 INNLEDNING

Friluftslivet i Norge er i endring. Hvilke aktiviteter som utøves, på hvilke områder aktivitetene utøves, på hvilken måte naturen oppleves og hvordan aktørene organiserer seg, har gjort at det har oppstått en rekke debatter rundt ulike temaer knyttet til det norske friluftslivet de siste årene. En av disse debattene har blitt kjent som ”profesjonskampen i fjellet”, og i store deler av 2009 kunne man følge krasse diskusjon mellom ulike miljøer og aktører innen friluftslivet her til lands. Bakgrunnen for debatten var en kronikk av André Horgen kalt ”Profesjonskamp til fjells – sikringstiltak på ville veier”, som stod på trykk i UTE-magasinet nr. 41, 1/09. Horgen (2009a) stilte spørsmål om i hvilken grad det skal stilles krav til de som driver veiledning og føring i fjellet i Norge i dag, og hvem som skal stå for utdanningen av de ulike friluftslivsveilederne. I kronikken fikk spesielt Norske Tindevegledere (Nortind) kritikk for at de skal ha gått i retning av å antyde at deres organisasjon er de eneste profesjonelle i fjell-, bre- og skredopplæring – underforstått at deres medlemmer er de eneste som egentlig er skikket til å drive veiledning, instruksjon og føring i fjellet og på breer i Norge. Horgen (2009a) mener at de statlige høgskolene og en rekke frivillige organisasjoner i en årrekke har vist at de er stand til å ivareta den delen av sitt samfunnsansvar som går på å utdanne et mangfold av kyndige friluftslivsveiledere i ulike naturtyper, og påpeker at det er viktig at dette videreføres. Kronikken utløste en opphetet debatt i friluftslivsforum på internett (Fjellforum, 2009) så vel som i det akademiske friluftslivsmiljøet i flere måneder (bl.a. Bell, 2009a, 2009b; Einang, 2009a, 2009b; Horgen 2009b, 2010; Magnussen 2009a, 2009b). Diskusjonen ble i november 2009 også tatt opp som ett av to hovedtema under Fjellsportkonferansen i regi av Norsk Fjellsportforum, under tittelen ”Profesjonskampen i fjellet”¹ (Planke, 2009).

Et annet tema som har fått mye spalteplass i friluftslivsmagasiner og aviser det siste året, er den stadig økende kommersialiseringen av friluftslivet og hvordan dette påvirker naturen, næringsutvikling og turisme (bl.a. Flognfeldt, 2009; Ingebretsen, 2009; Tormodsgard, 2009). Samtidig har spørsmål rundt kommersialiseringen blitt knyttet opp mot ”profesjonskampen”, og skapt konflikter omkring hvilke aktører og miljøer innen friluftslivet som kan gjøre hva, og på hvilke områder (Bell, 2010; Bertelsen, 2010; Bjørhusdal, 2010; Holm, Flemsæter & Brown, 2010; Kjernsholen, 2010; Planke & Habberstad, 2010; Reinertsen, 2010). Dervo (2005) skriver at i løpet av de siste par tiårene har ulike former for naturbasert turisme i økende grad blitt organisert som kommersielle virksomheter og gitt

¹ Invitasjon til Fjellsportkonferansen 2009 (se vedlegg 1).

grobunn for nye arbeidsplasser, særlig i distriktene. Den siste tiden har vi imidlertid sett tendenser til at kommersielle aktører, spesielt små aktører i distrikts-Norge og frivillige organisasjoner, har gått i strupen på hverandre og vært sterkt uenige om hvem som skal gjøre hva, og hvordan man kan verne om alles interesser på best mulig måte.

1.1 TRENDER I DET BRATTE FRILUFTSLIVET ²

I flere av Alpelandene har det siden 1966 ikke vært tillatt å drive kommersiell virksomhet i fjellet uten å ha dokumentert og godkjent kompetanse fra det internasjonale fjellførerforbundet IFMGA/IVBV/UIAGM³ (IFMGA, 2010). I april 2008 ble det av det offentlige Konsumverket i Sverige⁴ også vedtatt en endring i ”Produktsikkerhetslagen” som stiller kompetansekrav for de som vil drive veiledning i fjell eller på bre der det foreligger ”fallrisk”, en lovendring som trådte i kraft i oktober samme år. Kort oppsummert betyr endringen at næringsdrivende og andre som driver organisert aktivitet i høgfjellet, eller på breer der det er særlig fallrisiko, blir pålagt å bruke en godkjent veileder eller fører. Denne skal være IFMGA/IVBV/UIAGM-godkjent eller tilsvarende, og lovendringen gjelder også organisasjonsformer som ikke driver kommersielt (Konsumverket, 2008).

Internasjonalt er det en klar trend at det går i retning av profesjonalisering og formalisering når det gjelder næringsvirksomhet i naturen, en utvikling vi også har sett i enkelte naturtyper her til lands⁵. Men i naturtyper som omfatter fjell og breer har vi foreløpig ikke slike krav. Likevel har lovendringen i Sverige ført til at det har blitt en økende bevissthet rundt problemstillingen, og mange frykter at en strengere regulering også vil innføres i Norge. Einang (2009c) hevder at friluftslivsaktørene her til lands er enige om at vedtaket i Sverige er for generelt og at det ikke tar nok hensyn til frivillige organisasjoners verdifulle virksomhet i fjellet. Men samtidig har ulike miljøer og aktører innen norsk friluftsliv, i frykt for hva som eventuelt måtte komme av reguleringer i fremtiden, vist at det er til dels stor avstand mellom dem. Personer med bakgrunn fra forskjellige friluftslivsmiljøer har markert seg med svært motsetningsfylte meninger.

² Begrepet *bratt friluftsliv* blir i denne artikkelen brukt som en samlebetegnelse for naturtyper som omfatter fjell og breer, der man blant annet trenger kompetanse på bruk av tau og sikringsmidler. Når friluftslivsbegrepet i enkelte tilfeller også brukes som et mer generelt fenomen, vil dette komme frem av sammenhengen.

³ Forkortelsene står for; *International Federation of Mountain Guides Association/International Vereinigung der Bergführerverbände/Union Internationale des Associations de Guide de Montagne*.

⁴ Tilsvarende det norske *Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap* (DSB).

⁵ I Norge ”krever” Norges Padleforbund at aktører som tilbyr opplevelser eller opplæring innen kajakk og kano skal være utdannet etter mal fra forbundet, og ha avlagt en såkalt ”Våttkort”-test. Når jeg skriver ”krever” i anførselstegn, er det fordi forsikringsselskaper ikke stiller samme krav for å gi en ansvarsforsikring til en næringsvirksomhet, (Aune, 2010, pers. med.). Det har også kommet forskrifter som omhandler sikkerhet og trygghet for tilbydere av opplevelser og aktiviteter som rafting og sportsdykking (DSB, 1994a, 1994b).

1.2 EN NÆRMERE UTDYPING AV DEN DAGSAKTUELLE SITUASJONEN I DET BRATTE FRILUFTSLIVET OG HENSIKTEN MED STUDIEN

Debattene rundt ”profesjonskampen” og kommersialiseringen av friluftslivet er både dagsaktuelle og interessante for dem som er opptatt av og glad i bratt friluftsliv. Vi er inne i en spennende tid som på sikt kan komme til å definere i mye sterkere grad enn hva tilfellet er i dag, hva som kreves for å kunne ta med seg folk på tur i fjellet og på breer. Det har til tider luktet svidd av meningsytringene som har stått på trykk i media det siste året, og man har vært vitne til store uenigheter mellom personer fra ulike friluftslivsmiljøer. Etter det siste års diskusjoner har man ikke greid å komme til enighet og finne ordninger som de fleste aktørene i friluftslivs-Norge kan stille seg bak, og det er derfor sannsynlig at dette kommer til å bli en svært viktig debatt i Norge i årene fremover. Dette gjelder både i friluftslivsmiljøer og innenfor reiselivsnæringen. Hvem bør kunne veilede, instruere og føre⁶ i norsk natur? Hvem kan gjøre hva? Og i hvilke typer natur skal de ulike aktørene kunne tilby sine aktiviteter? Spørsmålene er mange, men svarene fra de ulike friluftslivsmiljøene er tvetydige.

Kjernen i ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”, og det som er mest interessant å kartlegge i kjølvannet av den siste tids meningsytringer, er hva ulike friluftslivsmiljøer i Norge mener om hvilke aktører som skal kunne formidle hvilken kompetanse, og hvem som skal få lov til å gjøre hva i norske fjell. Bør den kommersielle friluftslivsaktiviteten i Norge reguleres i større grad enn den gjøres per i dag, eller finnes det farer med å pedagogisere vår fortsatt forholdsvis uformelle tradisjon? Basert på siste tids debatter om kompetanse og kommersialisering i tilknytning friluftslivet, er min intensjon derfor å søke kunnskap om hva personer med bakgrunn fra tre sentrale friluftslivsmiljøer legger i friluftslivsbegrepet, og hva de mener skal være utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å være en kommersiell friluftslivsaktør i Norge. Studien ser også nærmere på hvilke meninger disse personene har om hverandres rolle i et kommersielt perspektiv, og hvilke tanker de har rundt den økende kommersialiseringen av friluftslivet.

1.3 SENTRALE BEGREPER OG AVGRENSNING AV STUDIEN

Siden debattene om kompetanse og kommersialisering i hovedsak har dreid seg om en konkret del av friluftslivet og naturen, nemlig fjell og breer, har jeg valgt å fokusere på disse naturtypene. For å belyse spørsmål og utfordringer relatert til problemstillingen tar denne artikkelen utgangspunkt i *veiledning i friluftsliv* som arbeidsform, da dette har vært sentralt i

⁶ Å føre blir i denne artikkelen brukt i stedet for den engelske varianten ”guide”.

”kompetansedebatten”. Samtidig kommer jeg også til å inkludere begrepene *instruksjon* og *føring* fordi disse ofte blir brukt i samme kontekst, og er begrep som blir brukt i utstrakt grad for å beskrive friluftslivsveilederens virksomhet i det kommersielle friluftslivet.

Når begrepene *friluftslivsveileder* og *veileder i bratt friluftsliv* brukes i denne artikkelen, er dette samlebetegnelser for mennesker som arbeider ute med grupper i bratt friluftsliv. Det vil med andre ord si at det ikke nødvendigvis er veiledning som arbeidsform det siktes til, men den personen som en ansvarlig for turer, kurs eller andre aktuelle aktiviteter, uavhengig av pedagogisk arbeidsform.

Artikkelen vil også belyse mulighetene som finnes for utdanning og kompetanse i bratt friluftsliv og drøfte disse opp mot hva respondentene mener skal ligge til grunn for å være en kommersiell friluftslivsaktør. En *kommersiell aktør* blir forstått som en som bruker friluftslivet i en sammenheng for å tjene penger, eller der formålet er å tjene penger. På grunn av problemstillingens karakter, tar denne artikkelen utgangspunkt i miljøer som har mulighet til å gi friluftslivsveiledere en formell utdanning og kompetanse⁷. Artikkelen sier derfor ikke noe om hvordan miljøer med uformell kompetanse forholder seg til problemstillingene. Når det er snakk om kommersielle friluftslivsaktører og kompetanse og utdanning i forhold til disse, er dette også tenkt opp mot ”fjellsport”, og ikke andre typer natur.

Det empiriske materialet som presenteres i denne artikkelen, er basert på intervju av tre personer som selv hevder å være friluftslivsveiledere. Personene har bakgrunn fra tre forskjellige friluftslivsmiljøer, men det presiseres at de kun representerer seg selv i denne undersøkelsen og ikke miljøet de har tilhørighet til eller bakgrunn fra. Når miljøene omtales som sentrale, er det fordi samtlige er velrenommerte og nyter respekt for sin kompetanse innen bratt friluftsliv. Alle miljøene utdanner veiledere, instruktører og førere til virksomhet i fjell og breer, og personene som har deltatt i undersøkelsen har også spesiell kompetanse på disse naturtypene. Det er også enkeltpersoner med bakgrunn fra disse miljøene som har vært mest delaktig i debatten rundt disse problemstillingene i media den siste tiden.

⁷ Med *formell* utdanning eller kompetanse menes det at innholdet og kvaliteten i kvalifiseringene er kvalitetssikret av en høyere instans. De som har ansvar for å sikre at de utvalgte miljøene i denne undersøkelsen tilbyr en godkjent formell utdanning og kompetanse er: Norsk Organisasjon for Kvalitet i Utdanning (NOKUT), Norsk Fjellsportforum og IFMGA/IVBV/UIAGM. Utfyllende informasjon om de utvalgte miljøene kan leses i kapittel 2.

1.4 FRILUFTSLIVSBEGREPET

Ettersom jeg vil ha fokus på veiledning i friluftsliv som en vesentlig del av ”kompetansedebatten”, er det også avgjørende hvilken forståelse av friluftsliv som legges til grunn. Felles for alle aktører som opererer innen friluftslivet, enten de er kommersielle eller frivillige, er at sentrum for virksomheten deres er friluftslivet og naturen. Naturen er et skattekammer for både opplevelser og rekreasjon, og i følge Vorkinn, Vittersø, og Riese (2000, s. 55) er friluftsliv viktig for norsk kultur og identitet, og høyt verdsatt blant mange nordmenn⁸. Dette bekreftes av Odden (2008, s. 1) som viser til at i 2004 utøvde hele 95 % av befolkningen en eller annen form for friluftsliv minst en gang i løpet av året. 19 av 20 nordmenn sier også at de forbinder naturen med ”det gode liv” (Miljøverndepartementet, 2001, s. 14). Men friluftslivsbegrepet er mangfoldig og sammensatt, og ulike aktører velger å benytte seg av naturen på forskjellige måter. Friluftsliv har med aktivitet og opphold i natur å gjøre, det har med glede og opplevelse å gjøre, men å definere friluftslivsbegrepet er ikke nødvendigvis så lett. I Norge har vi flere definisjoner på friluftsliv, og for folk flest er det gjerne slik at hvis man kaller den aktiviteten man driver med for friluftsliv, så er det friluftsliv. I følge St. meld. nr. 39 (2000-2001), som kanskje er den mest brukte offentlige definisjonen, er friluftsliv: ”... *opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse*” (Miljøverndepartementet, 2001, s. 11). Men i ulike sammenhenger hvor friluftslivsstempelet ønskes inkludert, blir forskjellige bruksdefinisjoner lagt til grunn. Derfor har det blitt etablert ulike måter å reflektere over, ordsette og legitimere friluftsliv på, noe som i følge Tordsson (2003, s. 11) gjenspeiler; ”... *ulike verdioppfatninger, forståelsesmåter og interesser knyttet til samfunnets institusjoner, dets strukturer og maktforhold*”. En snakker om formålstjenelige definisjoner – at friluftslivet blir definert ut i fra hvilket formål det skal ha. I sin doktorgradsavhandling, ”Å svare på naturens åpne tiltale”, relaterer Tordsson (2003, s. 36-74) friluftsliv til *praksis*, *felt* og *diskurs* for å uttrykke ulike perspektiver på og begreper for friluftslivet. Med *praksis* menes aktivitetsmønstre og konkrete handlinger innenfor friluftslivet, og med *felt* hvordan disse praksismønstrene forholder seg til en kontekst, med et særskilt fokus på individ, natur og samfunn. *Diskursen* relateres til den språklige omtalen og debatten om friluftsliv.

⁸ Undersøkelsen til Vorkinn et al. (2000) ble kun gjennomført i Trøndelagsfylkene. Basert på en sammenligning av en landsomfattende undersøkelse som ble gjennomført høsten 1996, argumenterer de likevel for at resultatene er representative for norske friluftslivsutøvere generelt. Unntaket er høstingsaktiviteter og skigåing, der trøndere har en signifikant høyere skåre sammenlignet med landet for øvrig (Vorkinn et al., 2000, s. 6). Disse aktivitetene er imidlertid ikke relevante for denne studien.

Det er en krevende, og i denne sammenheng unødvendig oppgave å diskutere seg frem til en konsensusdefinisjon på hva friluftsliv er. Studien berører både det Tordsson (2003) beskriver som friluftslivets praksis, felt og diskurs, men fokuserer på diskursen som knytter praksisen i friluftsliv til verdisystemer, holdninger og legitimeringer. Dette kommer til uttrykk i resultat- og diskusjonskapittelet. Det har ikke vært noe mål å tolke definisjoner eller ta standpunkt til hvorvidt enkelte ferdselsformer i naturen faller inn under definisjonen på friluftsliv eller ikke. Likevel har det vært hensiktsmessig å inkludere friluftslivsbegrepet i studien. Personer med bakgrunn fra forskjellige miljøer kan ha ulik forståelse av friluftsliv som begrep, derfor har friluftslivsveilederne i denne undersøkelsen fått anledning til å definere hva de legger i begrepet friluftsliv, for å se om de har et felles grunnlag når de skal kommentere problemstillingene rundt ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”.

1.5 JURIDSKE ASPEKTER VED Å VÆRE KOMMERSIELL FRILUFTSLIVSAKTØR

Årsaken til at det stilles spørsmål om hvilken utdanning eller kompetanse som skal ligge til grunn for å være veileder eller kommersiell aktør i bratt friluftsliv i Norge, er at det foreløpig ikke finnes noe bestemmende lovverk på dette. Når det er sagt, er friluftslivet her til lands likevel langt i fra lovløst. Det er mange år siden friluftslivet gikk fra å være en uformell tradisjon til å bli et anliggende for politikk, forvaltning, forskning, interesseorganisasjoner, skoler, næringsliv og så videre. Friluftslivsloven av 1957 lovfestet retten til fri ferdsel i utmark, og hovedprinsippene i denne loven kommer til uttrykk i allemannsretten. Samtidig definerte også lovgivningen friluftslivets plass i det norske samfunnsapparatet (Tordsson, 2008). Allemannsretten er fundamentet for det enkle friluftslivet. Den gir oss rett til å gå fotturer i skog og fjell, gå på ski i marka om vinteren, sykle og ri på stier og veier, og den bygger på respekt for miljøverdier, eiere og andre brukere. Loven skiller imidlertid ikke mellom private, ideelle eller kommersielle, og i utmark⁹ kan enhver ferdes til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet (Miljøverndepartementet, 2006, § 2). I tillegg til allemannsretten, som sikrer fri ferdsel og opphold i utmark, er virksomheter som tilbyr forbrukstjenester regulert av *Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap* (DSB) gjennom ”lov om produktkontroll”, også kalt ”produktkontrollloven”. Produktkontrollloven pålegger at alle virksomheter, både kommersielle og frivillige som tilbyr forbrukertjenester¹⁰

⁹ Med *utmark* mener denne loven udyrket mark. For nærmere beskrivelse, se § 1a. i Friluftslivsloven.

¹⁰ For eksempel klatrekurs, brekurs, eller føring i fjellet.

skal: ”... vise aktsomhet og treffe rimelige tiltak for å forebygge at forbrukertjenesten medfører helseskade” (DSB, 2007, § 3). I tillegg til å oppfylle kravet om aktsomhet, må friluftslivsaktører også forholde seg til arbeidsmiljøloven¹¹ og kravene til internkontroll. Internkontroll innebærer flere punkter, blant annet at virksomheten skal: ”... sørge for at arbeidstakerne har tilstrekkelig kunnskaper og ferdigheter i det systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet” (Arbeidsdepartementet, 1996, § 5). Forskriften setter ikke som krav at arbeidstakernes kompetanse må dokumenteres skriftlig, men en kan lese videre at:

Internkontrollen skal dokumenteres i den form og det omfang som er nødvendig på bakgrunn av virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse. Dokumentasjon som følger av krav i eller i medhold av helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen, for eksempel instruksjer, tillatelser, kompetansebevis, sertifikater o.l. skal inngå (Arbeidsdepartementet, 1996, § 5).

Det er altså de ulike arrangørene og aktørene – menneskene som sitter i organisasjoner, selskaper eller institusjoner rundt omkring – som må forholde seg til produktkontrollloven, arbeidsmiljøloven og internkontrollloven når de bestemmer hvem de vil ansette. En kommersiell friluftslivsaktør har med andre ord sin fulle rett til å ansette en person uten noen formell utdanning eller kompetanse dersom de mener vedkommende er kompetent til å gjøre jobben den blir satt til. På samme tid er det den ansvarlige aktør¹² som vil sitte med ansvaret om noe skulle skje. Så sant en friluftslivsveileder ikke har opptrådt grovt uaktsomt ved en eventuell ulykke, vil ikke vedkommende stå ansvarlig¹³. Når det er sagt, bør og skal ikke dette brukes som en hvilepute av friluftslivsveiledere, og det er også viktig at de er sitt ansvar bevisst når det gjelder hvilken kompetanse de innehar. Siden det ikke finnes krav til hva en veileder i bratt friluftsliv skal kunne, og det av og til kan være vanskelig å vurdere eksakt hvilken kompetanse en friluftslivsveileder har, må man derfor være ærlig mot seg selv og andre når man skal foreta det Mathisen (2003, s. 31) kaller: ”... de nødvendige personlige definisjoner av den veiledning man bedriver”.

¹¹ Arbeidsmiljøloven gjelder for virksomheter som sysselsetter arbeidstakere, blant annet virksomheter som omfattes av produktkontrollloven, med mindre annet er uttrykkelig fastsatt i loven (Arbeidsdepartementet, 2005, § 1-2).

¹² I et kommersielt foretak vil den ansvarlige aktør i praksis bety innehaver og/eller daglig leder i bedriften.

¹³ I 2006 kom første dom der straffelovens § 239 ble brukt innen risikosport. Daglig leder og innehaver i et event-selskap fra Stavanger ble dømt etter at en deltaker omkom under juvvandring ved Dorgefossen i elva Sira i Sirdal. Domfelte var selv ikke med på turen, men ble dømt på bakgrunn av brudd på internkontrollforskriften hjemlet i produktkontrollloven da det manglet systematisk gjennomgang av mulige farer og problemer og et system for å sikre oppfølging av ulike tiltak for å minske risikoen (Ristesund, 2008).

1.6 BRANSJENORM FOR DET BRATTE FRILUFTSLIVET I NORGE

På grunn av at antallet aktører som benytter naturen som arena for næringsvirksomhet har økt de siste årene, og friluftslivet i økende grad har utviklet seg som profesjon og næring, har det blitt reist spørsmål om ansvar, kompetanse, utdanning og sertifisering innen bratt friluftsliv (Bell, 2009a, 2009b; Einang, 2009a, 2009b; Magnussen 2009a, 2009b). Selv om det per i dag ikke finnes noen lovpålagte krav til kompetanse og utdanning for de som skal jobbe som veiledere i naturtyper som omfatter fjell og breer, har de aktørene som er aktive innen fjellsport i Norge likevel utarbeidet en felles bransjenorm. Norsk Fjellsportforum (NF) ble etablert i 1988, og er et faglig samarbeidsforum for kursarrangører og organisasjoner med aktiviteter på bre og klatrefjell som virkefelt. Medlemmene i NF er ikke personer, men grupper med vesentlig kompetanse innen fjellsport, og medlemmene består av Den Norske Turisforening (DNT) med alle de lokale fjellsportgruppene i DNT Fjellsport, Norges klatreforbund (NKF) med alle sine klatreklubber, samt andre fjellsportgrupper, klatreklubber, kursarrangører eller grupper med vesentlig kompetanse innen fjellsport. NFs styre består av representanter for DNT, NKF og andre kursarrangører¹⁴ (Norsk Fjellsportforum, 2010a). Bransjenormen som NF har utformet heter; ”Nasjonal standard for instruktører, førere og kursarrangører i Fjellsport”¹⁵ (heretter omtalt som NF-standarden). NF-standarden beskriver hvilken kompetanse en veileder, instruktør eller fører bør ha, avhengig av nivå og virkefelt, og gjelder også som en kursstige for kvalifisering av disse nivåene (Norsk Fjellsportforum, 2010c). De fleste sentrale aktører innen norsk friluftsliv, både høgskoler, frivillige organisasjoner og kommersielle aktører forholder seg til NF-standarden og utdanner og kvalifiserer etter denne. Likevel er det, som tidligere nevnt, ikke noe krav om at man må være NF-godkjent for å drive kommersiell virksomhet. Samtidig oppleves denne bransjenormen som såpass sterk at dersom man velger å stå utenfor dette selskapet, kan man oppleve å bli sett på som en useriøs aktør. Selv om det juridisk ikke er noe som tilsier at man må vedkjenne seg NF, vil mange hevde at det finnes få gode argumenter for å stå utenfor. For å gjøre det lettere for folk å formalisere kompetansen sin, har NF de siste årene også lagt opp til at de som kan vise til vesentlig erfaring og egenaktivitet kan søke om å få hoppe over de grunnleggende nivåene i kursstigen gjennom en eksamensordning. Dette ble gjort med ønske

¹⁴ Herunder kommer organisasjoner som; Nortind, Norges Røde Kors Hjelpekorps, Norges Speiderforbund, høgskoler med friluftslivsutdanning og en rekke kommersielle aktører og private foretak. 1/3 av styret er valgt fra DNT, 1/3 fra NKF og 1/3 fra andre kursarrangører (Norsk Fjellsportforum, 2010b).

¹⁵ NFs første nasjonale standard ble først klar i 1995. Fra 1988 til 1995 ble det arbeidet med å komme til enighet om en felles standard som innebar godkjenningsordning og kompetansestandard for instruktører, godkjenning av NF-arrangører og standard for kvalifiserende kurs. I tillegg ble det utarbeidet eksempler på gjennomføring av kvalifiserende kurs (Grimeland, 1999).

om at enda flere aktører skal ta del i NF, og på den måten kvalitetssikres. I den reviderte 2010-versjonen av standarden ble ordningen med godkjenning ved eksaminasjon endret. Godkjenning ved eksaminasjon ble erstattet ved at godt kvalifiserte personer nå kan søke NF-styret om fritak fra metodekurs og assistentpraksis, og delta direkte på veilederkurset som sin eksaminasjon (Øgreid, 2010). Som ”belønning” for å gjennomføre en slik formaliseringsprosess, får man anledning til å markedsføre seg med NFs logo, en forsikring for deltakere eller kunder om at både arrangøren og de benyttede veiledere, instruktører og førere er godkjent gjennom NF.¹⁶

1.7 UTDANNING OG KOMPETANSE I FRILUFTSLIV

Det jeg i denne artikkelen har valgt å kalle ”kompetansedebatten”, dreier seg kort fortalt om hva som bør være kravet for å jobbe som en kommersiell aktør i bratt friluftsliv i Norge. Mens mange andre land som det er naturlig å sammenligne seg med¹⁷, har reguleringer for kommersiell bratt friluftslivsvirksomhet, har vi ikke hatt slike lovpålagte krav i Norden. Når også Sverige for et par år siden vedtok en lovendring i forhold til virksomhet i fjellet og på breer (Konsumverket, 2008), samtidig som friluftsliv og natur i økende grad brukes i næringsvirksomhet her til lands, har det derfor blitt reist spørsmål om ansvar, kompetanse, utdanning og sertifisering for kommersielle friluftslivsaktører.

I følge Michalsen (1998, s. 12) er en kvalifisert friluftslivsveileder den viktigste garantien for sikkerheten i bratt friluftsliv, men ikke alle er enig om hvilken utdanning eller kompetanse som bør ligge til grunn for å kalle seg selv kvalifisert. Et vanlig dilemma mange vil kjenne seg igjen i, er avveiningen mellom formell utdanning og egenerfaring. Hva skal veie tyngst? Mange er ikke utdannet innen friluftsliv, men mener på bakgrunn av utstrakt egenerfaring å ha tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter til å praktisere sikkert i det bratte friluftslivet. Problemet kan være å få kredit for den udokumenterte egenerfaringen. En annen kan ha mastergrad i friluftsliv og har gjennom utdanningen fått et godt fundament både med tanke på pedagogiske og tekniske ferdigheter, men har kanskje bare noen få års egenerfaring. Hvem vil ivareta jobben som veileder i bratt friluftsliv på best måte?

¹⁶ I denne sammenheng kan det nevnes at Nortind er det et eget kvalifiseringssystem som, i motsetning til NF, også er internasjonalt godkjent. Nortind er tilsatt det internasjonale fjellførerforbundet IFMGA/IVBV/UIAGM, og en kvalifisert Nortind tindeveileder vil automatisk bli kvalifisert på høyeste nivå etter NF-standard. Nortind har stemmerett på NFs rådsmøte, og støtter opp om NFs arbeid for å fremme naturvennlig og sikker ferdsel, men har ikke arrangørgodkjenning eller tillatelse til å benytte NFs logo.

¹⁷ Det siktes her til alpelandene Italia, Frankrike, Sveits og Østerrike som også er preget av bratt friluftsliv.

1.7.1 Fra uformell til formell tradisjon – mot en økt pedagogisering av friluftslivet

Selv om enkelte friluftslivsorganisasjoner her til lands har eksistert i over hundre år, foregikk både utøvelse av friluftsliv og veiledning frem til 1970-tallet i familie- og vennekretsen hvor de eldste videreformidlet sin erfaring og kjennskap til livet og naturen til de yngre generasjonene (Faarlund, 1991; Jensen, 2003). Friluftsliv var å regne som en uformell tradisjon, men på 1970-tallet kom for alvor en norsk, friluftslivspolitikke noe som etter hvert skulle få store konsekvenser for organiseringen av friluftslivet. Norske myndigheter så på det som sin oppgave å stimulere og legge til rette for økt friluftslivsutøvelse i befolkningen. Gjennom 1970- og 1980-årene foregikk det en institusjonalisering av friluftslivet ved etableringen av Norges høgfjellsskole, at friluftsliv ble opprettet som høgskolestudium – både som eget fag og som en del av lærerutdanningen – samt oppstart av friluftslivslinjer på folkehøgskoler og etablering av leirskoler (Repp, 1993). Friluftslivsveiledning, slik vi kjenner det i dag, oppstod idet friluftslivet ble trukket ut av det spontane friluftslivet og inn i kurs og opplæringsssammenheng tidlig på 1970-tallet. Veiledning i friluftsliv ble etablert som en didaktisk undervisningsmodell¹⁸, og utgangspunktet var miljøet rundt Nils Faarlund og Høgfjellsskolen hvor den primært ble utviklet i kurs- og opplæringsssammenheng innen fjellsporten (Bischoff, 2000; Repp, 2001). Modellen som ble utarbeidet har senere blir brukt som et grunnlag for friluftslivsveiledning av både høgskoler, folkehøgskoler, frivillige organisasjoner og kommersielle aktører.

1.7.2 Realkompetanse i bratt friluftsliv – en utfordring å vurdere

Odden (2008) hevder at høy oppslutning om friluftsliv ikke er et særnorsk fenomen. Likevel har Norge en unik tur- og friluftslivstradisjon sammenlignet med de fleste andre land, og tur etter evne har blitt gjort til kjøll og ror for vurdering og veivalg i ”fri natur”¹⁹ (Faarlund, 2002). På grunn av vår særegne natur og tradisjon, har vi hatt og har fortsatt svært mange som er dyktige i fjellet. Lokale kjentmenn, og kvinner, med kompetanse på klatring og breer, har blitt brukt som fjellførere i bratt friluftsliv helt siden 1870-1880-årene²⁰, og antakelig enda

¹⁸ Forenklet kan vi si at didaktikken dreier seg om: 1) *Hva* som skal undervises og læres (undervisningens innhold), 2) *Hvordan* det skal undervises og læres (undervisningens arbeidsmåter og metoder), og; 3) *Hvorfor* noe skal undervises og læres (undervisningens mål) (Lyngsnes & Rismark, 1999).

¹⁹ Begrepet *fri natur* brukes av Faarlund som en nødvendig presisering både i den tematiske og pedagogiske bestemmelsen av friluftsliv for å få frem naturens helskap. Fri natur er den naturen som får lov til å være seg selv, og som har frie rytmer som vekstrytmer, årsrytmer og døgnrytmer – det vil si urørt natur. Faarlund hevder at i ”fri natur” føler vi oss umiddelbart hjemme (Faarlund, 1992, s. 16).

²⁰ William Cecil Slingsby sin bestigning av Store Skagstølstind 21. juli 1876 (ved hjelp av norske fjellførere) blir gjerne regnet som startskuddet for norsk klatring. Dette til tross for at en rekke andre topper ble besteget tidligere (Schage, 2007). Det spekuleres også i om Amund Lammers besteg Storen allerede i 1827 (Larsen, 2009).

tidligere (Landmark, 2010). Disse fikk betaling for å ta med seg folk på fjelltoppene, og i ikke-kommersiell sammenheng har nordmenn boltret seg i fjellet og på breene enda tidligere²¹. I dag, nesten 140 år senere, finnes det fortsatt mange som på grunnlag av lokal kunnskap og kjennskap²², samt vesentlig turerfaring, driver opplæring eller legger til rette for opplevelser tilknyttet bratt friluftsliv. Disse personene har ingen formell friluftslivsutdanning eller kvalifisering, men har likevel dette som en binæring gjennom egne foretak eller at de jobber for lokale friluftslivsaktører i distrikts-Norge. Rundt om i landet har vi svært mange flinke ”amatører”²³ som formidler naturglede og opplevelser, og disse kan ha både gode pedagogiske evner og være dyktige med tanke på tekniske ferdigheter. I noen tilfeller er disse personene kanskje til og med mer kompetent enn mange med formell godkjenning. Utfordringen for disse personene eller aktørene, er at det er vanskelig for andre å vurdere deres erfaringsgrunnlag og kompetanse siden de ikke har noen formell godkjenning å vise til. Ved at opplæring i bratt friluftsliv har blitt satt i system med formelle krav og retningslinjer, har man mulighet til å sikre en minimumskompetanse hos de som ønsker å veilede, instruere og føre i utfordrende naturtyper.

1.7.3 Muligheter for formell utdanning og kompetanse i bratt friluftsliv

Å være veileder i friluftsliv er ikke etablert som en profesjonstittel på samme måte som for eksempel lærer eller sykepleier, og det er heller ingen beskyttet tittel. I en utredning fra Miljøverndepartementet defineres veiledning i friluftsliv som: ”... *pedagogisk formidling som foregår i naturen overfor enkeltpersoner og grupper*” (Miljøverndepartementet, 1985, s. 126). En slik definisjon åpner definitivt for at mye kan tolkes som veiledning i friluftsliv, og at mange kan kalle seg veiledere uten at de nødvendigvis har tilstrekkelig faglig eller pedagogisk kompetanse. Samtidig har mulighetene til å skaffe seg formell kompetanse innen bratt friluftsliv aldri vært større. I følge Hjort (2009) er tilbudet og variasjonene innenfor friluftslivsrettet utdanning nå rekordstort i Norge. Videregående skoler, folkehøgskoler, universiteter og høyskoler, Norges Speiderforbund, DNT, NKF, Nortind med flere, har alle ulike utdanningstilbud og kursmodeller som gir kompetanse og ferdigheter som turledere,

²¹ I følge Schage (2007) ble Snøhetta på Dovre besteget av Jens Esmark allerede i 1798. Dette var trolig den første bestigningen av et fjell på over 2000 meter i Norge. Horgen (1999) skriver at samme år, eller i 1799 gikk lærer Ola Bøyasva, fra Fjærland, Jostedalbreen på langs på ski.

²² Det skiller i dette tilfellet bevisst mellom begrepene *kunnskap* og *kjennskap*. I motsetning til kunnskap, som en kan lese seg til, er kjennskap personlige erfaringer eller den praktiske kunnskapen som ligger til grunn. Kjennskap handler om en måte å forstå livet på (Jensen, 2001).

²³ *Amatører* viser her til personer som ikke har noen form for formell utdanning eller kvalifisering i bratt friluftsliv.

instruktører eller veiledere i bratt friluftsliv²⁴. Det er altså mange veier som fører i samme retning, og uavhengig av om man studerer friluftsliv gjennom høgskolesystemet, tar kvalifiserende kurs gjennom DNT eller kommersielle aktører, eller utdanner seg gjennom Nortind, så resulterer det i en formell fag- og profesjonskompetanse. Når det er sagt, er det likevel viktig å presisere at de ulike miljøene og aktørene fokuserer på forskjellige områder og har ulike krav til egenferdighet og erfaring, noe som også gir varierende grad av kompetanse og ferdigheter ved endt utdanning. Dette kan sees på som en fordel for norsk friluftsliv, da det utdannes en mengde forskjellige friluftslivsveiledere med kompetanse på ulike områder, men samtidig oppleves ”utdanningsjungelen” av enkelte som en utfordring siden det er såpass store variasjoner mellom aktørene. Det finnes ingen formell definisjon på hva en friluftslivsveileder skal inneha av kompetanse, og det er heller ikke alltid like enkelt for de kvalifiserende aktørene å definere hvilken grad av formell kompetanse hver enkelt person har etter endt kvalifisering. Alle som får en utdanning godkjent vil naturligvis ha en minimumskompetanse, men hva en utdannet friluftslivsveileder er stand til å gjøre og hvem man er i stand til å veilede, vil likevel variere avhengig av hvilken utdanning man har gjennomført. Om man presenterer seg som veileder i friluftsliv sier det derfor ikke nødvendigvis så mye om hva man kan eller hva man gjør. Mathisen (2003, s. 31) skriver at siden veiledningsbegrepet omfatter så mye, er det viktig at den som bedriver veiledning gjør de nødvendige personlige definisjoner av den veiledning han eller hun bedriver. At folk selv har anledning til å definere hva de kan gjøre og ikke, har også vært trukket frem som et problem i ”kompetansedebatten”, da det kan føre til at personer eller aktører som ikke har tilstrekkelig kunnskap eller kompetanse tar på seg jobber de egentlig ikke burde i det bratte friluftslivet.

1.8 VEILEDNING, INSTRUKSJON OG FØRING – ULIKE PEDAGOGISKE ARBEIDSFORMER I FRILUFTSLIVET

Hvilken utdanning eller kompetanse som bør ligge til grunn for å være en kommersiell friluftslivsaktør, er også et spørsmål om hvordan ulike aktører arbeider og hva som vektlegges i den daglige virksomheten. Ulike utdanninger og kvalifiseringsløp fokuserer på forskjellige ting, og når det er snakk om arbeidsformen ulike kommersielle friluftslivsaktører benytter er

²⁴ For tiden jobbes det også med å opprette *Norges friluftslivshøgskole*, en statlig profesjonshøgskole tilknyttet universitetet i Stavanger som har som mål å utdanne kyndige friluftslivsveiledere. Målet er at Norges Friluftshøgskole skal være en internasjonal profesjonshøgskole for utdanning av guider/veiledere og tilretteleggere, med natur og kulturlandskap som arbeidsplass. Skolen er tenkt plassert i Hemsedal og har som mål å starte opp høsten 2012 (Grøthe, 2008; Reinton, 2010).

det hensiktsmessig å skille mellom begrepene *veiledning*, *instruksjon* og *føring*, da disse vektlegger forskjellige metoder og benyttes i ulike sammenhenger. Samtidig bør det presiseres at disse arbeidsformene også kan kombineres, noe som også kommer til uttrykk i resultat- og diskusjonskapittelet.

1.8.1 Veiledning i friluftsliv

Hva *veiledning* i friluftsliv er og hvordan den bør utøves, er et hyppig diskutert tema i akademiske friluftslivsmiljøer her til lands (bl.a. Andresen, 2009; Bischoff 2000; Faarlund, 1974, 1991, 2000; Mytting, 1995a, 1995b; Skjørten, 1996; Thun, 1992; Tordsson, 1993, 2000, 2007; Østrem, 2003). Veiledning har nok – uten at jeg kan dokumentere det – blitt praktisert i århundrer som en metode for at nye generasjoner skulle tilpasse seg naturen og kulturen de vokste opp i. Når Faarlund (1991) beskriver hvilken rolle friluftslivsveilederen har, er han tydelig inspirert av dette. Han hevder at veilederen arbeider i den tradisjonelle bestemor- og bestefarrollen, slik man finner de i naturnære kulturer. I følge Jensen²⁵ (2010, pers. med.) var hovedinspirasjonen til Faarlund og utviklingen av hans friluftslivsveiledning, opplevelser han hadde i 1971 i Nepal hvor han så hvordan besteforeldre veiledet sine barnebarn. Faarlund (1991, s. 6) selv hevder at veiledning i friluftsliv ikke er annet enn: ”... *et forsøk på å levendegjøre møtet med fri natur i fårene til naturnære kulturers tradisjon*”.

Faarlund (2005) skiller mellom veiledning med ”i” og ”vegledning” med ”g”. Hans forklaring på hvorfor g-en ble tatt i bruk, er så enkel som at Høgfjellsskolen på 1970-tallet hadde en større gruppe veiledere fra Sunnmøre. Samtidig er det ingen hemmelighet at g-en står for noe mer enn språkbevisste vestlendinger. Jensen (2001) skriver at Faarlunds ”vegledning” ble knyttet til bestemte måter å ferdes i naturen på, og med bestemte holdninger og normer til natur og det å drive friluftsliv. Han hevder videre at den viktigste forskjellen er at ”vegledningen” har en tydeligere verdiorientering mot natur som ”i”-tradisjonen mangler. Modellen er dessuten kontekstuavhengig, det vil si at den ble utarbeidet i den hensikt å kunne tilpasses alle veiledningssituasjoner i friluftslivet. Miljøet rundt Høgskolen i Telemark (Bischoff, 2000; Tellnes; 1994; Tordsson, 2000, 2007), forstår ikke hva som legges i denne oppdelingen, og omtaler veiledning stavet med ”i” og ”g” som det samme. I følge Bischoff (2000, s. 20) skiller heller ikke veiledning i friluftsliv seg fra andre pedagogiske betraktninger, men det har derimot en egen fagdidaktikk som tar høyde for det spesielle ved

²⁵ Aage Jensen er høgskolelektor ved Høgskolen i Levanger, hvor han underviser i pedagogikk og er tilknyttet høgskolens mastergradsstudium i kroppsøving. Hans hovedfagsoppgave i pedagogikk omhandler Naturverdfilosofien og Nils Faarlunds ”vegledning” i friluftsliv.

friluftslivet. Hun hevder at friluftslivsformidling bygger på et bestemt pedagogisk grunnsyn og et bestemt menneskesyn som tar utgangspunkt i en helhetlig, humanistisk tenkning. Men på tross av visse uenigheter, er det i følge Østrem (2003) likevel mange likhetstrekk mellom Faarlunds tanker om hvordan veiledning skal utøves og hva miljøet rundt Høgskolen i Telemark legger vekt på. Han hevder at Tordsson (1993) og Tellnes (1994) med flere har blitt inspirert av Faarlunds tankegodt, og på grunnlag av dette utformet selvstendige veiledningsmodeller i friluftsliv²⁶. Østrem (2003, s. 28) forteller videre at ved en sammenligning vil man se at modellene til de med bakgrunn fra friluftslivsmiljøet i Bø i Telemark er; ”... mer eksplisitt i forhold til de ulike pedagogiske aspektene veilederrollen innebærer”.

Om man setter seg nærmere inn i litteraturen det er referert til innledningsvis i dette kapitlet, ser man at det kun er små variasjoner over samme tema. Tankene til Faarlund (1974), eller tankene til miljøet rundt Høgskolen i Telemark er i stor grad inspirasjonen for diskusjonen. I følge Tordsson (1993, s.202) innebærer veiledning i friluftsliv at man lærer i og av et direkte møte med autentiske situasjoner i naturen, såkalt situasjonsorientert læring. Veilederens oppgave blir å søke etter situasjoner som motiverer til å lære, for så å tydeliggjøre disse situasjonene for de som veiledes. Faarlund (2005) understreker også at situasjonsorientert lederskap og situasjonsorientert læring er en forutsetning for god veiledning. Det gjelder å kunne handle relevant og fornuftig i møte med ukjente eller uoversiktlige situasjoner, og det kan ikke bare baseres på innlærte handlingsformler og drilling. Situasjonsbevisstheten opparbeides ved å eksponere seg for det en i første omgang ikke ser ut til å mestre, og så være i stand til å gjenkjenne trekk og strukturer fra det kjente. Faarlund (2005, avsnitt 16) beskriver det slik:

Etter for eksempel å ha gravet snøprofil, gjort seg kjent med snøen ved å trå i snøen, ta i snøen, grave i snøen, se på snøen og i situasjonen å ha satt navn på korn og krystaller, følger så *ettertanker*. Innenfor den enkelte gruppen og/eller i samlingen av flere grupper i en *storkrets*, deler deltakerne erfaringer, kvalifiserer erfaringene til holdbar *kjennskap*, leter etter sammenhenger og utvikler *mønstre* til fremtidig bruk.

Faarlund (1974, 1991, 2000) og Tordsson, (1993, 2000, 2007) enes om at veiledning i friluftsliv bygger på direkte møte med fri natur i små, mangfoldig sammensatte grupper, med en veileder som deltar som et medlem av gruppen. Veiledning krever tid og omtanke, ikke minst erfaring fra veilederens side, og at alle skal være deltakende og medansvarlige. Målet er

²⁶ Tordsson (1993, s. 5) bekrefter dette selv i sin hovedfagsoppgave ”Perspektiv på friluftslivets pedagogikk”: ”Nils Faarlunds *Friluftsliv –HVA-HVORFOR-HVORDAN*, (Faarlund 1974) som jag läste redan 1975, gav en stark inspiration och öppnade rika perspektiv”.

gode naturopplevelser²⁷ som igjen skal lede til at en utvikler kjennskap til, og vennskap med naturen. Tur etter evne, gradvis progresjon, læring i og av konkrete situasjoner, situasjonelt lederskap og tilbakeblikk, samt refleksjon og samtale, blir dermed viktige pedagogiske prinsipper for en som praktiserer veiledning i friluftsliv. Med fare for ikke å gi begrepet nok dybde og forståelse, oppsummerer Tordsson (1993, s. 36) veiledning i friluftsliv som: ”... *en spesiell prosessorientert formidlingsmetode som bygger på en gruppearbeidsform og møte med naturen*”.

I følge Handal og Lauvås (2002, s. 23) kan i utgangspunktet hvem som helst veilede. Samtidig hevder de at i praksis kommer det tydelig frem at veiledning er langt mer krevende enn det kan virke som før man går inn i det. Det er faktisk så stor avstand mellom den veiledningen som ”ufaglærte” driver og den som drives av skolerte, erfarne veiledere, at det nesten er snakk om ulike former for virksomhet. Når det er snakk om veiledning i friluftsliv i denne artikkelen, er det kvalifisert veiledning av erfarne veiledere det henvises til.

1.8.2 Instruksjon og føring i friluftsliv

Når det gjelder spørsmålet om utdanning eller kompetansekrav for å være en kommersiell friluftslivsaktør i Norge, er det også naturlig å nevne begrepene *instruksjon* og *føring*. Veiledere i bratt friluftsliv har ansvar for toppturbestigninger på ski, klatreturer, skitur, brevandringer, klatrekurs, skredkurs, kameratredningskurs med mer. Når det er snakk om kommersielle friluftslivsaktører, innebærer virksomheten deres ofte at de arrangerer kurs eller turer etter kundenes behov og ønsker, og veiledningsarbeidet kan dermed i større grad bære preg av instruksjon eller føring enn veiledning. Tordsson (1993, s. 201) hevder at den som begrenser seg til å lære bort faste teknikker, eksempelvis å svinge på ski eller hvordan skjøte et rappelltau²⁸, anvender *instruksjon*. Instruksjon innebærer at man gir en person eller gruppe fasiten eller forklarer hvordan en oppgave skal gjøres, hvorpå personen eller gruppen kan øve og samle seg erfaringer etterpå. Mål og fremgangsmåter er bestemte, og lederen gir nøyaktige instruksjoner og passer på at oppgaven blir utført riktig etter instruksene (Utdanningsdirektoratet, 2010). Instruksjon bygger på *håndverktradisjonen* eller *mester/lærling-tradisjonen*, som har utgangspunkt i håndverksyrker. I Norden har dette blitt

²⁷ Bischoff (2003) stiller spørsmål om hva den gode naturopplevelsen er og hevder den blir ganske forskjellig alt etter hvilket perspektiv vi velger. Friluftslivsdeltakerens naturopplevelse beskrives som en opplevelse ”i” og ”med” natur, hvor deltakeren søker en dialog eller en samhandling med naturen. Naturopplevelse er: ”... *en søken etter inderlighet, en søken etter opplevelsen av sammenheng, samstemthet med naturen, indre ro og harmoni*” (Bischoff, 2003, s. 206-207).

²⁸ Et *rappelltau* er det man kaller et klatretau under rappellering. Rappellering vil si at klatreren selv firer seg nedover et fritthengende tau (Trondstad, 2005, s. 147).

omtalt som *mesterlære* og hovedpersonen er mesteren, som altså er den som mestrer oppgaven eller handlingen. Lærlingen lærer ved å studere hva mesteren gjør. I følge Handal og Lauvås (2002) har den teoretiske forankringen til mesterlære vært sterkest knyttet til tradisjonen ”situated learning”, som er en variant av en sosiokulturell læringsforståelse der en ser læring som en aktivitet som går for seg i et samspill mellom et individ og et kulturelt konstruert fellesskap, mer enn det som skjer mentalt hos det enkelte individ. Denne tradisjonen er god til å formidle verdifull kunnskap, men har samtidig også begrensninger, og bør derfor kun benyttes til å lære bort konkrete og avgrensede ferdigheter som inngår i en større sammenheng (Handal & Lauvås, 2002; Tveiten, 2008).

Når det gjelder *føring*, er det slik at i det kommersielle friluftslivet der folk kjøper seg en tur, har føreren en markert ekspertrolle i gruppa. Deltakerne er ikke nødvendigvis delaktige i gruppens beslutninger, og målet for en klatretur er ikke å lære ulike metoder eller ferdigheter som skal bidra til de selv kan mestre lignende utfordringer senere, men fjelltoppen. En fører som tar med seg kunder på et klatrefjell, bruker ikke mer tid enn nødvendig for at deltakerne skal nå toppen og komme ned igjen. Det innebærer ofte noen element av instruksjon for å lære de nødvendige sikringsferdighetene, og under turen er det føreren som opptrer som turlleder med ansvar for alle beslutninger. Dette er forskjellig fra veiledningens prinsipper. I følge Tordsson (1993, s. 200) er det den enkelte turen som er målet for en fører, og derfor lærer deltakerne bare tilstrekkelige ferdigheter til å gjennomføre den aktuelle turen, de lærer ikke naturen å kjenne. Føreren stiller ikke noe krav om at deltakerne skal være delaktige i gruppens beslutninger, og det er føreren som tar avgjørelsene i forhold til veivalg, rasteplass og annet. Tordsson (1993, s. 200) frykter at et for stort fokus på instruksjon og føring gjør at stadig færre mennesker får oppleve krevende natur på egenhånd, fordi de ikke kan gjennomføre turer med sikkerhet og overskudd. Samtidig understreker han at friluftslivet har behov for både instruktører og førere. Høgfjellet, klatreklipper og breer bør kunne besøkes og oppleves uten at hver enkelt nødvendigvis må gå i gang med det tidkrevende arbeidet det er å lære seg å ferdes i slikt terreng på egenhånd. En friluftslivsveileder i slike naturtyper bør likevel ha innsikt i de ulike måtene å legge til rette for kunnskap om og kjennskap til natur, samt behersker det å lære bort nødvendige tekniske ferdigheter relatert til bratt friluftsliv. Muligheten for å variere i arbeidsformer er nyttig for alle som ønsker å jobbe som kommersielle aktører i bratt friluftsliv.

1.9 KOMMERSIALISERING AV FRILUFTSLIVET

Dervo (2005) skriver at ulike former for naturbasert turisme og aktiviteter i løpet av de siste par tiårene i stadig økende grad har blitt organisert som kommersielle virksomheter. Flere og flere aktører, kanskje særlig i distriktene, ønsker å bruke naturen og friluftslivet som grunnlag for næringsvirksomhet i form av turer, kurs eller andre aktiviteter. Dette gjelder innen de fleste naturtyper, også det bratte friluftslivet. Samtidig har også frivillige organisasjoner, for eksempel DNT, stiftet egne fjellsportgrupper som retter seg mot det samme markedet, noe som har skapt gnisninger. Foruten debatten rundt hvilken kompetanse friluftslivsaktører bør ha, har vi den siste tiden kunnet bivåne en opphetet debatt om hvem som skal kunne drive næringsvirksomhet i hvilke områder, og i hvilken grad den økende kommersialiseringen av friluftslivet påvirker naturen, næringsutvikling og turisme. Dette har jeg valgt å referere til som ”kommersialiseringsdebatten”.

1.9.1 Antallet kommersielle friluftslivsaktører øker

I følge Bischoff og Odden (2000) har det skjedd en markert forskyvning fra uorganisert friluftsliv til organisert friluftsliv de siste 30-40 årene, og institusjonaliseringen og organiseringen av friluftslivet er markerte trekk som kan koples til er den stadige økende kommersialisering av naturen. Ulike former for naturbaserte aktiviteter blir i økende grad organisert som kommersielle virksomheter med tilbud om ulike turer eller kurs, og i følge Vorkinn et al. (2000, s. 55) er det sannsynlig at vi vil oppleve en økende åpenhet for kommersiell utnyttelse av utmark på sikt. Man ser også en stadig utvikling av nytt utstyr og nye aktiviteter, samt utvikling av arealer og anlegg (Dervo, 1995). Tordsson (2003, s. 324) hevder at stadig færre tar seg tid til å lære naturen å kjenne og utvikle de ferdighetene som trengs for å kvalifisere seg for mer krevende terreng og turer. De siste årene har det i stedet blitt overlatt til de ”profesjonelle”²⁹. Opplevelsene har dermed blitt salgsvare hvor en kan betale for den kompetansen man mangler, og deltakerne tenderer til å bli kunder snarere enn deltakere, med rett til å forlange valuta for pengene. På samme tid blir friluftslivsveilederen en profesjonell turlleder eller fører som skal levere et opplevelsesprodukt, og ikke et likestilt medlem i et turlag som kan bidra med overføring av kunnskap og ferdigheter.

Tordsson (2003, s. 323) hevder at det i de senere årene har vært en stor økning av bedrifter eller foretak, som på en eller annen måte selger naturopplevelser eller aktivitet i natur under ledelse av mer eller mindre profesjonelle instruktører, turledere eller førere. Ikke

²⁹ Med *profesjonelle* menes aktører, både kommersielle og ideelle, som tilbyr turer eller aktiviteter som Ola Nordmann eller tilreisende turister selv ikke vil eller kan gi seg i kast med på grunn av manglende kompetanse.

minst er disse tilbudene knyttet til høyfjell og bre. Teigland (2000) hevder riktignok at andelen som deltar på ulike typer av organiserte turer eller naturopplevelser som de må betale for er lav i forhold til antallet som driver tradisjonelt friluftsliv³⁰, men samtidig påpeker Bischoff og Odden (2000) at antallet kommersielle kursarrangører eksploderte i løpet av 1990-årene. Vorkinn et al. (2000) konkluderer med at hverdagsfriluftslivet, med tradisjonelle friluftslivsaktiviteter som fokuserer på det nære og det enkle fortsatt er den dominerende friluftslivsutøvelsen i befolkningen, men samtidig viser utviklingstrekkene at stadig flere deltar i organisert, kommersiell friluftslivsdeltakelse. Ut i fra antallet aktører som markedsfører seg med turer, kurs og opplevelser tilknyttet natur, samt debatten vi har opplevd i media det siste året, er det heller ingen grunn til å tro at denne trenden har avtatt de siste årene. Svært mange konsentrerer sin virksomhet rundt aktivitetsbaserte aktiviteter som brevandring, klatring, rafting, juving, skiseiling med mer, og arrangørene retter seg både mot det åpne tur- og kursmarkedet og mot lederutvikling og ”teambuilding” for ulike bedrifter. Kommersialiseringen av friluftslivet har også gjort at nye aktiviteter som har et økonomisk potensial, raskt blir gjenstand for en intensiv utstyrsutvikling med tilhørende markedsføring og mediaoppmerksomhet. Den økende kommersialiseringen av friluftslivet har derfor hatt stor betydning for det aktivitetsbaserte friluftslivets utbredelse (Christoffersen pers. med., i Bischoff & Odden, 2000).

1.9.2 Bakgrunnen for kommersialiseringen av friluftslivet

For mange som driver næringslivsvirksomhet i Norge er naturen svært viktig, og spesielt gjelder dette for reiselivsnæringen. Naturen er reiselivets viktigste salgsvare, og en rekke inntektskilder som fjellføring, brevandring og andre organiserte aktiviteter er knyttet til naturen. Den kommersielle utviklingen støttes gjennom myndighetenes satsing på turisme og reiseliv som næringsgren, og på få år har reiselivsnæringen vokst kraftig og omsetter årlig for ca. 80 milliarder kroner, om lag 4 % av bruttonasjonalproduktet i Norge (Teknologirådet, 2006). Reiselivsnæringene er særlig viktige for distriktene, og utgjør basisnæringen i mange lokalsamfunn og utløser viktige ringvirkninger i annet lokalt næringsliv. Tordsson (2003, s. 325) forteller at natur- og kulturbasert reiseliv blir oppfattet som kvalitetsturisme og er dermed veldig verdifullt. Redusert aktivitet i tradisjonelle næringer som landbruk og fiske gjør at aktørene i disse næringene i økende grad ser nye muligheter i reiselivsvirksomhet, og innen turistindustrien har en sett på nærhet til natur og kulturlandskap som

³⁰ Undersøkelsen til Teigland (2000) har en svakhet ved at den ikke innbefatter aldersgruppen under 29 år.

konkurransfordeler. Nye etterspørselstrender harmonerer godt med det reiselivet i Norge kan tilby, og i 2006 satte Nærings- og handelsdepartementet seg som mål å øke antallet utenlandske ankomster fra ca. 3,5 millioner til 4,5 millioner i løpet av en fireårsperiode. Dette skulle gjøres gjennom satse på trendene i etterspørselsmarkedet og finne retningen for nye, aktuelle konsepter som geoturisme, økoturisme og naturbasert turisme (Nærings- og handelsdepartementet, 2006). De unike mulighetene for naturopplevelser, samt det å oppleve uberørt natur, er vår fremste salgsvare og en studie gjennomført av Norges Skogeierforbund og Reiselivsbedriftenes landsforening i 2004 indikerer at utmarksbasert næringsutvikling kan fordobles fra fire til åtte milliarder i omsetning innen 2014 (Norges Skogeierforbund, 2004, s.2).

1.9.3 Utfordringer i tilknytning til kommersialisering av friluftslivet

Tordsson (2003, s. 324-325) mener at det økende fokuset på kommersielt friluftsliv fører til en uheldig utvikling, og hevder at dette bidrar til at den profesjonelle friluftslivsentreprenøren blir tvunget til å beskrive og forstå sin virksomhet ut fra en kommersiell logikk. Det er markedstekningen som tenderer til å bli normativt førende, fremfor de ”ideelle” verdiene som vi tradisjonelt har sett vært knyttet til friluftslivet, noe som i verste fall kan føre til at friluftslivet ikke blir forstått ut i fra et kulturfilosofisk eller pedagogisk inspirert perspektiv lenger, men ut fra økonomiske tanke kategorier. Tordsson (1993, s. 200-201) frykter at den økende kommersialiseringen av friluftslivet kan bidra til at fokuset til friluftslivsveilederen endres og at færre for et betydningsfullt forhold til natur:

Det kan också bli så illa - om guidning och turlledning blir de helt dominerande formerna av förmedling - att naturupplevelsen blir en saluprodukt och ett evenemang i ett konsumtionsområde, där allting har en prislapp. Vi kan tänka oss en utveckling inom turistindustrin, där de mest sensationsrika upplevelser säljs till en grupp penningstarka konsumenter, som vill pröva allt och behålla intet.

Økonomiske tanker og perspektiver rundt friluftslivet har også kommet tydelig frem i debattene i media det siste året. Flere aktører og organisasjoner, både private, kommersielle, statlige og ideelle, har vært sterkt uenige i hvem som skal gjøre hva, og hvordan en skal drive næringsvirksomhet i fjellet og på breene i Norge. Et eksempel er Kjernsholen (2010) som antyder at en organisasjon som DNT hindrer lokal næringsutvikling og gjør det vanskeligere å overleve i bygder rundt fjellene. Dette førte til en rekke innlegg (bl.a. Bell, 2010; Bertelsen, 2010; Bjørhusdal, 2010; Holm, Flemsæter & Brown, 2010; Planke & Habberstad, 2010; Reinertsen, 2010) der spørsmål omkring hvilken rolle ulike friluftslivsaktører skal ha ble tatt

opp. Samtidig har den stadig økende kommersialiseringen av friluftslivet også vekket bekymring, ikke minst hos offentlige myndigheter (Miljøverndepartementet, 2001, s. 52-54). Flere andre (Hagen, 1995; Lier-Hansen; 1995; Lundteigen, 2009; Myhre, 2003), har også påpekt utfordringer som slitasje og forsøpling, og frykter at allemannsretten risikerer å bli innskrenket og den frie ferdselen hindret. Likevel ser myndighetene viktigheten av å legge til rette for naturopplevelser for både nordmenn og utenlandske turister, og naturen er en forutsetning for reiselivsnæringen mange steder. I 2008 lanserte derfor Miljøverndepartementet et verdiskapingsprogram kalt ”Naturarven som verdiskaper”, et nasjonalt program som skal løpe i fem år, fra 2009 til 2013. Det har som formål å øke verdien av verneområder og andre naturområder med spesielle kvaliteter, og i følge programbeskrivelsen skal programmet:

... legge til rette for at slike områder blir en viktig ressurs for sosial, kulturell, miljømessig og økonomisk utvikling og gir grunnlag for sysselsetting og verdiskaping basert på naturarven, samtidig som områdene forvaltes slik at naturens mangfold blir tatt vare på (Miljøverndepartementet, 2008, s.1).

Dette er selvsagt et positivt initiativ i det å møte utfordringer i tilknytning kommersialiseringen av friluftslivet, men programmet omfatter riktignok kun områder vernet etter naturvernloven med randområder og andre naturområder med særlige kvaliteter³¹. Det vil med andre ord si at en stor del av naturen ikke omfattes av dette programmet, og Tordsson (2003, s. 235) hevder at på grunn av at antallet aktører som benytter naturen som arena for næringsvirksomhet har økt de siste årene, har kommersiell benyttelse av allemannsretten skapt en rekke konflikter med grunneierinteresser. Dette blir også påpekt av Miljøverndepartementet (2001, s. 53). Kommersiell virksomhet kan ikke avgrenses generelt, men det vises likevel til at grunneiere kan vise bort folk som opptrer hensynsløst eller på annen måte utsetter en eiendom eller eierens interesser for skader eller ulemper.

En annen utfordring kommersialiseringen bringer med seg er spørsmål om deltakernes sikkerhet. Mytting (2007) hevder at muligheten for uhell, ulykker og skader er en del av friluftslivet, og at det alltid vil være et element av risiko i friluftsliv. Konsekvensene ved uhell i bratt friluftsliv vil riktignok kunne være mer drastiske enn andre typer friluftslivsutøvelse, og Faarlund (1999) peker på at den økende kommersialiseringen, der stadig flere markedsfører spenningspregede aktiviteter, øker risikoen for at noe skal gå galt. Fordi kommersielle aktører er avhengig av deltakere og kunder for å overleve, mener han at de

³¹ For eksempel verdensarvområder, regionale natur- og kulturparker og områder som er under vurdering for vern.

overbyr hverandre både med tanke på antall aktivitetsformer og grad av spenning. Han mener at trusselen mot sikkerheten innefor friluftslivet derfor i første rekke kommer fra kommersielt hold, og tenker på press fra både medier, fra utstysprodusenter og fra turistnæringen. I likhet med Tordsson (1993), er også Faarlund (2000, s. 5) svært skeptisk til de kommersielle interessene som har inntatt friluftslivet i landet vårt:

I modernitetens malstrøm må vi selvsagt leve med at de kommersielle interessene utnytter fri natur som arena for trendy ekshibisjonisme, ansporet av rastløs identitetsbygging. Turist- og utstysbransjen fokuserer på hårreisende aktiviteter i fargesprakende kostymer med naturen som fritids-slagmark, og mediene dramatiserer og iscenesetter. Ja, men... selv om frivillige organisasjoner og det offentlige skoleverket er ”konkurranseutsatte” med medlemmer og elever i en særlig utsatt alder, er det svært optimistisk å tro at man kan sikre seg store ”markedsandeler” ved å være ”rævadilter” til spekulantene i modernitetens kjedsomhet og personlige utrygghet. Å spille på livsfaren i fri natur som element i egenprofilering og rusmiddel – ”no risk - no fun” - kulturen - er å undergrave det moderne menneskets siste mulighet til å gjøre ”våkne vegvalg” i livet: Med livsfare taler naturen til oss med utropstegn!

Spørsmålet vi må stille oss, er om den stadige økende kommersialiseringen gir utfordringer i forhold til hvordan friluftslivsveiledere og friluftslivsaktører formidler kunnskap om og kjennskap til natur? Kan økonomiske og kommersielle motiver få en viktigere plass enn aktørenes forhold til kompetanse og naturvennlig ferdsel? Hvis de kommersielle interessene og verdiene blir dominerende, blir kampen om områder og kunder det viktigste? Blir det rom for veiledning i Faarlunds (1991, 2000) og Tordssons (1993, 2000, 2007) ånd³², eller fører en slik utvikling til at friluftslivsveiledningens mål, verdier og innhold forringes, og at vi går vi i en retning der vi kun har behov for profesjonelle førere?

1.10 PROBLEMOMRÅDE OG PROBLEMSTILLINGER

Om man velger å karakterisere utviklingen innen friluftslivet som stabil eller under endring, er i følge Vorkinn et al. (2000, s. 57) avhengig av hvilket tidsperspektiv man benytter og hvilke aspekter av friluftslivet man velger å fokusere på. Friluftslivet kan tolkes som stabilt dersom man legger til grunn at det er en stor andel av den norske befolkningen som utøver friluftsliv. Oppslutningen om tradisjonelle friluftslivsaktiviteter har dessuten vært utøvd, utøves og vil sannsynligvis fortsatt utøves av mange på landsbasis i årene fremover. Men samtidig har det også skjedd betydelige endringer innen friluftslivet de siste årene, med fremvekst av en rekke ”moderne” utendørsaktiviteter og en stadig økning av kommersielle aktører i tilknytning det bratte friluftslivet. Friluftslivet preges med andre ord av både stabilitet og endringer. Når det gjelder ”kompetansedebatten” og

³² Som beskrevet i kapittel 1.8.1.

”kommersialiseringsdebatten” er disse definitivt et resultat av friluftslivet i Norge er i endring. Spørsmål som går på hvilke aktiviteter som utøves, i hvilke områder aktivitetene utøves, hvordan aktørene organiserer seg, og hvilken kompetanse en friluftslivsveileder bør ha, er viktige både for de aktørene det gjelder i det bratte friluftslivet, men også i et samfunnsmessig perspektiv, da det i mye sterkere grad enn hva som er tilfellet i dag kan komme til å definere hva som kreves for å kunne ta med seg folk ut i naturen i en kommersiell sammenheng.

Per i dag styres kommersielle aktører av produktkontrollen med tanke på å sikre forbrukerne trygge og gode opplevelser og læringssituasjoner i bratt friluftsliv. Mange mener dette lovverket er godt nok, mens andre savner tydeligere lovverk for å sikre forbrukerne mot useriøse aktører. Internasjonale trender viser at det går mot en økt regulering og formalisering av kompetansen for de som vil drive næringsvirksomhet av og i det bratte friluftslivet. Spørsmålet er om det er på tide at vi i Norge også bør regulere den kommersielle friluftslivsaktiviteten i større grad, eller om vår unike tur- og friluftslivstradisjon der tur etter evne har blitt gjort til kjøp og salg for vurdering og veivalg i ”fri natur”, gjør at vi greier oss med det regelverket vi har. I følge Bell (2009a), som har sett nærmere på ulykkesstatistikker tilknyttet bratt friluftsliv, kan man ikke se at ”amatørene” gjør en dårligere jobb enn ”de profesjonelle”, så trenger vi strengere krav til utdanning og kompetanse for å være en kommersiell friluftslivsaktør? På bakgrunn av den siste tids debatter om kompetanse og kommersialisering i tilknytning friluftslivet, vil jeg derfor formulere følgende tredelte problemstilling:

- 1. Hvilken forståelse har personer fra tre sentrale friluftslivsmiljøer av begrepet friluftsliv, og hvilken oppfatning av friluftsliv gir deres deltakere uttrykk for?**
- 2. Hva mener disse personene skal være utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv i Norge?**
- 3. Hva mener disse personene kjennetegner en kommersiell friluftslivsaktør, hvilke meninger har de om hverandres rolle i et kommersielt perspektiv, og hvilke tanker gjør de seg om den økende kommersialiseringen av det bratte friluftslivet?**

2.0 METODE

2.1 Forskningsmetode og utvalg

For å undersøke det Patton (2002) beskriver som ikke observerbare, indre perspektiver, ble kvalitativt intervju valgt som forskningsmetode. Som grunnlag for å forstå og tolke undersøkelsens problemstillinger tok studien utgangspunkt i et hermeneutisk perspektiv, og tre personer, to menn og en kvinne, med bakgrunn fra tre sentrale utdannings- og kvalifiseringsmiljøer i Norge ble valgt ut. Miljøene som ble valgt var: *Høgskolen i Telemark*³³ (heretter omtalt som HiT), *DNT Fjellsport*³⁴ og *Nortind*³⁵. I sum representerer miljøene ulike retninger som utdanner og godkjenner formell fagkompetanse for å kunne jobbe som friluftslivsveiledere i bratt friluftsliv. Personene som var med i undersøkelsen ble valgt ut i fra følgende kriterier: 1) bakgrunn fra ett av utvalgte miljø; 2) spesiell kompetanse innen fjell og bre, og; 3) minst 5 års veiledererfaring i bratt friluftsliv. I resultat- og diskusjonsdelen refereres intervjupersonene til begrepet *respondent*.

2.2 Datainnsamling

Intervjuene ble gjennomført i løpet av ti dager i mars 2010. Det første intervjuet ble gjennomført hjemme hos respondenten, mens de to andre intervjuene fant sted på et kontor ved respondentenes arbeidsplass. Intervjuene varte mellom 80 og 90 minutter, og foregikk som en privat samtale uten forstyrrelser. Etter godkjenning fra respondentene, ble alle intervjuene tatt opp på en digital diktafon. En intervjuguide ble brukt som støtte, og den kan beskrives som nokså strukturert med emner relatert til problemstillingen satt opp i en bestemt rekkefølge. Intervjuguiden inneholdt en del utarbeidede spørsmål under hvert emne, men samtidig ble flere av spørsmålene fulgt opp med utdypende spørsmål, slik at respondenten kunne begrunne sine valg og meninger på en nyansert måte.³⁶

³³ *Høgskolen i Telemark* er godkjent av NOKUT og er den høgskolen som har høyest godkjenning i Norsk Fjellsportforum, og bredest tilbud innen friluftslivsfag her til lands (*Høgskolen i Telemark*, 2010; Norsk Fjellsportforum, 2010a).

³⁴ *DNT Fjellsport* er en av Norges største arrangører av klatrekurs, brekurs, fjellsportkurs og andre aktiviteter som krever spesiell kompetanse på fjell og breer. De er godkjent arrangør på høyeste nivå i Norsk Fjellsportforum, og veileder og kurser alt fra nybegynnere og opp til instruktører (DNT, 2010).

³⁵ *Nortind* er eneste representant for det internasjonale fjellførerforbundet IFMGA/IVBV/UIAGM i Norge. NORTIND kvalifiserer Tindeveiledere/høyfjellsførere etter IFMGAs internasjonale standard som kvalifiserer til å veilede og føre i det bratte friluftslivet/tindefriluftslivet. Tindeveiledere er eksperter på: klatring, brevandring, fjellskigåing, bratt skikjøring og skredvurdering (Nortind, 2010a).

³⁶ Intervjuguiden er lagt ved som *Vedlegg 2*. Holme og Solvang (1996), Kvale (1996) og Patton (2002) skriver at intervjuguiden skal brukes som en huskelapp. Intervjuguiden som ble utformet til disse intervjuene var nokså detaljert. Hensikten med intervjuguiden var å sikre at intervjuene omhandlet sentrale emner som ville belyse det aktuelle problemområdet, og den ble kun benyttet i de tilfeller intervjuobjektene ikke selv kom inn på de temaene jeg ønsket å belyse.

2.3 Transkripsjon og analyse

Alle intervjuene ble transkribert innen to uker fra den dato de ble gjennomført. Samtlige respondenter ble anonymisert, og de fikk anledning til å lese gjennom og godkjenne intervjuene før databehandlingen tok til. Både gjennomføringen og analysen skjedde i samsvar med etiske retningslinjer vedrørende informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og rollen til forskeren (Kvale, 1997, s. 181-182). Etter databehandlingen ble opptakene slettet. Begrepene som er formulert og brukt i denne artikkelen er et resultat av analysen av intervjuobjektens uttalelser.

2.4 Respondentens bakgrunn

Det empiriske materialet som presenteres i denne artikkelen er basert på intervju av tre personer som selv hevder å være friluftslivsveiledere. Veilederne som deltok i undersøkelsen har bakgrunn fra ulike miljøer som henvender seg til et bredt spekter av deltakere. Når respondentene definerer sin egen rolle, svarer personene fra HiT og DNT Fjellsport at de kaller seg selv veiledere i friluftsliv, mens personen fra Nortind presenterer seg selv som en fjellfører som driver veiledning i risikofylte aktiviteter i naturen.

En friluftslivsveileder ved HiT har naturlig nok hovedsakelig med studenter å gjøre, men respondenten har også mange års erfaring fra et kommersielt aksjeselskap der aktivitet og opplevelser i naturen var grunnlaget for virksomheten. Vedkommende veileder også under kompetansegivende kurs i andre sammenhenger ved enkelte anledninger. Personen i DNT Fjellsport veileder hovedsakelig entusiastiske dugnadsfolk, der det er få som skal bli profesjonelle eller har tenkt til å leve av friluftslivet senere. Samtidig omfatter veilederpraksisen også kvalifiserende kurs innen klatring og bre. Respondenten med bakgrunn fra Nortind-miljøet jobber med kurs og føring for en kommersiell friluftslivsaktør, og forteller at hvem deltakerne er kommer an på konteksten. På turer, hvor veiledningen bærer mest preg av føring, domineres deltakergruppen av voksne menn mellom 30 og 50 år med relativ høy utdanning og ganske god økonomi. Når vedkommende veileder på kurs innen klatring og bre er det større variasjon blant deltakerne, men her er studenter og unge – gjerne fra byer – i flertall.

Hvilken bakgrunn respondentene har, hvilken kompetanse de har og hva de selv velger å definere seg som, er viktig i forhold til den oppfatningen de har av ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”. Samtlige respondenter har høy formell friluftslivskompetanse, samt vesentlig veiledererfaring i bratt friluftsliv både i tilknytning kommersielle aktører og i frivillige miljøer. Utvalget i denne undersøkelsen har bakgrunn fra

ulike friluftslivsmiljøer, men samtidig er det viktig å påpeke at alle disse miljøene gir formell utdanning eller kvalifisering av friluftslivsveiledere.

3.0 RESULTAT OG DISKUSJON

Min forståelse og interesse for studiefeltet har blitt utviklet gjennom litteraturstudier, debatten i media og fagmiljøet, samt egen praksis som veileder i bratt friluftsliv. Resultatene presenteres primært i den løpende teksten, men ved enkelte anledninger trekkes også sitater fra intervjuene frem. Dette er gjort for å tydeliggjøre erfaringer eller meninger hos respondentene, eller for å understreke at det eksisterer forskjellige holdninger rundt enkelte aspekter ved studiens problemstillinger. I de tilfellene det brukes sitater, skilles sitatene fra hverandre ved at det refereres til miljøet vedkommende har bakgrunn fra. Der det ikke skilles mellom respondentene i den løpende teksten, er dette fordi beskrivelsene er såpass like eller at det av andre årsaker er vurdert som lite hensiktsmessig å skille uttalelsene. Resultatene fremstilles i hensiktsmessig rekkefølge i forhold til oppgavens struktur, men samtidig er det vanskelig å presentere et tema uten å berøre et annet, og derfor vil det forekomme flytende overganger på tvers av hovedoverskrifter. Samtidig som resultatene presenteres vil de også diskuteres opp mot teoretiske perspektiver og tilgjengelig litteratur, i den hensikt å komme frem til gode svar på undersøkelsens problemstillinger. I og med at denne studien tar utgangspunkt i miljøer som har mulighet til å gi friluftslivsveiledere en formell utdanning eller kompetanse, må forståelsen av friluftslivsbegrepet samt holdninger og meninger knyttet til ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”, derfor tolkes og forstås i et perspektiv der det formelle står sentralt.

3.1 VEILEDERNES FORSTÅELSE AV FRILUFTSLIVSBEGREPET OG ANTATT OPPFATNING AV FRILUFTSLIV BLANT DELTAKERE

Det har, som tidligere nevnt, ikke vært noe mål å tolke ulike definisjoner av friluftslivsbegrepet i denne undersøkelsen. Samtidig ble det sett på som formålstjenelig at respondentene fikk mulighet til å beskrive hvilken oppfatning og forståelse de har av begrepet friluftsliv, da det nettopp er friluftslivet som er arena for virksomheten til de kommersielle aktørene i bratt friluftsliv. Å forstå hva personene fra de tre ulike miljøene legger i friluftslivsbegrepet kan også bidra til en bedre forståelse i det man skal tolke deres oppfatning av ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”.

Ingen av respondentene uttrykker en konkret definisjon for begrepet friluftsliv, men samtidig relaterer samtlige sin forståelse av friluftslivsbegrepet til kjente offentlige definisjoner. En av dem uttaler: ”... *sånn yrkesmessig så legger jeg staten sitt romslige friluftsbegrep til grunn*” (DNT Fjellsport). Respondentene uttrykker at friluftslivsbegrepet er

både mangfoldig og romslig, og det meste av opphold, opplevelser og aktivitet i natur – fra havet til fjellet – inkluderes. Selv om personene fra de ulike miljøene beskriver nyanserte forskjeller på hva de legger i begrepet friluftsliv, er utsagnene stort sett samstemmige. De har i stor grad en felles forståelse av at friluftsliv er et positivt ladet ord og et overskuddsfenomen³⁷ som handler om aktivitet og opphold i naturen. Glede, opplevelse og mestring blir (i vilkårlig rekkefølge) nevnt som viktige elementer, og respondentene uttrykker at friluftslivsbegrepet også gir assosiasjoner til rekreasjon og stillhet. Alle tre beskriver videre at de opplever at friluftslivsbegrepet er omfattende, og de åpner også for at friluftslivsbegrepet kan ha forskjellig innhold og betydning avhengig av hvem som bruker det: *”Den definisjonen det offentlige har, fungerer for deres behov, men for folk flest og helt privat, så tenker jeg at hvis jeg kaller den aktiviteten jeg driver med for friluftsliv, så er det friluftsliv”* (HiT). Dette oppleves som en styrke for friluftslivet fordi det blir mer tilgjengelig og allment, men det understrekes også at det kan være en utfordring siden det eksisterer ulike verdioppfatninger knyttet til bruk av natur og ferdsel i natur. Videre er friluftslivsveilederne av den oppfatning at det enkle og nære friluftslivet er det som er mest utbredt i befolkningen, og at folk flest forbinder friluftsliv med turer i skog og mark, sopp og bærplukking, eller skiturer. Det nevnes også at man opplever tendenser i retning av at flere oppsøker det som karakteriseres som ukjent, spennende eller utfordrende. Stadig mer ekstreme toppturer på ski i skredutsatt terreng nevnes spesielt som en aktivitet der man opplever en økende popularitet. Ett utsagn knytter også friluftslivsbegrepet opp mot ferdighetsorienterte og kommersielle verdier eller tankesett: *”... mye av dagens friluftsliv er nokså spesifikt, du skal gjøre noe, det er ikke bare å slenge rundt [...] det er mer måloppnåelse”* (Nortind). Respondenten tror at friluftslivet i større grad enn tidligere preges av ”toppen er målet” i stedet for at ”veien er målet”. Det pekes også på at friluftslivet blir forbundet med et høyt økonomisk forbruk med behov for og fokus på spesialutstyr, samt utstrakt reising for å gjennomføre aktivitetene.

Jeg har tidligere referert til Tordsson (2003, s. 36-74) som relaterer friluftslivsbegrepet til *praksis, felt og diskurs*. Disse begrepene uttrykker mønstre av handlinger innen friluftslivet, hvilken kontekst vi bør forstå friluftslivet ut i fra, og forskjellige nivåer knyttet til det å omtale friluftslivet på. Respondentenes beskrivelser av friluftslivsbegrepet kan settes i sammenheng med alle disse. Når det gjelder forståelsen av friluftslivsbegrepet, er det verdt å merke seg at veilederne er oppmerksomme på at begrepet kan tolkes forskjellig avhengig av hvem som

³⁷ Med begrepet *overskuddsfenomen* mener jeg at det er noe som gjøres fordi man har et overskudd og har lyst til å gjøre det. Det er med andre ord ikke snakk om livberging, eller noe man *må* gjøre. Til sammenligning bruker Faarlund (1974, s. 33) begrepet ”overskuddsliv”, noe som forklares med at friluftsliv er livsutfoldelse som ikke først og fremst er overlevingsaktivitet (arbeid for mat, klær, osv.).

bruker det. Dette er i tråd med det Tordsson (2003, s.11) hevder, at i ulike sammenhenger hvor friluftslivsstempelet ønskes inkludert, blir forskjellige bruksdefinisjoner lagt til grunn. At det har blitt etablert ulike måter å reflektere over og legitimere friluftsliv på oppleves av respondentene både som noe positivt og som en utfordring. Når friluftsliv omtales som et ord som er positivt ladet, sikter respondentene til at de tror at folk flest har positive opplevelser og erfaringer knyttet til friluftsliv. At friluftslivsbegrepet er romslig og omfattende sees dessuten først og fremst på som en styrke, da det er inkluderende og gir rom for at mange kan ta del i opplevelser og aktiviteter i naturen. Disse antakelsene er i tråd med det Odden (2008, s. 1) har funnet ut, nemlig at 95 % av befolkningen utøver en eller annen form for friluftsliv minst en gang i løpet av året. At 19 av 20 nordmenn sier at de forbinder naturen med ”det gode liv” (Miljøverndepartementet, 2001, s. 14), er også en indikasjon på at friluftsliv er et positivt ladet ord. Respondentenes opplevelse av at det enkle og nære friluftslivet er den dominerende friluftslivsutøvelsen i befolkningen, stemmer også overens med Vorkinn et al. (2000) sine funn.

Resultatene viser også at ulik forståelse av friluftslivsbegrepet kan skape utfordringer. Respondentene tenker først og fremst på at det gir rom for det Tordsson (2003, s. 11) beskriver som: ”... ulike verdioppfatninger, forståelsesmåter og interesser knyttet til samfunnets institusjoner, dets strukturer og maktforhold i forhold til friluftslivet”. Dersom aktører som har verdioppfatninger eller en forståelse av friluftslivsbegrepet som er lite gunstig for naturen får en fremtredende plass, kan dette føre til et økt press med stor slitasje, forsøpling, eller nedbygging av naturen gjennom hytter, veier og installasjoner. Respondentene tror imidlertid ikke at dette er et så stort problem at allemannsretten og den frie ferdselen blir truet i nær fremtid, noe Hagen (1995), Lier-Hansen, (1995), Lundteigen (2009), Myhre (2003) og Tordsson (2003) har uttrykt frykt for.

Når veilederne beskriver hvilken oppfatning deres deltakere har av friluftslivsbegrepet, kan det virke som om det for et økende antall friluftslivsutøvere ikke holder med opphold i og opplevelse av natur, men at det også må være en form for aktivitet, og at aktiviteten helst skal ha et mål og en mening. Fysiske prestasjoner og konkurranse, som tradisjonelt har tilhørt idretten, har gradvis blitt overført til friluftslivet. I følge Repp (2001, s. 303-304) tyder også svært mye av det som har blitt skrevet om norsk friluftsliv de siste tiårene, på en høy grad av aktivitets- og handlingsfiksering i norske friluftslivsmiljøer. Fart, spenning, risikofylte handlinger, ruter og veivalg som gir høy prestisje, og tekniske utfordringer nevnes som verdier som engasjerer. Skildringene fra respondentene kan også tyde på at friluftslivsbegrepet er på vei til å miste noen av de verdiene som tradisjonelt sett vært knyttet

til friluftslivet, og at kommersielle eller økonomiske tanker som blant annet Tordsson (1993) og Faarlund (2000) advarer mot, får en stadig større plass. Odden (2008) hevder at rekrutteringen innen tradisjonelle aktiviteter som skiturer og bær og sopplukking svikter, mens friluftslivet blir mer mangfoldig og spesialisert. Veilederne beskriver også at de opplever et økende press og forventninger til det aktivitetsbaserte friluftslivet, og de blir i større grad tvunget til å beskrive sin virksomhet ut fra en kommersiell logikk. Dette kan sees i sammenheng med det Vorkinn et. al (2000, s. 38) hevder, at over tid og med økende erfaring utvikler friluftslivsutøvere en adferd fra det generelle til det mer spesialiserte. Dette hevder de uttrykkes særlig gjennom utstyr, ferdigheter og preferanser for friluftslivsarena, noe blant annet topptur-bølgen vi har vært vitne til de siste årene er et uttrykk for.

Det er helt tydelig at definisjonen man kan finne i Stortingsmelding nr. 39 (2000-2001), som sier at: *"Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse"* (Miljøverndepartementet, 2001, s. 11)., er fundamentet i veilederne forståelse av friluftslivsbegrepet. Dette er den mest brukte offentlige definisjonen i Norge, og det er derfor forståelig at denne legges til grunn når de skal beskrive sin forståelse av friluftslivsbegrepet. I og med at alle respondentene tar utgangspunkt i samme fastlagte definisjon, og det kun er nyanser som skiller forståelsen av friluftslivsbegrepet og hvilken oppfatning deres deltakere har, er det derfor rimelig å anta at respondentene har et tilnærmet felles referansegrunnlag når de relaterer friluftslivsbegrepet til "kompetansedebatten" og "kommersialiseringsdebatten".

3.2 HVILKEN UTDANNING ELLER KOMPETANSE BØR LIGGE TIL GRUNN FOR Å VÆRE EN KOMMERSIELL AKTØR I BRATT FRILUFTSLIV?

Når det gjelder hvilken utdanning eller kompetanse som bør ligge til grunn for å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, gir respondentene uttrykk for at dette er et utfordrende spørsmål som det er vanskelig å gi et helt klart og entydig svar på. At spørsmål knyttet opp mot "kompetansedebatten" oppleves som krevende, er naturlig i og med at dette er grunnlaget for mye av den diskusjonen som har pågått det siste året. Likevel har respondentene beskrevet en del sider de ser på som viktige i denne debatten. I intervjuene har de fått muligheten til å sette ord på hva de legger vekt på i sin gjerning som friluftslivsveiledere, samtidig som de har fått reflektere over hvilken kunnskap og kjennskap friluftslivsveiledere som ønsker å være kommersielle aktører bør ha.

3.2.1 Antatt oppfatning av friluftslivsveilederen og dens kompetanse

Respondentene tror at de færreste vet hva det å være veileder i bratt friluftsliv faktisk innebærer. De fleste har nok et inntrykk eller en oppfatning i en retning som harmonerer med den oppfatningen friluftslivsveiledere selv har, men samtidig tror veilederne at folk flest vet for lite om veilederrollen. Respondentene antar at de som er aktive i et friluftsfaglig miljø eller de som har gjennomført ulike friluftslivsrettede utdanninger, har en forståelse av begrepet i den retning de selv har, da de har gått gjennom lignende dannelsesprosesser. Men de tror folk flest får assosiasjoner til lærere når de hører begrepet veileder, og at instruktør eller fører/guide er mer kjente og benyttede begreper i tilknytning friluftslivet. Det spekuleres i om dette kanskje gjelder spesielt for bratt friluftsliv, og de tror også at begrepene instruktør og fører/guide er mer brukt enn veileder i kommersielle sammenhenger. Respondenten fra HiT definerer seg selv som en veileder i friluftsliv, men forstår at veilederrollen relateres til en tittel som lærer i og med at man jobber for en utdanningsinstitusjon der flertallet av deltakerne er studenter tidlig i tjuårene. Personen med bakgrunn fra DNT Fjellsport kaller også seg selv friluftslivsveileder, men opplever i utstrakt grad å bli kalt instruktør eller fører. Respondenten med bakgrunn fra Nortind-miljøet titulerer seg selv som fjellfører som driver veiledning i risikofylte aktiviteter i naturen. Også denne personen opplever at instruktør og fører er de begrepene som benyttes oftest av deltakere, og har som et resultat av det valgt å kalle seg selv fjellfører og kursinstruktør i stedet for tindeveileder. Dette begrunnes både med at de færreste vet hva en tindeveileder er, men også fordi vedkommende ikke synes at tindeveileder er noe beskrivende ord for hva virksomheten går ut på. Respondenten forteller videre at deltakere som oftest regner med at man er instruktør når man veileder på et kurs, mens det forventes en fører dersom man for eksempel har med en gruppe på klatretur i fjellet.

Når det er snakk om hvordan respondentene tror deltakere ser på kompetansen til veiledere i bratt friluftsliv her til lands, er de av den oppfatning at de fleste deltakere føler seg trygge på at kommersielle aktører som opererer innen bratt friluftsliv har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse til å gjennomføre aktivitetene på en trygg og god måte. Respondentene understreker også at de tror dette er tilfellet, uavhengig om friluftslivsveilederne har formell kompetanse eller ikke. De viser til at fjellsportmiljøet i Norge på eget initiativ har laget en standard³⁸ for hvilken kompetanse man bør inneha for å jobbe med veiledning, instruksjon og føring i bratt friluftsliv, og de opplever at de aller fleste forholder seg til denne, eller i det minste til krav som samsvarer med denne. Ingen av

³⁸ Her siktes det til NF-standarden.

respondentene har opplevd at det har blitt satt spørsmålstegn ved deres kompetanse av deltakere, men antar at dette kan sees i sammenheng med at samtlige har godkjent formell kompetanse som friluftslivsveiledere. Dersom man ikke har formell kompetanse å vise til, tror respondentene at man kanskje kan møte slike utfordringer i større grad enn hva de selv har vært utsatt for.

Ordene veileder og veiledning har utviklet seg til å bli moteord i det norske språket, og begrepene brukes i mange sammenhenger og betydninger. I følge Tveiten (2008) er sannsynligheten stor for at begrepsinnholdet i de ulike sammenhengene varierer, og Skagen (2000) forteller at det neppe finnes noen konsensusdefinisjon på disse begrepene. Veilederbegrepet kan derfor tolkes i mange ulike retninger i seg selv, og som jeg har vært inne på brukes ofte begrepene instruktør og fører gjerne i samme sammenheng, og om hverandre. Fordi flere begreper er i bruk, opplever respondentene motstridende forventninger i veiledersituasjonene. Det eksisterer en del forventninger hos folk før veiledningen tar til, og respondentene beskriver at veilederrollen i det bratte friluftslivet til dels er kompleks ettersom veiledere ofte blir møtt med ulike forventninger. En av respondentene uttrykker at friluftslivsveiledere selv er med på å legge grunnlaget for den man har av veilederrollen:

Det er personlighetstrekk som skinner gjennom. [...] Vi har mange felles ideer og tanker om hvordan ting skal gjøres, men vi er likevel veldig forskjellig. Vi har ulike bakgrunner, og derfor tror jeg også at det er stor forskjell i forhold til andre miljø. [...] samtidig tror jeg nok at det er noen strukturelle forskjeller, helt klart, du kan sikkert finne noen fellesverdier, en felleskjerne hos de som jobber i Bø, kontra de som jobber i DNT for eksempel... det tror jeg. For det er klart at vi er jo preget av kulturen og miljøet. [...] Den dannelsesprosessen en går gjennom er med, samtidig som vi som har vært gjennom samme dannelsesprosess også blir veldig forskjellige... (HiT).

Det denne respondenten beskriver kan relateres til det Lindh (1988) skriver om forventninger til veilederen, hvor det skilles mellom ”formelle” og ”uformelle” forventninger. De formelle forventningene er at veilederen forventes å utføre oppgaver som er forhåndsdefinerte, mens de uformelle forventningene dreier seg om veilederens vurderinger, engasjement og bevissthet om hva som er sentralt i veiledningsarbeidet. Rollen til friluftslivsveilederen forstås derfor både ut i fra veilederens posisjon innenfor det sosiale systemet man jobber innenfor, den rollen aktøren man jobber for har i samfunnet, og ut i fra veilederens personlighet, det vil si; ens kunnskaper, erfaring, holdninger, interesser og resultater (Lindh, 1988, s. 27).

Respondentene fra HiT og Nortind uttrykker at begrepet ”friluftslivsveileder” kanskje ikke beskriver godt nok hva man gjør, og personen med bakgrunn fra DNT Fjellsport tilføyer at antakelig må alle veilederbegrep defineres for hver enkelt person som bruker det. Det vises til at det finnes både studieveiledere, pedagogiske veiledere og sosialarbeidere som driver med

veiledning, så respondenten tror at man må fylle på med tilleggsinformasjon dersom man ønsker å være spesifikk på hva jobben som friluftslivsveileder innebærer. Dette stemmer overens med det Mathisen (2003, s. 31) hevder, nemlig at den som bedriver veiledning blir nødt til å gjøre de nødvendige personlige definisjoner av den veiledning han eller hun bedriver. Samtidig understreker respondentene også viktigheten av det Tveiten (2008) påpeker, at man må være tydelige på hva som er hensikten med veiledningen, hvordan den foregår og hvilke forpliktelser det innebærer.

Resultatene viser at hvilken oppfatning folk har av en friluftslivsveileder i stor grad vil variere ut i fra situasjonen man arbeider i. Dette kan begrunnes med at tittelen ”friluftslivsveileder” verken er etablert som en profesjonstittel eller en klar profesjon, og at folk har ulike forventninger til hva de skal kunne eller gjøre. Fordi veilederbegrepet er så omfattende, tenderer en del friluftslivsveiledere til å kalle seg brefører, fjellfører eller klatreinstruktør, fordi det er mer beskrivende for hva man gjør. Dette til tross for at man bruker veiledning som metode og opererer innenfor en veiledningskontekst. At friluftslivsveiledere ikke definerer lik virksomhet som det samme, bidrar til at det Lindh (1998) kaller formelle forventninger blir utydelige og kan tolkes i ulike retninger. Veiledere og kommersielle aktører i bratt friluftsliv må derfor regne med å få en stor del av ansvaret for å definere sin egen virksomhet selv gjennom de uformelle forventningene. Når det gjelder oppfatning av friluftslivsveiledernes kompetanse, viser resultatene at deltakere i liten grad stiller spørsmålstegn ved om denne er tilfredsstillende. Spørsmål om hvorvidt en friluftslivsveileder er kompetent til å være en kommersiell aktør eller ikke, stilles først og fremst fra friluftslivsmiljøene selv.

3.2.2 Anbefalte krav til utdanning og kompetanse for den som ønsker å være kommersiell aktør i bratt friluftsliv

På spørsmål om hva en utdanning som friluftslivsveileder bør inneholde, nevnes momenter som; mye aktivitet og erfaring med de naturtypene man skal arbeide innenfor, ulike pedagogiske tilnærminger (for eksempel veiledning og instruksjon), hvordan man kan være en tydelig leder, gruppeoppdeling og gruppedynamikk, naturforståelse, krav til tekniske ferdigheter, førstehjelp, historisk tilknytning eller lokalkjennskap hvis det er mulig, samt innsikt i menneskelige og sosiale aspekter og utfordringer. Når det gjelder krav til kompetanse, beskrives håndverket som grunnsteinen for å kunne jobbe med bratt friluftsliv og for å være en kompetent friluftslivsveileder. Å kunne håndverket, det vil si at man har et solid fundament av egen erfaring innen det området man skal veilede i, at man mestrer de praktiske

og tekniske ferdighetene som trengs i en gitt situasjon, samt at man kan variere og bruke ulike metoder for å løse utfordringer, blir av alle respondentene sett på som den viktigste egenskapen for en friluftslivsveileder. En veileder må ha nok erfaring til kunne gjøre de rette vurderingene, og å ta de rette valgene når man er ute i krevende natur. Det neste aspektet respondentene trekker frem, er formidlingsevnen og motivasjon for å lære bort til andre. De beskriver at en god friluftslivsveileder må være flink til å formidle og flink til å se situasjoner som deltakerne kan lære noe av, for så å gripe disse situasjonene og bruke dem til å bygge erfaringer hos deltakerne. Videre nevnes menneskelige aspekter som empati, innlevelse, medmenneskelighet og omsorg som viktige egenskaper. En god friluftslivsveileder må ha evnen til å sette seg inn i andres situasjon, hvordan folk har det, hvordan folk opplever ting, være sosial, flink til å kommunisere og glad i folk. Respondentene tror dette kan være særlig viktig når det kommer til bratte friluftslivsaktiviteter, fordi mange av deltakerne ikke har evnen til å løse situasjoner selv. Det er derfor sentralt å ha gode metoder og rutiner for hvordan en kan gjøre opplevelser og aktiviteter så trygge som mulig. Konsekvensene av dårlig kommunikasjon med deltakerne kan i verste fall skape farlige situasjoner, eller bidra til opplevelser preget av angst, redsel eller sinne. Til slutt trekker respondentene frem naturforståelse og et verdisyn som tar hensyn til naturens liv. En friluftslivsveileder bør gå foran som et godt eksempel og passe på at friluftslivsutøvelsen ikke fører til skade på eller ødeleggelse av naturen. De innrømmer riktignok at de møter seg selv i døra av og til, spesielt med tanke på reising når de vil oppsøke naturtyper som byr på utfordringer. Veilederen med bakgrunn fra Nortind uttaler for eksempel følgende:

Jeg med flere er jo noen miljøsvin. Vi kjører land og strand med biler og styrer på for å jobbe her og der, og så kommer vi rett etterpå og sier at vi jobber i naturen og sånn... Det er veldig, veldig få av oss... det er vel ingen andre enn Faarlund som klarer å leve ut ideologiene sine og det han står for, så vi har nok en dobbeltmoral på det området (Nortind).

Av svarene respondentene gir, kommer det klart frem at alle i denne studien har både teoretisk kunnskap og et solid fundament av egen erfaring som veiledere i bratt friluftsliv. Det er tydelig at de stiller sammensatte og høye krav til den som ønsker å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, og det viktigste budskapet respondentene formidler er at en friluftslivsveileder først og fremst må definere for seg selv på hvilke områder man vil jobbe. Skal du være rustet til å gjøre en god jobb, må du øve, og da må du vite hva du skal øve på. Et annet viktig prinsipp er det Dahle (2007, s. 213) kaller *kontekstuell læring*. Det innebærer at læringen må skje der ferdighetene skal praktiseres. Ønsker man å være veileder, instruktør

eller fører i bratt friluftsliv, må man derfor oppsøke disse naturtypene når man lærer seg de ferdighetene som kreves. Når det gjelder de kravene respondentene anbefaler, finner man igjen disse i litteratur om veiledning i friluftsliv. Mange av de kvalifikasjonene respondentene mener en kommersiell friluftslivsaktør må ha, kan spores helt tilbake til FOR-UTs (1979, s. 2) ”Krav til vegledere i friluftsliv”, der blant annet følgende krav stilles til en kvalifisert friluftslivsveileder:

- (i) God kjennskap til fri natur, vilje og evne til å gjennomføre former for friluftsliv som ikke skader naturens liv
- (ii) God kjennskap til vegledningsprosessen (fostringsprosesser), vilje og evne til å gjennomføre vegledning i naturlig friluftsliv som verken dispone[n]rer for skader blant deltakerne eller den frie natur (sml. Krav til vegledning, punktene a-f)
- (iii) Deltakelse i samfunnslivet med den hovedinteresse å arbeide for større harmoni i forholdet mellom natur og menneske, så vel som mennesker i mellom (jfr. Målsetningen for FNs verdensomspennende program for fremtidsrettet oppdragelse – UNEP)

I og med at respondentene representerer ulike formelle utdannings- og kvalifiseringsmiljøer, er det ikke unaturlig at de er kjent med litteratur relatert til dette temaet. Resultatene viser også klare indikasjoner på at utvalget er kjent med de tankene som for eksempel Faarlund (1974) og Tordsson (1993) presenterer om innhold, metodikk og arbeidsform i friluftslivsveiledning. Det konkluderes med at uavhengig om man ønsker å jobbe for en kommersiell aktør eller ikke, bør friluftslivsveiledere ha ferdigheter som samsvarer med det virksomheten krever og forståelse for ulike pedagogiske arbeidsformer. En friluftslivsveileder må kunne benytte veiledning, instruksjon og føring ut fra situasjon og behov, noe som beskrives nærmere i kapittel 3.2.4.

3.2.3 Anbefalt ferdighetsorientert kompetanse

Å mestre de praktiske og tekniske ferdighetene som trengs, og å ha et solid fundament av egen erfaring innen det området man skal veilede i, blir av alle respondentene sett på som den viktigste egenskapen for en friluftslivsveileder. Når respondentene argumenterer for at håndverket er grunnsteinen for en friluftslivsveileder som ønsker å være en kommersiell aktør, er det både ut i fra et sikkerhetsmessig hensyn, men også fordi man skal være en ekspert på det man formidler, slik at man lærer bort de riktige tingene. Det vises til at det bratte friluftslivet av noen blir beskrevet som livsfarlig natur, og det stemmer i den grad at feil eller mangler i enkelte situasjoner i verste fall kan føre til alvorlige skader eller dødsfall. På grunn av slike arbeidsforhold mener respondentene at det bør eksistere definerte krav til egenferdighet for de ønsker å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. NF og Nortind

representerer to utdanningsstiger med spesifikke kompetansekrav her i Norge³⁹. I forhold til den ferdighetsorienterte kompetanse som bør ligge til grunn for å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, henviser samtlige respondenter til at de kompetansekravene som er beskrevet i NF-standarden bør oppfylles. Det begrunnes med at denne beskriver hvilket utdannings- eller kompetansenivå man har, og har definerte krav som sier helt klart hva hver enkelt kan gjøre, avhengig av om man kvalifiserer seg for virksomhet innen bre, klatring eller begge deler. Om man tar et nærmere blikk på NF-standarden, så kreves det minimum to års egenerfaring innen den aktiviteten man ønsker å kvalifisere seg for. Enhver som ønsker å bli veileder, instruktør eller fører må dokumentere egenerfaring og ferdighet på et gitt nivå før man kan begynne på kvalifiseringen. Dette gjelder også pedagogisk erfaring. Standarden er delt opp i to nivåer hvor nivå 2 krever et høyere egenferdighetsnivå enn nivå 1. Innføring i veileder-, instruktør- og førerrollen, formidlingsteknikk, bevegelsesteknikk, bruk av bre- og klatrestyr, sikringsmidler og sikkerhetsrutiner, orientering, kameratredning, risikofaktorer og ansvar, er noen av de temaene som tas opp i utdanningsstigen (Norsk Fjellsportforum, 2010c).

I kapittel 1.6 ble NF-standarden beskrevet som en bransjenorm som fjellsportmiljøet i Norge har utviklet for instruktører, førere og kursarrangører. NF-standarden vektlegger høy grad av egenerfaring, noe som er positivt fordi man sikrer at friluftslivsveiledere har et tilstrekkelig godt håndverk for virksomhet i det bratte friluftslivet. Kompetansekravene som er beskrevet i NF-standarden virker også som rimelige krav for en som ønsker å være en kommersiell friluftslivsaktør. I hvor stor grad de ulike kravene til kompetanse skal vektlegges, kommer an på hvilken type aktivitet en kommersiell friluftslivsaktør vil tilby. Dersom man for eksempel vil ha næringsvirksomhet utelukkende i tilknytning til bre, er det de kravene til ferdigheter i breutdanningen man vil forholde seg til. Sånn sett er standarden en fin mal eller retningslinje for hva en kommersiell friluftslivsaktør bør ha inneha av ferdigheter. Om det er enkelte av områdene som står beskrevet i standarden man ikke behersker, bør man gjøre en nøye vurdering om man har tilstrekkelig kompetanse til å ivareta brukernes helse og sikkerhet, noe produktkontrollen krever. Samtidig er det viktig å påpeke at det selvfølgelig ikke er noe i veien for at en person kan ha eller tilegne seg denne kompetansen, uten å gjennomføre noen formell utdanning eller kvalifisering. Dersom en kommersiell

³⁹ For de aller fleste som ønsker å utdanne seg til veiledere, instruktører og førere i bratt friluftsliv er NF det mest reelle alternativet i Norge. NF-standarden blir, som tidligere nevnt, benyttet av en rekke ulike miljøer og aktører i norsk friluftsliv, og så sant man har tilstrekkelig grad av egenerfaring er det mange muligheter for å kvalifisere seg etter denne. Nortind tar kun opp ti nye medlemmer annethvert år, og kvalifiseringen går over tre år, med 15 kursuker og ti ukers praksis, i tillegg til at det forventes dokumentert egenaktivitet. NF-standarden gir også mulighet til å velge om man vil fokusere på bre, klatring eller begge deler, mens man i Nortind-utdanningen må være ”ekspert” på alle områder (Norsk Fjellsportforum, 2010c; Nortind, 2010b; 2010c).

friluftslivsaktør forholder seg til og følger arbeidsmiljøloven, produktkontrollloven og internkontrollloven (Arbeidsdepartementet, 1986; 2005; DSB, 2007), opererer de innenfor norsk lov da ingen av lovverkene krever at man må ha formelle papirer. Respondentene opplever likevel problemstillingene rundt formell kompetanse kontra uformell kompetanse som svært utfordrende, noe jeg kommer jeg tilbake til i kapittel 3.2.5.

3.2.4 Anbefalt pedagogiske kompetanse

Nest etter håndverket, blir den pedagogiske kompetansen vurdert som det viktigste aspektet ved den kompetansen man bør ha for å kunne være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. En friluftslivsveileder bør være flink til å se situasjoner som deltakerne kan få gode opplevelser eller lære noe av, og ha en eller annen form for pedagogisk kompetanse for å legge til rette for at situasjonene kan brukes. Situasjonene bør brukes til å bygge erfaringer hos deltakerne selv om det ikke nødvendigvis er læring som er hovedmålet for aktiviteten. Respondentene legger vekt på at friluftslivsveilederen bør ha kjennskap til ulike måter å legge til rette for kunnskap, holdninger og ferdigheter overfor deltakere. I tillegg forteller de at på samme måte som man må øve for å tilegne seg gode ferdigheter og bli trygg i håndverket, bør man også få erfaring med, og praktisere ulike pedagogiske arbeidsformer.

3.2.4.1 Veiledning som pedagogisk arbeidsform i friluftsliv

Selv om respondentene har bakgrunn fra ulike friluftslivsmiljøer beskriver de et tilnærmet likt syn på hva veiledning i friluftsliv er. Veiledning omtales som en støttefunksjon der veilederen skal hjelpe de man har med seg i ulike retninger. Det beskrives også som en pedagogisk form der bruk av problembasert læring står sentralt. Målet er å legge til rette for naturopplevelser, mestring og ferdigheter i naturen: *"Veiledning må handle om gruppa, det må handle om situasjonen... om naturen, og eventuelt den ferdigheten man jobber med der og da"* (DNT Fjellsport). Alle som ble intervjuet understreker dessuten at veiledning i friluftsliv handler om å tilrettelegge for nærhet og gode verdier til natur, og at det må ligge i bunn hos alle friluftslivsaktører. Respondentene mener at et bevisst forhold til natur og et reflektert verdisyn relatert til friluftsliv er en viktig del av den kompetansen som bør ligge til grunn for en være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. De uttrykker videre at en veileder hele tiden må prøve å ta tak i de situasjonene som oppstår underveis, og bruke enhver situasjon og anledning til å ha diskusjoner og til å utfordre gruppa. Friluftslivsveilederen beskrives som en som skal hjelpe den eller de som veiledes til å gjøre seg erfaringer, støtte opp om erfaringen, forsterke erfaringene og få de til å reflektere over erfaringene. Dette gjelder både når det gjelder det

praktiske og ferdighetsmessige, men også når det gjelder det mer opplevelsesmessige, det pedagogiske og det filosofiske. Samtidig advares det mot å bruke veiledning som eneste metode, og en av respondentene mener at en del veiledere som kjører veiledningsprinsippet litt for hardt, de som har veldig ambisiøse tanker om at en gruppe skal være selvgående, risikerer å miste gruppen sin. Respondentene har en felles oppfatning av at veldig få friluftslivsveiledere i dag rendyrker veiledningsformen, og de gir uttrykk for at den gamle veilederrollen som skulle være tilbaketrasket og holde seg helt borte fra instruksjon har gått ut på dato. En av dem sier:

... jeg synes at den gamle veilederrollen som skulle holde seg helt borte fra instruksjon er litt gammeldags [...] Jeg tenker at veilederrollen kan på mange måter gå utenpå guiden/føreren, så en dyktig veileder kan også være en instruktør og en fører hvis man har den kompetansen og de ferdighetene som skal til (HiT).

Resultatene viser videre at alle respondentene relaterer sin forståelse av friluftslivsveiledning til de pedagogiske metodene som jeg tidligere har vist at blant annet Faarlund (1974, 1991, 2000, 2005) og Tordsson, (1993, 2000, 2007) vektlegger. Tur etter evne, gradvis progresjon, mangfoldig gruppesammensetning, læring i og av konkrete situasjoner, situasjonelt lederskap og tilbakeblikk, refleksjon, dialog og samhandling er viktige pedagogiske prinsipper som trekkes frem som noe en friluftslivsveileder bør ha innsikt i. Respondentene formidler også at det er den som veiledes som bør stå i sentrum av i veiledningen, ikke friluftslivsveilederen, og relaterer dermed veiledningspraksisen sin til handlings- og refleksjonsmodellen til Handal og Lauvås (2002) når de skal definere hvilken pedagogisk kompetanse en kommersiell aktør bør ha. Bachke (2003) forteller at i motsetning til mesterlære hvor fokuset er på hva som er god og korrekt praksis, er denne modellen mer opptatt av hva som er grunnlaget for praksis hos den enkelte. Det understrekes riktignok at det i en del situasjoner og aktiviteter er mest hensiktsmessig med mesterlære, men samtidig er det ingen ting i veien for at handling og refleksjon inkluderes i veiledningssituasjonen.

Sammenhengen veiledning foregår i vil ha stor betydning for definisjon og begrepsinnhold, og det er klart at for en kommersiell aktør vil det ikke nødvendigvis være behov for å praktisere veiledning som metode. Et relevant spørsmål i forhold til utdanning og kompetanse, er derfor hvorvidt friluftslivsveilederne som ønsker å være kommersielle aktører i bratt friluftsliv må kjenne til og praktisere prinsipper for veiledning, eller om det holder at de er kompetente instruktører og førere i de aktivitetene eller naturtypene de jobber innenfor. Resultatene viser at selv om en kommersiell aktørs virksomhet kun består av instruksjon eller

føring, er det likevel viktig at den utdanningen eller kompetansen som leder til å bli en kommersiell aktør også inneholder prinsipper og metoder for veiledning. Dette begrunnes med at veiledningstradisjonen vektlegger en del momenter som alle som arbeider med folk ute i naturen bør være bevisste på. Respondentene mener det er nødvendig for en friluftslivsveileder å kunne variere mellom ulike pedagogiske arbeidsformer avhengig av aktivitet og gruppen, og samtlige formidler at en god friluftslivsveileder kombinerer ulike metoder ut i fra hvilken situasjon man er i. De mener at en fører vil ha bruk for kunne veiledning, og en som driver med veiledning må også benytte instruksjon i tilfeller der det er hensiktsmessig.

3.2.4.2 Veiledning vs. ”vegledning”

Med tanke på de referanser jeg har vist til om at det skilles mellom veiledning med ”i” og ”g” i friluftslivet, kommer det klart frem at respondentene er klar over at det eksisterer ulike begreper og definisjoner på hva veiledning i friluftsliv er, og hvordan man arbeider. Faarlunds (1991, 2000, 2005) ”vegledertradisjon” er en tydelig inspirasjon når de skal definere hva de legger i veiledning i friluftsliv, men samtidig vektlegges ikke tradisjonen i egen praksis. Personen med bakgrunn fra Nortind er kjent med at det opereres med to begreper, men skiller ikke selv mellom disse begrepene, og synes veiledning og ”vegledning” uttrykker det samme. Respondenten med bakgrunn fra DNT Fjellsport hevder at Faarlunds tankegodt er styrende for hvordan veiledning i friluftsliv er definert her til lands: *”Hvis man tenker på det veiledningsbegrepet som på en måte er forankret i friluftslivsmiljøet i Norge, så er det jo vegledningen som ligger til grunn”* (DNT Fjellsport). Likevel oppleves ikke ”i”-tradisjonen som en motsetning, og selv om vedkommende sier at det er ”vegledningstradisjonen” som generelt har ligget til grunn for den pedagogiske arbeidsformen her til lands, brukes ikke g-en i uttalen for å presisere at det er denne tradisjonen det tas utgangspunkt i. Når det gjelder personen med bakgrunn fra HiT er vedkommende skeptisk til begrepet ”vegledning”, og det skilles mellom begrepene i den forstand at ”vegledning” konsekvent ikke brukes. Det begrunnes med at det ligger for mange ideologiske føringer, både til begrepet og selve ”vegledertradisjonen”, som vedkommende ikke fullt og helt identifiserer meg med. Det understrekes at det ikke tas avstand fra, eller at vedkommende ikke er inspirert av ”vegledertradisjonen”, men samtidig er det ønskelig å markere en viss avstand.

Østrem (2003) hevder at det er mange likhetstrekk mellom hva ”g”-tradisjonen legger vekt på og de veiledningsmodellene som for eksempel Tellnes (1994) og Tordsson (1993) tar utgangspunkt i. Dette gjenspeiles også i resultatene. Respondentene synes det er viktigere at

utdanninger og kvalifiseringer i bratt friluftsliv fokuserer på de pedagogiske arbeidsmåtene og de andre faktorene som karakteriseres som viktig for veiledningen, enn at det fokuseres på de to tradisjonene. Om man velger å benytte begrepet veiledning eller ”vegledning” beskrives like gjerne som et resultat av språk og dialekt, som at man har ulike begrepsdefinisjoner på de to: ”*Vegledning blir for oppkonstruert etter min mening, ikke minst språklig*” (HiT). At en med bakgrunn fra HiT ønsker å markere en avstand fra ”vegledningen” kommer ikke som en overraskelse, men respondenten støttes også av de andre i at veiledning med ”i” uttrykker de samme verdiene og holdningene til natur som ”g”-tradisjonen. I sum støtter dermed respondentens uttalelser Bischoff (2000) og Tordssons (2000, 2007) som omtaler veiledning med ”i” og ”g” som det samme. Selv om det er en klar tendens til at veilederne er inspirert av ”vegledertradisjonen”, oppleves ikke forskjellene som vesentlig nok til at man ønsker å definere sin egen veilederpraksis ut i fra et slikt perspektiv. Respondentene ser heller ikke nødvendigheten av at en som ønsker å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, må eller bør ha innsikt i likheter og forskjeller mellom disse tradisjonene. Inntrykket er at det virker både tungvint og forvirrende at det eksisterer to tilnærmet like begrep som omhandler så mye av det samme, og på bakgrunn av resultatene i denne undersøkelsen kan det være rimelig å anta at man på sikt vil forholde seg til ett begrep. Dette støttes også av Høyem⁴⁰ (2010, pers. med) som hevder at etter et møte i det friluftslivsfaglige miljøet ved Norges idrettshøgskole i november 2009, der ulike begrep som brukes om mennesker som arbeider ute med grupper i friluftsliv ble diskutert, opplever de at debatten omkring hvorvidt en skal bruke veiledning eller ”vegledning” har stilnet. Dette kan dermed anses som en mer historisk debatt.

3.2.4.3 Instruksjon og føring som pedagogisk arbeidsform i friluftsliv

Som det ble nevnt i kapittel 3.2.1, tror respondentene at folk flest tenker på instruktører eller førere/guidere når det er snakk om aktivitet i form av turer eller kurs i bratt friluftsliv. Respondentene tror også at det kommersielle friluftslivet preges av aktiviteter og opplevelser der disse pedagogiske arbeidsformene benyttes hyppigere enn veiledning. De beskriver at prinsippene for veiledning og instruksjon har en del motsetninger, men det understrekes også at dyktige friluftslivsveiledere i utstrakt grad kan være instruktører. Hvilken pedagogisk arbeidsform man bør benytte kommer an på aktiviteten, situasjonen og gruppen man har med seg. Respondenten fra HiT sier følgende:

⁴⁰ Jannicke Høyem er universitetslektor og førstelektorstipendiat ved Norges idrettshøgskole, med blant annet emneansvar for deltidsstudiene i friluftsliv.

Det er et motsetningsforhold mellom instruksjon og veiledning, men jeg tenker også at veilederen av og til kan være instruktør, og det synes jeg er litt viktig å få frem. Jeg tenker at på bre, hvis man for eksempel skal formidle redningsteknikk på bre, så blir jeg for mitt vedkommende mindre veileder, og mer instruktør (HiT).

Instruksjon beskrives som en arbeidsform der man forklarer hvordan en oppgave skal gjøres, hvorpå gruppen kan øve og samle seg erfaringer etterpå. Mål og fremgangsmåter blir beskrevet for deltakerne, og lederen gir nøyaktige instruksjoner og passer på at oppgaven blir utført i henhold til retningslinjene. Når det gjelder føring beskrives det som at deltakere tas med på en aktivitet de ikke har forutsetning for å gjøre alene. Dette står også i motsetning til veiledning, der deltakerne skal være med på aktiviteter eller turer som er tilpasset sitt nivå, og de selv skal stå for fremdriften. Det er ikke veilederen som løser eventuelle problemer, men deltakerne. Under føring er det friluftslivsveilederen som tar alle avgjørelsene i forhold til veivalg og andre ting, og man blir en ekspert som kompenserer for deltakernes manglende forutsetninger. De beskriver at deltakerne hopper bukk over kunnskapen og erfaringslæringen man får under veiledning. Resultatene viser likevel at det er bruk for både instruktører og førere i bratt friluftsliv, da det i kommersiell sammenheng ofte ikke er overføring av kunnskap og ferdigheter som er hensikten.

I følge Handal og Lauvås (2002) og Tveiten (2008) er instruksjon, som relateres til mesterlære og tar utgangspunkt i håndverkstradisjonen, en god metode for å formidle verdifull kunnskap. Samtidig hevder de at denne arbeidsformen har begrensninger, og bør kun benyttes til å lære bort konkrete og avgrensede ferdigheter som inngår i en større sammenheng. Tordsson (1993, s. 201) definerer instruksjon etter prinsippet; *"... jag visar, ni övar, jag kontrollerar"*, og om føring (s. 200) sier han at; *"Den enskilda turen eller arrangemanget er målet"*. Han hevder at der veiledningen har et utvidet mål, nemlig å bidra til selvstendig problemløsning, og at man gjennom samarbeid med andre finner løsninger på utfordringer, har instruktøren og føreren kun som mål å lære deltakerne aktuelle, begrensede ferdigheter. Dersom det blir for mye fokus på instruksjon og føring i friluftslivet frykter Tordsson (1993) at deltakerne kun lærer tilstrekkelige ferdigheter til å gjennomføre den aktuelle turen, og ikke naturen å kjenne. Å bli instruert i et "trygt" miljø, betyr heller ikke at man automatisk har nok kompetanse til å legge ut på tur på egenhånd. Er man på tur med en fører, stiller ikke denne krav om at deltakerne skal være delaktige i gruppens beslutninger, og det er føreren som tar avgjørelsene i forhold til orientering, sikkerhet og annet. Tordsson (1993) er derfor redd for at stadig færre får oppleve gledene ved krevende natur på egenhånd, fordi de ikke kan gjennomføre turer med sikkerhet og overskudd. I stedet blir man "tvunget"

til å leie seg en instruktør eller fører. Tordsson (2003, s. 326) hevder videre at profesjonelle og kommersielle aktører i bratt friluftsliv faktisk har fått sitt marked styrket på grunn av at friluftslivet har fått en sterkere posisjon for eksempel i skoleverket. I utgangspunktet var hensikten å dyktiggjøre elevene i å bruke naturen på en selvstendig og kreativ måte, men resultatet har blitt at en stor andel av skolene kjøper de innslagene av friluftsliv som læreplanen legger opp til av disse firmaene. Einang (1986 i Repp, 2001, s. 303) mener derfor at alle som har ferdigheter og kompetanse i bratt friluftsliv har et ansvar for opplæring:

De som er satt til verden, uten egentlig å ha valgt det selv og skal vokse opp i et land som Norge, må ha krav på en opplæring som gjør at de kan ferdes noenlunde trygt i det landet og den naturen de hører til i. Og de som har mulighet til å gi en slik opplæring har også et ansvar (Einang, 1986 i Repp, 2001, s. 303).

Hvilket ansvar de kommersielle aktørene i bratt friluftsliv eventuelt skal ha i det å lære opp flere til selvstendig å kunne ferdes i krevende natur, skal ikke denne artikkelen gå nærmere innpå. På bakgrunn av undersøkelsens resultater, er det imidlertid grunnlag for å si at friluftslivet har behov for både instruktører og førere og de pedagogiske metodene disse praktiserer. Folk bør kunne besøke og oppleve bratt friluftsliv uten at hver enkelt nødvendigvis må gå i gang med det tidkrevende arbeidet det er å lære seg å ferdes i slikt terreng på egenhånd. Dette presiseres også av Tordsson (1993, s. 200). Samtidig er det et poeng at de som ønsker å være kommersielle aktører har pedagogisk kompetanse som går utover instruktør- og førerrollen. Det er en viktig egenskap at friluftslivsveilederen kan veksle mellom ulike pedagogiske metoder. Dersom deltakerne karakteriseres som nybegynnere og trenger innføring på et grunnleggende nivå, er det sannsynligvis behov for at man instruerer eller fører, da deltakerne ikke har forutsetninger eller kompetanse til å stå for fremdriften. Om man holder på med aktiviteter som er særlig risikofylte kan det også være et poeng at man begynner med slike metoder, da det av sikkerhetshensyn ikke er rom for så mye fomling og famling. Hvis deltakerne derimot har mer erfaring og kompetanse, er veiledning en bedre pedagogisk metode for å utvikle ferdigheter og lære naturen å kjenne. For kommersielle aktører er det ofte ikke et mål i seg selv at deltakerne skal lære seg ferdigheter eller bruke den erfaringen de har fått i videre sammenheng. Fasting (2007) hevder tvert i mot at oppdraget som oftest er å skape stemning eller legge til rette for en god opplevelse. Tiden er begrenset og deltakerne er ofte mer opptatt av nye opplevelser, nye steder, samt utfordringer og spenning innenfor trygge rammer enn det å lære. Likevel kan det argumenteres for at den utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å kunne være en kommersiell

friluftslivsaktør inneholder opplæring i veiledning som metode, og ikke bare prinsipper for instruksjon eller føring. En friluftslivsveileder må være forberedt på å møte ulike typer pedagogiske utfordringer, og innsikt i og kompetanse på flere metoder for hvordan man skal tilnærme seg og lede en gruppe, vil også gi flere muligheter enn en hva en ren instruktør- eller førerrolle vil gi.

3.2.5 Realkompetanse vs. formell kompetanse i det bratte friluftslivet

I forhold til hvilken utdanning eller kompetanse man bør ha for å kunne være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, er utfordringene rundt realkompetanse kontra formell kompetanse det respondentene synes er vanskeligst å mene noe om. Jeg har tidligere hevdet at på grunn av vår særegne natur og tradisjon, har vi hatt og har fortsatt, svært mange som er dyktige i fjellet. Personen med bakgrunn fra HiT forteller at det er et dilemma at når det innføres nye standarder eller en kursrekke innenfor et felt, så er man enten innenfor eller utenfor. Vedkommende er på den ene siden tilhenger av utdanning og kurs, og tror at folk har masse å lære gjennom en slik dannelsesprosess det å utdanne seg er. Samtidig erkjennes det at folk også kan dyktiggjøre seg og bli flinke utenfor det formelle, og personen kjenner svært mange som er dyktige uten at de har noen formell kompetanse. Dersom det eventuelt skulle komme krav om formell kompetanse for veiledere i bratt friluftsliv, mener respondenten derfor at man må ha fleksibilitet og overgangsordninger. Å beskrive hva en slik overgangsordning skal innebære er ikke så enkelt, men personen foreslår at man kan ha noen tester og prøver, eller seminarer og samlinger for å sikre at de som er selvlærte har tilstrekkelig kompetanse⁴¹. Respondenten gjør også et poeng av at så sant en friluftslivsveileder ikke opptrer grovt uaktsomt, er det arbeidsgiveren sitt ansvar om noe uheldig skulle skje. Hvis en arbeidsgiver eller kommersiell aktør ansetter en person som de etter beste skjønn mener er kompetent til å gjøre en god jobb, så trenger man ikke nødvendigvis å ha noen formell kompetanse. Likevel innrømmes det at dersom respondenten selv skulle ansette noen, ville vedkommende føle seg tryggere som arbeidsgiver dersom en person kan vise til at de har et brekurs eller klatrekurs som er NF-godkjent. Respondenten mener likevel at det lovverket vi har er bra nok, og at produktkontrollen godt nok ivaretar det behovet vi har fra myndighetenes side til å regulere det kommersielle friluftslivet. Dette begrunnes med at det eksisterer en bransjenorm som gjør at dette lovverket fungerer godt nok som det gjør. Samtidig tror personen at det går i en

⁴¹ Som det ble nevnt i kapittel 1.6, praktiseres allerede noe tilsvarende i 2010-utgaven av NF-standard.

retning av at kunnskap og ferdigheter formaliseres, noe som også oppfattes som sunt for bransjen.

Veilederen med bakgrunn fra DNT Fjellsport tror egentlig ikke Norge er tjent med bare å ha en produktkontroll, og viser til at siden fjellsportmiljøet allerede har begynte å regulere seg selv gjennom NF-standarden, er det ønskelig å gå videre ut i fra det.

Respondenten antar at få eller ingen ønsker seg tilbake igjen til at det ikke var noen selvjustis i det bratte friluftslivet, og viser til at en av grunnene til at man opprettet NF var for at folk som ville ta et brekurs eller klatrekurs skulle vite at det var av en viss minimumskvalitet.

Personen ser på reiselivet og aktører som tilbyr aktivitet i naturen som det siste ”ville vesten”, i og med at hvem som helst kan lage en internettside og ønske velkommen til klatreturer eller andre aktiviteter. Dette beskrives som lite gunstig, og respondenten går derfor i retning av å antyde at man kanskje bør tenke på å sette tydeligere krav til kompetanse for de som ønsker å være kommersielle aktører i bratt friluftsliv. Samtidig frykter vedkommende at man kan komme til å miste dyktige lokale friluftslivsveiledere som må gå den tunge veien gjennom å formalisere kunnskap og ferdigheter, og som kanskje dropper det fordi de ikke vil tvinges inn i et system. Dersom det skulle komme krav til kompetanse eller utdanning for å drive kommersiell virksomhet i bratt friluftsliv, nevnes NF-standarden som noe man kunne tatt utgangspunkt i for å definere hva en friluftslivsveileder bør kunne. Dette begrunnes med at denne fanger opp både tekniske ferdigheter og stiller krav til pedagogisk kompetanse. Det presiseres riktignok at dette ikke nødvendigvis skal være den eneste veien, men respondenten mener at tilsvarende standard bør ligge til grunn.

Personen med bakgrunn fra Nortind-miljøet er helt klar på at en veileder i bratt friluftsliv minimum bør være utdannet i henhold til NF-standarden, uavhengig om det drives kommersielt eller ikke. Hvis en tur defineres som en klatre- eller klyverute, eller det er terreng der man må bruke tau som sikringsmiddel, mener personen at man skal ha en formell kompetanse i bunn for å sikre kvaliteten. Dette begrunnes med sikkerhetshensyn. Det vises til at selv om det ikke finnes noe lovverk som eksakt sier hvilken kompetanse en kommersiell aktør skal ha, finnes det standarder som fjellsportmiljøet selv, på eget initiativ har utformet. Dette bør være en tungtveiende norm som man bør følge. Respondenten forteller at på bakgrunn av egne erfaringer, og etter å ha observert en rekke aktører med formell og uformell kompetanse, har vedkommende grunnlag for å si at håndverket et helt annet hos de med formell kompetanse. Respondenten understreker at de som har en formell kompetanse er ikke alene om å være dyktige, men samtidig påpekes det at hvis man skal stille krav til at noen

utfører et arbeid, for eksempel holde et klatrekurs eller fører en tur på Storen⁴², må deltakerne vite at vedkommende har et minimum av kompetanse. Det må, som på alle andre områder i samfunnet, skje gjennom en utdanning eller en test. I følge respondenten bør eventuelle tester av realkompetansen gjennomføres over tid og være av omfattende karakter for å kvalitetssikre kompetansen. For å beskrive problematikken rundt realkompetanse og overføringen til formell kompetanse trekker respondenten paralleller til landbruket:

Ja, det er sikkert mange som er utrolig dyktige... men en bonde som har hatt dyr i alle år, og som har vokst opp med dyr, har sikkert gjort fryktelig mye og sett fryktelig mye hva en dyrlege gjør og kanskje gjort noen ting selv etter hvert også... men hvis han blir testet på et par småting og får det til, skal han automatisk godkjennes som dyrlege? (Nortind).

Resultatene viser tydelig at spørsmålet om realkompetanse kontra formell kompetanse er en utfordring for respondentene, og samtlige opplever til en viss grad å motsi seg selv. Respondentene innleder med å si at det er rom for de med realkompetanse og viser til at dersom man retter seg etter produktkontrolloven finnes det ingen lovpålagte krav om at man må ha formell kompetanse for å drive friluftslivsveiledning. Når de utfordres på ulike problemstillinger i tilknytning til temaet, går de likevel i retning av å antyde at det bratte friluftslivet er såpass krevende at det er ønskelig med en kvalitetssikring av kommersielle aktører. Denne kvalitetssikringen mener de vanskelig kan gjøres utenom å formalisere kompetansen gjennom ulike former for utdanning eller tester. Det konkluderes med at kvalifisering etter NF-standarden eller standarder med tilsvarende kompetansekrav anbefales som minimumskrav for å være en kommersiell aktør. Respondenten fra HiT konkluderer riktignok med at NF-standarden bør være et minstekrav for å drive kommersiell drift på et normgivende nivå, men ikke nødvendigvis ved lov. Dette i frykt for å miste svært mange dyktige friluftslivsveiledere som aldri har gått et eneste NF-kurs.

Fra å være en uformell tradisjon, basert på personlig overføring av ferdigheter, har fjellsportmiljøet opprettet standarder for å sikre minimumskrav. Grimeland (1999, s. 18) hevder at dette ideelt sett var uønsket, men at man ikke kunne sitte med hendene i fanget og se på alle ulykkene som skjedde. Han er også av den oppfatning av at når vi i dag snakker om opplæring i fjellsport eller friluftsliv generelt, er det i et så stort omfang at overføring av ferdigheter kun fra generasjon til generasjon umulig kan nå et ønskelig nivå. Han mener at det er for mange som ønsker en slik opplæring til at besteforeldre, foreldre eller venner i lokalmiljøet kan ta hånd om det på en naturvennlig og sikker måte. Hjort (2009) skriver at tilbudet og variasjonene innenfor friluftslivsrettet utdanning nå er rekordstort i Norge, og sånn

⁴² Med *Storen* sikter respondenten til Store Skagstølstind.

sett burde det også være overkommelig for de fleste å skaffe seg formell fag- og profesjonskompetanse i den naturtypen man interesserer seg for. Likevel er det slik, som beskrevet i kapittel 1.7.2, at det finnes svært mange uten formell kompetanse som er mer enn kompetente nok til å ta med seg folk ut i bratt friluftsliv. Disse kan nok i mange tilfeller overføre tekniske ferdigheter og naturvennlige holdninger på en like god måte som en som er kvalifisert gjennom NF eller Nortind. Er det derfor virkelig nødvendig at disse personene må formalisere sine praktiske og pedagogiske kunnskaper, ferdigheter og holdninger?

Når det gjelder verdien av realkompetanse kontra formell kompetanse, kan det være et poeng å stille spørsmål om hva man vinner og hva man taper med en standardisering av krav og kompetanse. Michalsen (1998, s. 12) har prøvd å sette opp styrkene og svakhetene ved formelle kvalifikasjoner man får gjennom utdanning og kurs, opp mot den uformelle egenerfaringen og praksisen. Han hevder at formelle kvalifikasjoner sikrer vidsyn og mangfold og det kan tyde på stor interesse, men innebærer ikke nødvendigvis stor egenerfaring. Det innebærer også et minimum av metode og kan innebære filosofisk dybde. Den uformelle egenerfaringen eller praksisen, kjennetegnes ved at den kan være snever med tanke på aktiviteter, men at man er svært dyktig innen sine felt. Det tyder på stor interesse, men filosofisk innsikt er avhengig av egeninnsats, og metoder er primært avhengig av vaner man har tilegnet seg. En slik beskrivelse kan i mange tilfeller stemme, men samtidig finnes det ingen garantier for at virkeligheten er slik. Det beste eksempelet på det, er kanskje Nils Faarlund som ikke har noen formell kompetanse som friluftslivsveileder⁴³, men som her til lands kanskje har vært den enkeltpersonen som har gitt det største bidraget med tanke på holdninger og gjerninger rundt friluftslivsveiledning, alltid i nærhet og respekt for naturen.

Ved at opplæring i friluftsliv har blitt satt i system med formelle krav og retningslinjer, har man mulighet til å sikre en minimumskompetanse hos de som ønsker å veilede, instruere og føre i utfordrende naturtyper. Per i dag er det likevel opp til hver enkelt som ønsker å bli en kommersiell aktør i bratt friluftsliv om man vil formalisere sin kompetanse eller ikke. Utfordringen for de aktørene som avstår fra formalisering, er at det er vanskelig for andre å vurdere deres erfaringsgrunnlag og kompetanse. Resultatene i denne undersøkelsen går langt i retning av å antyde at den som ønsker å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv bør gjennomføre en utdanning eller kvalifisering tilsvarende NF-standarden. I og med at denne bransjenormen står såpass sterkt i de fleste friluftslivs- og fjellsportmiljøer her til lands, risikerer man å bli sett på som en useriøs aktør dersom man ikke forholder seg til denne. At

⁴³ Eller *vegleder* i friluftsliv, som Faarlund selv antakelig ville kalt seg.

resultatene antyder at man bør ha en formell kompetanse for å kunne være en kommersiell friluftslivsaktør er for så vidt ikke overraskende, i og med at samtlige respondenter representerer formelle friluftslivsmiljøer som utdanner og kvalifiserer friluftslivsveiledere. Resultatene må tolkes i et perspektiv der det formelle står sentralt. Om man velger å innordne seg etter de utdanninger og kvalifiseringer som eksisterer, må hver enkelt som eventuelt ønsker være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv selv ta stilling til. Ingen kan med loven på sin side kreve det. Det hver enkelt imidlertid bør ta en grundig vurdering på, er hvorvidt man har den kunnskapen og kjennskapen som kreves for å ta på seg det ansvaret det er å ta med seg folk ut i bratte fjell og på breer. De standardene som finnes, er gode ”oppskrifter” på hvilken kompetanse man bør sitte inne med for å tilfredsstille det produktkontrolloven krever i form av å treffe rimelige tiltak for å ivareta brukernes helse og sikkerhet.

3.2.6 Hvem skal utdanne hvilke friluftslivsveiledere?

I og med at respondentene både tror, og også i stor grad ønsker, at de som ønsker å være kommersielle friluftslivsaktører må formalisere kompetansen sin, ble de spurt om de kunne si noe om hvem som eventuelt skal utdanne hvilke friluftslivsveiledere.

Jeg har tidligere vist at tilbudet og variasjonene innenfor friluftslivsrettet utdanning er svært stort i Norge. Alle respondentene er enige om at det er vanskelig og heller ikke ønskelig å definere hvilke miljøer og aktører som skal utdanne og kvalifisere ulike veiledere, instruktører og førere i bratt friluftsliv. Det beskrives som en styrke for Norge at utdanningen og kvalifiseringen av friluftslivsveiledere består av et samvirke mellom staten, frivillige og profesjonelle organisasjoner, og kommersielle aktører. Dette bidrar til både konkurranse og utvikling, og enda viktigere at man kan tilby varierte og allsidige kvalifiseringer på forskjellige nivå, og som fokuserer på forskjellige områder av det bratte friluftslivet. De tenker at det er et arbeidsmarked der ute for alle uansett hvilken måte man formaliserer kompetansen på, og at det er arbeidsmarkedet som til syvende og sist må bestemme hvem de vil ansette. Alle som tar ulike utdanningsveier innenfor bratt friluftsliv konkurrerer om de samme jobbene i mer eller mindre grad, og de synes ikke at det skal være et system på hvem som skal ha lov til å utdanne hvilke friluftslivsveiledere. I og med at det finnes en standard, kan hvem som helst velge å benytte denne standarden⁴⁴, og det pekes på at det ikke er hvem som utdanner hvilke friluftslivsveiledere som er viktig, men at de aktørene og miljøene som

⁴⁴ Under forutsetningen at man er godkjent til det.

utdanner og kvalifiserer forholder seg til den samme fastsatte standarden, slik at man sikrer nok kompetente veiledere i bratt friluftsliv.

Resultatene viser at tydelighet på hvilken kompetanse man sitter inne med etter endt kvalifisering er sentralt. Det er verdt å merke seg at veilederne med bakgrunn fra DNT Fjellsport og Nortind synes at de norske høgskolene som tilbyr friluftslivsutdanning ikke er tydelig nok på dette. De mener at studiene er lagt opp på en slik måte at man bare får en basiskompetanse på et grunnleggende nivå, og at man ikke får fordypet seg og lært håndverket på en ordentlig måte i noen naturtyper. De understreker at denne basiskompetansen er god og viktig, men de mener at for å oppnå god nok kompetanse i bratt friluftsliv blir de som tar en slik utdanning nødt til å bygge på det man har lært i utdanningen på egenhånd. Begge to opplever at mange som har gjennomført et bachelor- eller mastergradsløp i friluftsliv ved en av landets høgskoler tror de er kapable til alt mulig i naturen fordi de har en formell kompetanse. Dette kan sees i betraktning med det Michalsen (1998, s. 12) hevder, at formelle kvalifikasjoner sikrer vidsyn, mangfold og tyder på stor interesse, men at det ikke nødvendigvis innebærer stor egenerfaring. Respondenten fra HiT erkjenner at det kanskje burde vært definert tydeligere hvilken kompetanse man har etter endt utdanning, men argumenterer for at de aller fleste er i stand til å vurdere hvilken kompetanse de har, og at man er klar over at man har gjennomgått en grunnleggende friluftslivsutdanning. Det beskrives som en utfordrende situasjon fordi 60 individer starter utdanningen med ulike forutsetninger. Når de går ut i den andre enden har alle fått en masse påfyll, men de er fremdeles på ulikt nivå og det er vanskelig å definere hvilken grad av kompetanse hver enkelt har. For å forsvare hvordan høgskolesystemet tenker, tror respondenten at den noe udefinerte friluftslivsveilederen kanskje kan være deres styrke. At de har en bred kompetanse og kan jobbe med mye forskjellig i friluftslivet. Når det gjelder det bratte friluftslivet og standarden som brukes der, er imidlertid respondenten helt klar på at også høgskolene er tydelig nok. De forholder seg til og utdanner etter NF-standard, og det bør derfor ikke finnes tvil om hvilken kompetanse man har i forhold til denne.

3.3 KOMMERSIALISERINGEN AV FRILUFTSLIVET OG KOMMERSIELLE AKTØRER I BRATT FRILUFTSLIV

Jeg har tidligere nevnt at Dervo (2005) hevder at ulike former for naturbasert turisme og aktiviteter i løpet av de siste par tiårene i stadig økende grad har blitt organisert som kommersielle virksomheter. Bischoff og Oddens (2000) meninger om at institusjonaliseringen og organiseringen av friluftslivet er markerte trekk som kan koples til den stadige økende kommersialisering av friluftslivet er også nevnt. For å få innsikt i problemstillingen rundt ”kommersialiseringsdebatten” fikk respondentene spørsmål om hva som kjennetegner en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, hvilke meninger de har om hverandres rolle i et kommersielt perspektiv, og hvilke tanker de gjør seg omkring den økende kommersialiseringen av det bratte friluftslivet. Respondentene fikk også anledning til å svare på hvilket behov de tror det blir for friluftslivsveiledere i tiden fremover.

3.3.1 Veiledernes oppfatning av kommersielle aktører i bratt friluftsliv og hverandre

Personene med bakgrunn fra HiT og Nortind gir uttrykk for at selv om profitt sjelden er hovedmotivasjonen for å arbeide med friluftsliv, er det likevel snakk om at en kommersiell aktør i bratt friluftsliv bruker friluftslivet i en sammenheng der man tjener penger, eller der formålet er å tjene penger. Kommersielt friluftsliv blir beskrevet som å ta betalt for å ta med folk ut i naturen, uavhengig om man gjennomfører et kurs, en tur, eller gjør andre aktiviteter i tilknytning bratt friluftsliv. En kommersiell friluftslivsaktør er den som legger til rette for slik aktivitet. De hevder at det finnes mange definisjoner som sier noe om å ta ut et økonomisk overskudd, men at det også eksisterer forklaringer som ikke har noe med profitt å gjøre. Respondenten med bakgrunn fra DNT Fjellsport synes det er vanskeligere enn de to andre å definere hva som kjennetegner en kommersiell aktør. Vedkommende forklarer sitt syn på kommersielt friluftsliv og det å være en kommersiell friluftslivsaktør slik:

Litt sånn folkelig så tror jeg kommersielt er noe som har med handel å gjøre, men akkurat det der med sånn kommersielt og ikke, synes jeg er utrolig vanskelig rett og slett. [...] I vår organisasjon, som er en frivillig organisasjon, så er det ganske mange situasjoner som har med handel å gjøre på en måte, så da kan en jo si at det er kommersielt. [...] Når folk kjøper seg et klatrekurs, så er det jo kjøp med... kjøp og salg på en måte. Men så er vi en non-profit-organisasjon, så det er ingen som kan ta ut noe økonomisk overskudd ut av organisasjonen, det blir bare tilført tilbake igjen til aktiviteten [...]. Det er veldig vanskelig... men jeg synes at er du en kommersiell friluftslivsaktør, så er du en aktør som kan ta ut et økonomisk overskudd av den aktiviteten du holder på med (DNT Fjellsport).

Det er en kjensgjerning at på tross av at DNT Fjellsport er en ideell organisasjon, tar de betalt for turer og kurs de arrangerer. Problemstillinger rundt dette har også vært et diskutert av flere

(bl.a. Bell, 2010; Bertelsen, 2010; Bjørhusdal, 2010; Holm, Flemsæter & Brown, 2010; Kjernsholen, 2010; Planke & Habberstad, 2010; Reinertsen, 2010) i ”kommersialiseringsdebatten”. Respondenten skjønner at det stilles spørsmålstegn ved om de opererer innenfor det en kan kalle kommersielt friluftsliv, men siden det ikke er snakk om profitt ønsker vedkommende likevel ikke å defineres som en kommersiell aktør i det bratte friluftslivet. Denne holdningen står i sterk kontrast til hva de andre respondentene uttrykker. Personen med bakgrunn fra Nortind-miljøet jobber som friluftslivsveileder i et kommersielt foretak og ytrer følgende:

Det er jo kanskje først og fremst sånne som meg, som lever av den kommersielle næringen og det rundt det som blir sett på som kommersielle aktører. [...] Men jeg vil også si at DNT, som er en ideell organisasjon, også driver kommersielt friluftsliv. Ikke generelt, men [...] disse store lokallagene, i anførselstegn, som tilbyr alt mulig rart. DNT gjør utrolig mye bra, men hvis du ser på produktporteføljen til fjellsportgruppene deres og måten de markedsfører seg, så er det akkurat som kommersielle aktører, så å si at de ikke er kommersielle er helt feil i hvert fall. [...] De drar frem dugnad og lokaltilknytningen, men de store undergruppene har jo ikke noe med lokaltilknytning å gjøre, de har jo masse aktivitet på andre steder også (Nortind).

Respondenten med bakgrunn fra HiT er også av den oppfatning av at DNT og fjellsportgruppene må finne seg i å bli kalt kommersielle aktører, men innser også at utdanningsinstitusjonene til tider også kan oppfattes som kommersielle:

Den grenseoppgangen er vanskelig... men et aksjeselskap for eksempel, eller et privat foretak som tilbyr friluftslivsturer, er en kommersiell aktør. I grenselandet, for å ta den, så ligger jo for eksempel DNT. Det er en frivillig organisasjon, men som også driver kommersielt. Mens høgskolen og folkehøgskolene [...] de befinner seg jo innenfor en slags grense eller en periferi av det kommersielle, det tror jeg at jeg må erkjenne. Hvis du skal lage en skala da, så kan du se for deg et AS, så DNT og kanskje en folkehøgskole eller en høgskole på andre enden. Vi er jo nesten alle kommersielle på en måte (HiT).

Resultatene viser at respondentene har en nokså lik forståelse av hva det vil si å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. I forhold til de utvalgte miljøene i denne undersøkelsen stiller respondenten fra HiT litt på sidelinjen, da ingen av de andre respondentene uttrykker at det miljøet representerer en kommersiell aktør. Likevel innrømmer respondenten fra HiT også at de er kommersielle i den forstand at de er avhengig av få studenter og studentgjennomstrømning for å få nok penger. De blir derfor nødt til å bruke kommersielle virkemidler og tendenser i det å rekruttere deltakere⁴⁵ til sin virksomhet. Men i og med at de ikke tar betalt for de aktivitetene eller opplevelsene de tilbyr, eller at de direkte konkurrerer med kommersielle aktører, oppfattes likevel ikke miljøet som en kommersiell aktør av de

⁴⁵ Med *deltakere* menes det her studenter.

andre. Respondenten med bakgrunn fra DNT Fjellsport gir omtrent de samme karakteristikkene som de to andre, men vedkommende ønsker selv ikke å defineres som en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Dette begrunnes med at alle midlene organisasjonen får inn, går direkte ut igjen til lokalmiljøene og aktiviteten, og det er derfor ikke snakk om økonomisk profitt på samme måte som hos et aksjeselskap eller et enkeltmannsforetak. Man får et tydelig inntrykk av at respondenten er klar over at man befinner seg i en gråsoner i forhold til det kommersielle, men at personen samtidig prøver å legitimere sin egen rolle som ikke-kommersiell. Dette tilbakevises av Bell⁴⁶ (2010) som mener at DNT Fjellsport helt klart kan sees på som en kommersiell aktør. Han forteller at DNT Fjellsport opererer med et nullbudsjett, og at de heller ikke får støtte eller drahjelp fra moderforeningen, men det er likevel snakk om kjøp og salg av varer og tjenester, og det derfor vanskelig å komme utenom at de også er en kommersiell aktør.

I følge Planke og Habberstad (2010) har DNT et sterkt ønske om å bidra til lokal næringsutvikling, men samtidig hevder flere (bl.a. Kjernsholen, 2010; Kolderup, 2010) at dette ikke stemmer med virkeligheten. Holm, Flemsæter og Brown (2010) hevder at med den økende kommersialiseringen av friluftslivet, settes forholdet mellom DNT og andre kommersielle aktører på prøve, noe ”kommersialiseringsdebatten” også har vist. DNT Fjellsport sin formålsparagraf sier: *”Med utgangspunkt i DNTs formål skal DNT Fjellsport arbeide for å fremme et enkelt, aktivt, allsidig og naturvennlig friluftsliv, med særlig vekt på brevandring, klatring, grotting, tinderangling og fjellskiløping”* (DNT, 2008, § 1). I all hovedsak opererer de nok innenfor dette formålet i de fleste av sine aktiviteter, men samtidig opplever nok også frivillige organisasjoner som DNT Fjellsport en utstrakt kommersialisering med et stadig økende inntjeningspress. Holm, Flemsæter og Brown (2010) tror at DNT mener at kommersiell aktivitet dermed kan være et betydelig bidrag til organisasjonens økonomiske fundament, som igjen kan bidra til at de kan bevilge penger til lokallagene. Dette er med på å sikre bred deltakelse og hindre at det utvikles for store sosiale skiller, noe som er viktig i et folkehelseperspektiv. Likevel er det slik at dersom veien går mot at tilbudet i DNT Fjellsport styres av kommersielle tankesett, og at markedskreftene får for stort fokus, vil en kanskje kunne stille spørsmål om dette er forenelig med det verdigrunnlaget organisasjonen er tuftet på.

Problemstillingene rundt ”kommersialiseringsdebatten” har i stor grad med å gjøre at de ulike aktørene og miljøene vil verne om sine egne interesser. DNT Fjellsport ønsker å

⁴⁶ Ragnar Bell er styremedlem i DNT Fjellsport Oslo. DNT Fjellsport Oslo har godt over 2/3 av all kursvirksomhet i DNTs fjellsportgrupper og er en stor kursarrangør i Norge (Bell, 2010).

bidra til at flere bruker naturen og får oppleve gleden det bratte friluftslivet kan gi. De ønsker å nå ut til alle med et bredt tilbud, til en så lav pris at flest mulig kan benytte seg av tilbudet. Planke og Habberstad (2010) hevder at håpet er at DNTs bidrag til å få nordmenn ut på tur skal skape et større marked for de kommersielle aktørene, men samtidig er det ingen tvil om at DNT gjennom DNT Fjellsport er en direkte konkurrent til de kommersielle aktørene i bratt friluftsliv. De kommersielle, på sin side, hevder at de generelt sett ønsker konkurranse velkommen, men opplever at DNT Fjellsport konkurrerer på andre premisser enn andre aktører. DNT Fjellsport benytter blant annet friluftslivsveiledere som hovedsakelig lever av andre jobber, og dette gjør at de kan legge sine kurs på et prisnivå som mange kommersielle aktører rundt i distriktene synes er for lave. Dette beskrives som ødeleggende for deres næringsvirksomhet. Det er selvfølgelig beklagelig for de som ønsker å leve av kursvirksomhet og føring i bratt friluftsliv, men samtidig er det positivt for kursdeltagere og kunder at aktørene presses på pris. I og med at de ulike miljøene har forskjellige interesser, virker det vanskelig å enes om en løsning, noe resultatene i denne studien også antyder. Samtidig er fjellsport-Norge tjent med at de ulike miljøene og aktørene samarbeider og drar i samme retning. Miljøene bør derfor ta initiativ til å møtes og prøve å komme frem til hensiktsmessige løsninger, fremfor å fortsette denne delen av ”kommersialiseringsdebatten” i media.

3.3.2 Veiledernes tanker omkring økt kommersialisering av det bratte friluftslivet

To av respondentene assosierer kommersialiseringen av friluftslivet til utstyrsfokuset man har vært vitne til i de ulike naturtypene, samt medieoppmerksomheten enkelte ekspedisjoner eller aktører har fått de siste årene. Likevel er det tanker om nye trender og det aktivitetsbaserte friluftslivets utbredelse som preger utvalgets forståelse av økt kommersialisering av friluftslivet. Alle respondentene forteller at de er positive til kommersialisering i den forstand at folk kan skape sine egne arbeidsplasser og leve av aktiviteter i tilknytning bratt friluftsliv. De uttrykker at det er viktig at folk har mulighet til å drive næringsvirksomhet, ikke minst i distriktene, og synes derfor at aktører som kan drive kommersielt med bratt friluftsliv er et tilskudd til samfunnet som vi bør legge til rette for. En forutsetning som riktignok påpekes, er at de aktørene som etablerer seg har den kompetansen som kreves. Resultatene viser også at respondentene ser en del utfordringer til den stadig økende kommersialiseringen av det bratte friluftslivet. Kommersielle aktører har de samme rettighetene som alle andre så lenge de forholder seg til friluftslivsloven. Selv om mye av virksomheten til disse aktørene skjer i områder der det ikke er grunneiere å ta hensyn til, må man likevel være forsiktig slik at det ikke blir for mye press på et område. Veilederne viser også til at man ofte er nødt til å bevege

seg gjennom en annen manns eiendom for å komme til de arenaene man vil oppsøke, og de mener at det er veldig viktig at de kommersielle aktørene driver sin virksomhet med respekt for grunneierne, og enda viktigere; naturen. Ingen har tro på, eller ønsker at allemannsretten kommer til å endres som et resultat av den økende kommersialiseringen med det aller første, men personene med bakgrunn fra HiT og DNT Fjellsport nevner at hvis det skulle komme innstramminger på ferdsel i krevende natur fordi kommersielle aktører skaper for stort press, så bør skoler og ideelle organisasjoner skjermes fra en slik regulering. De ønsker ikke å bli utsatt for det samme som svenskene, der alle som driver organisert aktivitet i høgfjellet eller på breer der det er særlig fallrisiko blir pålagt å bruke en IFMGA/IVBV/UIAGM-godkjent friluftslivsveileder eller tilsvarende. Personen med bakgrunn fra Nortind ønsker ikke å ta stilling til en eventuell innstramming da vedkommende ikke tror det blir lagt noen reguleringer på kort sikt.

Respondentene uttrykker at hvis man ser på selve begrepet ”kommersiell” isolert sett, blir det ofte brukt i en negativ sammenheng og det ligger ofte en forventning om at selgeren i første rekke er ute etter å tjene penger. Imidlertid opplever de at dette i liten grad er hovedmotivasjonen for flertallet av de kommersielle aktørene i det bratte friluftslivet. På samme måte som de færreste kunstnere velger sitt yrke for å få gode inntekter, tror respondentene at det sjelden er økonomiske motiver som gjør at man velger en jobb i tilknytning friluftslivet. Å få anledning til å jobbe med noe som interesserer og engasjerer er snarere det som blir vektlagt. Respondentene har et svært likt syn på dette, og personen med bakgrunn fra Nortind uttrykker det slik:

Det har ikke noe økonomisk motivasjon, da har jeg gjort et dårlig valg eller en dårlig vurdering, for det er ikke spesielt mye penger i den bransjen jeg driver i hvert fall, i hvert fall ikke på den måten jeg driver. Det er nå fordi jeg trives med det, [...], fordi jeg liker å være ute, og fordi jeg liker å jobbe med folk.[...] Det var ikke primært for at folk skal få et forhold til naturen og sånn, men det er mer en sånn positiv ting man ser da, at man gir folk gode opplevelser i naturen som gjør at de igjen verdsetter naturen mer, og kanskje også ser hvorfor den bør vernes... eller forvaltes på en fornuftlig måte (Nortind).

Jeg har tidligere påvist at friluftslivet i økende grad har blitt kommersialisert, og i følge Teknologirådet (2006) kan fremtidens friluftsliv bli kommersialisert i langt større grad enn i dag. Det hevdes at kommersialiseringen kan bli svært viktig for mange lokalsamfunn og for Norge som nasjon, da det kan skape nye arbeidsplasser, styrke økonomien eller motvirke fraflytting fra bygdene. Vorkinn et al. (2000, s. 55) konkluderer også med at det er sannsynlig at vi får en økende åpenhet for kommersiell utnyttelse av utmark på sikt. Det finnes stadig flere som vil ha naturopplevelser, men som i stedet for å tilegne seg kompetanse og lære om

naturen, betaler for å bli ført til toppen av et fjell, eller for å gå noen mil på ski i krevende terreng. Dette samsvarer med den oppfatningen respondentene har av den økende kommersialisering av bratt friluftsliv. De ser primært på kommersielle friluftslivsaktører som noe positivt for lokalsamfunnene, og tror, så lenge virksomhetene har tilstrekkelig kompetanse, driver i tråd med friluftslivsloven og tar hensyn til grunneiere, at det er rom for ytterligere næringsutvikling. I følge Tordsson (2003, s. 235) har riktignok kommersiell benyttelse av allemannsretten allerede skapt en rekke konflikter med grunneierinteresser. Dette påpekes også som et problem av respondentene. For å unngå at enkelte områder blir belastet i for stor grad, eller i verste fall avstengt for allmennheten, er det derfor viktig at kommersielle aktører er diplomatiske og hensynsfulle i sin fremferd overfor lokalbefolkningen i de områdene man benytter. At aktørene har et naturvennlig verdisyn og praktiserer en adferd som tar hensyn til naturens liv, beskrives som grunnleggende. Kommersielle aktører må være bevisste i forhold til at virksomheten ikke skal være en ulempe for andre, og at friluftslivsutøvelsen ikke fører til skader eller ødeleggelser av naturen.

En av respondentene opplever at ordet ”kommersiell” av mange nærmest blir brukt som et skjellsord. At ”kommersiell” oppleves som et skjellsord er selvfølgelig både uheldig og dumt. Samfunnet har satt noen rammer for næringsvirksomhet, og så lenge man holder seg innfor disse rammene er det legitimt å tjene penger. Hvis tre personer klatrer Stetind og to av dem betaler den tredje for å være turlleder, er det verken et naturforvaltningsproblem eller noe stort samfunnsproblem ellers, selv om turen er kommersiell. Så lenge de kommersielle aktørene i bratt friluftsliv har den nødvendige kompetansen, og har tilstrekkelig grad av respekt for grunneiere og natur, bør det derfor være rom for denne virksomheten. Dersom noen mener at noe ikke stemmer med disse rammene må de heller prøve å forandre dem gjennom saklig argumentasjon. Samtidig er det ingen tvil om at den økende kommersialiseringen av det bratte friluftslivet har både positive og negative sider. Næringsutvikling, sysselsetting og økt tilgjengelighet er positivt for svært mange, og det er viktig å legge til rette for gode naturopplevelser både for nordmenn og utenlandske turister. Likevel finnes det utfordringer i tilknytning den økende kommersialiseringen og for å unngå ytterligere konflikter som i verste fall kan føre til omfattende reguleringer, må de kommersielle aktørene og samfunnet for øvrig være sitt ansvar bevisst. I så måte er Miljøverndepartementets ”Naturarven som verdiskaper” (Miljøverndepartementet, 2008) et positivt initiativ i det å møte utfordringer i tilknytning til kommersialiseringen av friluftslivet, selv om programmet ikke omfatter alle områder i norsk natur. Det er ellers interessant å merke seg konklusjonen til Vorkinn et al. (2000, s. 58) som hevder at en økt

kommersialisering ikke bare betyr at tilbudet har blitt utvidet, men også reflekterer en økende etterspørsel etter kommersielle tilbud i markedet. De stiller derfor spørsmål om ikke økt kommersialisering av friluftslivet bør sees på vel så mye som et symptom på den generelle samfunnsutviklingen og et friluftsliv som er i konstant endring, like mye som en årsak til at friluftslivet endrer seg. Hvorvidt kommersialiseringen sees på som et resultat av eller årsak til endringer i friluftslivet, vil antakelig ha innvirkning på hvordan man i tiden fremover møter utfordringer relatert til kommersialisering av det bratte friluftslivet.

3.4 VEILEDERNES TANKER OM FREMTIDIG BEHOV FOR VEILEDERE I BRATT FRILUFTSLIV OG HVORDAN VEILEDERROLLEN BLIR

For å få et innblikk i hvordan respondentene tror det bratte friluftslivet vil utvikle seg, ble de spurt om hvilket behov de tror det blir for veiledere i bratt friluftsliv i tiden fremover og hvordan veilederrollen vil bli. Samtlige uttrykker at de tror behovet for friluftslivsveiledere vil øke, noe som begrunnes med den økende kommersialiseringen og trendene ellers i samfunnet. De tror også at det er innenfor kommersiell næringsvirksomhet og reiseliv at man først og fremst vil trenge flere dyktige veiledere, instruktører og førere i bratt friluftsliv. Samtidig nevnes det at bratt friluftsliv har blitt mer populært i befolkningen de siste årene, og stadig flere skoler av ulik art på forskjellige nivåer tilbyr utdanning og kvalifisering. Sannsynligvis vil det derfor bli behov for flere formelt godkjente friluftslivsveiledere innen slike instanser også. Respondentene beskriver at man i dag er allerede underlagt en rekke lover og direktiver, og tror at om det skulle bli noen forandring fra dagens situasjon, går det nok heller i retning av mer regulering enn at det stilles mindre krav. Dette er også trenden internasjonalt. Derfor tror respondentene at de som kan vise til en formell godkjenning eller kompetanse, kommer til å stille sterke rustet enn de som ikke ønsker å formalisere sine kunnskaper og ferdigheter. Det vises til at flere folk, og samfunnet generelt, blir mer og mer bevisst på sikkerhet og ønsker at folk skal ha papirer i orden. De tror derfor at friluftslivsveiledere som ikke har dette på plass, kan oppleve utfordringer i et stadig mer konkurransepreget marked. Dersom en kommersiell aktør kan skilte med NF- eller Nortind-godkjente friluftslivsveiledere, er det sannsynlig at disse vil stille sterkere i møte med deltakere og kunder enn en aktør som ikke kan vise til formelt godkjente friluftslivsveiledere. Når det gjelder den rollen veiledere i bratt friluftsliv kommer til å ha i tiden fremover, tror respondentene at de fleste kommersielle aktører allerede praktiserer instruktør- eller førerrollen i større grad enn veilederrollen, og tror også denne utviklingen kommer til å fortsette.

Resultatene viser også at personene med bakgrunn fra DNT Fjellsport og Nortind tror at man hadde vært tjent med en spissing i utdanningene og kvalifiseringene. Respondenten fra HiT tror imidlertid at den udefinerte veilederrollen man for eksempel får gjennom et friluftslivsstudium på en høgskole, står sterkere rustet til å møte yrkeslivet. Vedkommende argumenterer for at man i tillegg til en bred og generell kompetanse på mange områder innen friluftslivet, parallelt kan kvalifisere seg som godkjent veileder, instruktør og fører innenfor NF, noe som øker mulighetene og kan bidra til at man gjør seg mer interessant for ulike arbeidsgivere. Som nevnt i kapittel 3.2.6, mener ingen i studien at det skal være føringer på hvem som skal kunne utdanne eller kvalifisere til hva, så lenge man forholder seg til fastsatte standarder. Likevel tror respondentene fra DNT Fjellsport og Nortind, at det i fremtiden kan være sunt med en spesialisering innen ulike naturtyper for å bli enda tryggere og bli enda bedre i håndverket. De foreslår at man kan gå i retning av å utdanne friluftslivsveiledere i kategorier som for eksempel; ”Friluftslivsveileder sjø”, ”Friluftslivsveileder skog, vann og vassdrag” eller ”Friluftslivsveileder fjell, bre og klatring”. Dette tror de vil være til hjelp for både kommersielle aktører og reiselivsnæringen, fordi det blir tydeligere hvilken kompetanse en friluftslivsveileder har. De synes også at friluftslivet og reiselivet må komme tettere sammen. Respondenten fra HiT, på sin side, tror denne tankegangen blir for snever og at den kommer til å virke mot sin hensikt. Det gir for lite handlingsrom for både arbeidsgivere og friluftslivsveiledere. Når respondentene svarer på dette spørsmålet er det tydelig at alle argumenterer for sitt eget ståsted.

Å spekulere i hvordan fremtiden blir, eller hvilken rolle veiledere i det bratte friluftslivet kommer til å ha i tiden fremover, blir selvsagt bare hypoteser. Ingen kan med sikkerhet si i hvilken retning det vil gå. Men at veiledere i bratt friluftsliv som jobber for kommersielle aktører først og fremst praktiserer instruksjon og føring, er sannsynligvis tilfellet allerede i dag uten at jeg kan vise til empiri. Tidspress og krav til inntjening gjør at de færreste i slike sammenhenger har mulighet til å praktisere veiledning etter de prinsipper som ble skissert i kapittel 1.8.1, eller som respondentene gir uttrykk for når de beskriver veiledning som pedagogisk arbeidsform. Det er imidlertid viktig å presisere at dette heller nødvendigvis ikke er målet for de kommersielle aktørene. Dersom man ønsker å formalisere kunnskap og kjennskap til bratt natur og friluftsliv gjennom kyndig veiledning, vil man nok i mye større grad ha utbytte av å velge en utdanningsretning som for eksempel enkelte høgskoler eller Nortind kan tilby.

Jeg har tidligere vist til Vorkinn et al. (2000) som hevder at friluftsliv et fenomen som er viktig for norsk kultur og identitet, og høyt verdsatt blant mange nordmenn. Friluftslivet

favner bredt, og majoriteten av Norges befolkning utøver friluftsliv. De langt fleste praktiserer den nære og enkle friluftslivsutøvelsen, men vi er likevel et land med lange tradisjoner for å oppsøke det bratte friluftslivet⁴⁷. Stadig flere oppdager verdien av opplevelsene, gleden og mestringen i forskjellige typer natur, men ikke alle har tid eller ønske om å lære seg de ferdighetene som trengs for å ferdes i krevende natur på egenhånd. Samtidig har flere og flere muligheten til å kjøpe seg slike opplevelser og aktiviteter. Sannsynligheten er nok derfor stor for at vi i tiden fremover vil få et økende behov for dyktige friluftslivsveiledere som kan veilede, instruere og føre i bratt friluftsliv. Å skulle ”tvinge” fremtidige friluftslivsveiledere inn i et smalt spor, som et par av respondentene antyder, vil derimot være lite gunstig. Spesiell kompetanse i det bratte friluftslivet er nok en nødvendighet, men det samme kan sies om aktivitet og ferdsel i andre typer natur. Friluftslivet omfatter både opplevelse og aktivitet i overalt i naturen, og det vil være lite hensiktsmessig å lage forskjellige ”grener” av friluftslivet slik man kjenner fra idretten. En dyktig friluftslivsveileder har behov for en omfattende kunnskap og kjennskap til natur, og spesialisering og definerte skiller er derfor ikke veien å gå. Jeg støtter meg til Tordsson (1994) når jeg avslutningsvis påstår at friluftslivet er omfattende og inkluderende, og at naturen ikke bør reduseres til bane og kulisse!

⁴⁷ Grimeland (2004) gir et særlig godt bilde av klatringens historie i Norge.

4.0 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

4.1 OPPSUMMERING

Denne studien har sett nærmere på dagsaktuelle problemstillinger i norsk friluftsliv. Diskusjoner om kompetanse og kommersialisering i tilknytning bratt friluftsliv har preget friluftslivsdebatten den siste tiden, og jeg har forsøkt å søke kunnskap om hva personer med bakgrunn fra tre ulike utdannings- og kvalifiseringsmiljøer i Norge har ment om en del sentrale spørsmål og problemstillinger i tilknytning til disse debattene.

Bratt friluftsliv er ikke noe nytt fenomen – heller ikke i Norge. Lokale kjentmenn har blitt brukt som fjellførere mot betaling helt siden Slingsby besteg Storen i 1876, og i ikke-kommersiell sammenheng har nordmenn boltret seg i fjellet og på breene enda lengre. Utviklingen fra tindesportens spede begynnelse og frem til i dag har selvsagt gått gradvis, men veiledning, instruksjon og føring i bratt friluftsliv, slik vi kjenner det i dag, oppstod idet friluftslivet ble trukket ut av det spontane friluftslivet og inn i kurs og opplæringsammenheng tidlig på 1970-tallet. Kort fortalt har friluftslivet i Norge gått fra å være en uformell tradisjon til å bli institusjonalisert og pedagogisert. Som et resultat av dette, har friluftslivet fått lovverk og reguleringer. Ønsker en å bruke friluftslivet i næringsvirksomhet, har man i dag en rekke lover og regelverk man må forholde seg til. Disse lovene sier likevel ikke noe spesifikt om hvilken kompetanse eller utdanning som skal ligge til grunn for å kunne være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Selv om mulighetene for å skaffe seg formell utdanning eller kvalifisering aldri har vært større, finnes det fortsatt mange som driver næringsvirksomhet uten noen form for formell kompetanse. Dette har vært hovedårsaken til at det har oppstått en ”kompetansedebatt” i tilknytning til det bratte friluftslivet.

I tillegg til at friluftslivet har blitt institusjonalisert og pedagogisert, har ulike former for naturbasert turisme og aktiviteter i løpet av de siste par tiårene også i økende grad blitt organisert som kommersielle virksomheter. De siste årene har omfanget økt betraktelig som en del av en generell kommersialisering av både natur og fritid. Både privatpersoner, bedrifter og turister er villige til å betale for naturopplevelser og aktiviteter i tilknytning til bratt friluftsliv. Dette kan forklares med større økonomisk handlekraft, men også på grunn av at mange mangler tilstrekkelig kompetanse til å legge ut på tur på egenhånd. Den kommersielle utviklingen støttes gjennom myndighetenes satsing på turisme og reiseliv som næringsgren, og har blitt beskrevet som særlig viktig for distriktene. Virksomheter i tilknytning friluftslivet utgjør basisnæringen i mange lokalsamfunn, og utløser viktige ringvirkninger i annet lokalt næringsliv. Samtidig har man også opplevd utfordringer på grunn av den økende

kommersialiseringen, og man har fryktet at markedstenkningen skal bli normativt førende fremfor de ”ideelle” verdiene som tradisjonelt har vært tilknyttet friluftslivet. Flere aktører og organisasjoner, både private, kommersielle, statlige og ideelle, har også vært uenige om hvem som skal gjøre hva, og hvordan en skal drive næringsvirksomhet i fjellet og på breene i Norge. Den økende kommersialiseringen, der stadig flere markedsfører spenningspregede og risikofylte aktiviteter, øker sjansen for at noe skal gå galt. Flere har også påpekt utfordringer som slitasje og forsøpling, og frykter at allemannsretten risikerer å bli innskrenket og den frie ferdselen hindret. Dette har skapt en ”kommersialiseringsdebatt”.

Basert på siste tids debatter om kompetanse og kommersialisering i tilknytning det bratte friluftslivet, har hensikten med denne studien vært å søke kunnskap om hva personer med bakgrunn fra tre sentrale friluftslivsmiljøer legger i friluftslivsbegrepet, og hva de mener skal være utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Studien har også sett nærmere på hvilke meninger disse personene har om hverandres rolle i et kommersielt perspektiv, og hvilke tanker de har rundt den økende kommersialiseringen av det bratte friluftslivet. Studiens empiriske analyser har blitt gjennomført på grunnlag av kvalitative intervju av personer fra de tre ulike friluftslivsmiljøene, samt litteraturstudier.

Resultatene viser at personene fra de ulike miljøene i stor grad har en felles forståelse av friluftslivsbegrepet, og samtlige relaterer sin oppfatning til den mest brukte offentlige definisjonen som sier at: *”Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse”* (Miljøverndepartementet, 2001, s. 11). Friluftsliv forstås som et positivt ladet ord som er både mangfoldig og romslig, noe som i hovedsak oppleves som en styrke, men som også gir noen utfordringer. Resultatene tyder også på at en høy grad av aktivitets- og handlingsfiksering er viktigere både i norske friluftslivsmiljøer og hos befolkningen enn hva det har vært tidligere. Når respondentene relaterer sin forståelse av friluftslivsbegrepet til ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”, er det på bakgrunn av uttalelsene rimelig å anta at de har et tilnærmet felles referansegrunnlag og innsikt i problemstillingene.

Når det gjelder hvilken utdanning eller kompetanse som bør ligge til grunn for å være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv, viser funnene at personene fra de ulike miljøene er mer enig enn hva man har fått inntrykk av gjennom debatten i media. Anbefalingene fra respondentene i forhold til både ferdighetsorientert og pedagogisk kompetanse, er i tråd med de kravene foregangspersoner i norsk friluftsliv og kjent friluftslivslitteratur stiller. Samtlige tror dessuten at det går i retning av at man bør ha en formell utdanning eller kvalifisering for å

kunne være en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Respondentene fra HiT og DNT Fjellsport gir uttrykk for at det er beklagelig, men at det ikke er noen vei utenom, mens personen med bakgrunn fra Nortind er tilhenger av dette. Kvalifisering etter NF-standarden trekkes frem som noe som kan være et grunnlag for å gi kommersielle aktører godkjenning, men det understrekes at det bør finnes mange ulike måter å tilegne seg denne kompetansen på. Dette resultatet er ikke særlig overraskende, i og med at samtlige respondenter representerer formelle friluftslivsmiljøer som utdanner og kvalifiserer friluftslivsveiledere. Den eneste signifikante forskjellen mellom respondentene, er at personene fra Nortind og DNT Fjellsport ønsker at en slik formalisering skal være lovregulert, mens personen med bakgrunn fra HiT mener at NF-standarden bør være et minstekrav for å drive kommersiell drift på et normgivende nivå, men ikke nødvendigvis ved lov.

Personene fra de forskjellige friluftslivsmiljøene uttrykker like karakteristikk av hva som kjennetegner en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Personen med bakgrunn fra DNT Fjellsport ønsker imidlertid ikke å definere seg selv som kommersiell, på tross av at miljøet har tydelige kommersielle tendenser. Funnene viser at problemstillingene rundt ”kommersialiseringsdebatten” i stor grad har å gjøre med at de ulike aktørene og miljøene vil verne om sine egne interesser. Dette er i hovedsak en konflikt mellom kommersielle aktører og DNT Fjellsport, og selv om respondenten fra HiT synes at høgskolemiljøene også tenderer til å være kommersielle, blir vedkommende ikke trukket inn i debatten på lik linje med de andre. Uenighetene går først og fremst ut på at en del kommersielle aktører synes at DNT Fjellsports utstrakte kursvirksomhet og lave priser innen bratt friluftsliv, er ødeleggende for lokal næringsvirksomhet. At markedet presses på pris er likevel noe som kommer forbrukerne til gode, og personen fra DNT Fjellsport er av den oppfatning at de ikke opererer med kunstig lave priser. Alle respondentene vurderer det ellers dit hen, at det økende antallet kommersielle aktører i bratt friluftsliv primært er positivt for lokalsamfunnene og friluftslivets posisjon. De tror også at så lenge virksomhetene har tilstrekkelig kompetanse, driver i tråd med friluftslivsloven og tar hensyn til grunneiere, er det rom for ytterligere næringsutvikling. Ingen har tro på, eller ønsker, at allemannsretten kommer til å endres som et resultat av den økende kommersialiseringen. De påpeker likevel at de kommersielle aktørene må være sitt ansvar bevisst, på samme måte som alle andre som ferdes i naturen. Studien viser også at personene fra de ulike miljøene tror det vil bli et stort behov for dyktige veiledere, instruktører og førere i bratt friluftsliv i tiden fremover. Dette begrunnes med den økende kommersialiseringen og trendene ellers i samfunnet. De tror imidlertid at

friluftslivsveiledernes rolle kommer til å bære mer preg av instruksjon og føring enn veiledning.

4.2 KONKLUDERENDE BETRAKTNINGER

Stabilitet og endring er i utgangspunktet to motstridende utviklingstrekk, men det kan likevel argumenteres for at friluftslivet nettopp preges av både av stabilitet og endringer. Stabiliteten representeres ved at det enkle og nære friluftslivet fortsatt er den dominerende friluftslivsutøvelsen i befolkningen, samtidig som nye aktiviteter, samt et stadig økende antall aktører som bruker naturen og bratt friluftsliv som grunnlag for næringsvirksomhet, representerer endringer. Debattene denne studien har tatt utgangspunkt i, er dermed et resultat av endringer i friluftslivet i Norge. Det kan innvendes at resultatene i denne studien bare er representative for de personene som har vært med i undersøkelsen. Selv om personene har bakgrunn fra tre sentrale norske friluftslivsmiljøer, har de kun representert seg selv og uttrykt sine personlige meninger. Gjennom mine metodiske betraktninger har jeg likevel valgt et utvalg veiledere som kan sies å være representativt for flere friluftslivsveiledere fra de samme miljøene – miljøer som dessuten har det til felles at de gir formell utdanning eller kvalifisering. Jeg skal være varsom med å hevde at funnene i denne studien er generaliserbare, men jeg tror likevel at mine avsluttende betraktninger vil være gyldige i form av at de representerer holdninger til de miljøene studien har tatt utgangspunkt i.

I oppsummeringen har jeg kommentert at respondentene fra de ulike miljøene i denne studien, har vist at de er mer enige i spørsmålene rundt kompetanse og kommersialisering enn hva man har fått inntrykk av, blant annet gjennom media. Jeg begrenser meg derfor til å ta for meg to problemstillinger avslutningsvis, hvorav den siste får stå som min hovedkonklusjon.

Den første dreier seg om konflikten mellom enkelte kommersielle aktører og DNT Fjellsport. Uenighetene dreier seg hovedsakelig om at man ønsker å verne om sine egne interesser. DNT Fjellsport ønsker å bidra til at flere bruker naturen og får oppleve gleden det bratte friluftslivet kan gi, gjennom å tilby et bredt tilbud til en så lav pris som mulig, slik at flest mulig kan benytte seg av tilbudet. Enkelte kommersielle aktører opplever dette som ødeleggende for deres næringsvirksomhet. I et kommersielt perspektiv er det er selvsagt positivt for forbrukerne at det er konkurranse, slik at aktørene presses på pris. Det er sunt i alle sammenhenger. Samtidig er salg av forbrukertjenester i bratt friluftsliv noe helt annet enn priskrig mellom matforretninger, og det er viktig at alle aktører har et seriøst og bevisst forhold til det man holder på med. I dette ligger det ingen insinuasjon om at de aktørene som

har vært involvert er useriøse eller ikke ønsker å løse utfordringen. Tvert i mot. Men det er likevel grunn til å understreke at fjellsport-Norge er tjent med at de ulike miljøene og aktørene samarbeider og drar i samme retning. Miljøene det gjelder bør derfor ta initiativ til å møtes og prøve å komme frem til konstruktive løsninger, fremfor å fortsette denne delen av ”kommersialiseringsdebatten” i media.

Den andre problemstillingen knytter seg til spørsmålet om utdanning og kompetanse for å kunne være en kommersiell aktør i det bratte friluftslivet. Resultatene viser at realkompetanse i bratt friluftsliv har vært, og fortsatt er verdifullt, men at det dessverre ikke er målbart eller mulig å forholde seg til i et kommersielt perspektiv. Respondentene uttrykker at hvem som helst kan ta med seg venner på tur i bratt friluftsliv uten å ha dokumentasjon på at man har nødvendig kompetanse. Om man derimot tar seg betalt for en slik tjeneste, er det ønskelig med en formell godkjenning eller sertifisering for å unngå useriøse aktører. Dette sikrer at veiledere, instruktører og førere i bratt friluftsliv har en minimumskompetanse. I denne sammenhengen er det viktig å understreke at funnene i denne studien må tolkes i et perspektiv der det formelle står sentralt. Alle miljøene som deltok i undersøkelsen gir formell utdanning eller kvalifisering i bratt friluftsliv, og det er derfor naturlig at de argumenterer for at formell kompetanse etter NF-standarden eller tilsvarende bør være et minimumskrav. At man har laget standarder innen det bratte friluftslivet er nok i all hovedsak positivt. Dette bidrar til en særlig bevisstgjøring rundt det som har med sikkerhet å gjøre, noe som er en nødvendighet. Om man velger å innordne seg etter de utdanninger og kvalifiseringer som eksisterer, er likevel opp til hver enkelt som i dag er, eller som eventuelt ønsker bli en kommersiell aktør i bratt friluftsliv. Ingen kan med loven på sin side kreve det. Det hver enkelt imidlertid bør ta en grundig vurdering på, er hvorvidt man har den kunnskapen og kjennskapen som kreves for å ta på seg det ansvaret det er å lære opp eller ta med seg folk ut i bratte fjell og på breer. De standardene som finnes, er i så måte gode ”oppskrifter” på hvilken kompetanse man bør sitte inne med for å tilfredsstille det produktkontrolloven krever.

I og med at antallet kommersielle aktører øker, og markedet for kurs og føring blir større, er det ikke usannsynlig at det vil komme ulykker i fremtiden. Hvorvidt eventuelle ulykker vil skje hos de med formell kompetanse eller hos aktører med uformell kompetanse i bratt friluftsliv, er umulig å spå. Det som imidlertid kan være rimelig anta, er at om det skulle bli en markant økning i antall ulykker, vil myndighetene gå inn og regulere aktiviteter, områder og krav til kompetanse, uavhengig av om fjellsportmiljøet ønsker det eller ikke. Om man har formell kompetanse eller ikke, er det derfor viktig at alle aktører i det bratte friluftslivet, både kommersielle, frivillige, folkehøgskoler, høgskoler og eventuelle andre,

sørger for at aktivitetene drives med sikkerhet og at man følger de lover og regler som eksisterer. Alle som ønsker å ha en slik rolle må kunne treffe rimelige tiltak for å ivareta deltakernes helse og sikkerhet. Hensynet til loven, deltakere og naturen må alltid komme foran økonomiske tanker og perspektiver, uavhengig av om man har formell kompetanse eller ikke.

4.3 VEIEN VIDERE

Denne studien har sett nærmere på hvilken oppfatning personer fra miljøer som gir en formell utdanning og kvalifisering av veiledere, instruktører og førere i bratt friluftsliv har av friluftslivsbegrepet. Studien har også sett nærmere på disse personenes oppfatning av ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten”. For å få en enda bedre innsikt i problemstillingene, ville det vært interessant å se nærmere på om de holdninger og meninger som har kommet til uttrykk i denne studien er representative for et større utvalg friluftslivsveiledere i de samme miljøene. En kvantitativ undersøkelse med spørreskjema ville gi et godt grunnlag for det. En slik studie ville antakelig ikke gi samme dybde og forståelse for debattene som en studie av denne karakter har gjort, men som et referansegrunnlag til denne studien kunne det likevel vært interessant.

En annen mulig retning for videre forskning på området, kunne være å se nærmere på hva ulike kommersielle aktører i bratt friluftsliv rundt om i Norge mener om disse spørsmålene. Man kunne gjennomført lignende undersøkelser i miljøer eller hos aktører som representerer uformell kompetanse. Dette kunne man ha gjort både kvalitativt og kvantitativt. Slike studier kunne bidratt til en bedre forståelse og enda dypere innsikt i de problemstillingene jeg har sett nærmere på i forhold til ”kompetansedebatten” og ”kommersialiseringsdebatten” i denne studien.

REFERANSER

- Andresen, M.S. (2009). *Grader av glede. En studie om ferdighetsorientert friluftsliv, læringsmiljø og veiledning*. Masteroppgave i kroppøving, idrett og friluftsliv, Høgskolen i Telemark. Bø: Høgskolen i Telemark.
- Arbeidsdepartementet (1996). *Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften)*. Hentet 28. april 2010 fra <http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19961206-1127.html>
- Arbeidsdepartementet (2005). *Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)*. Hentet 28. april 2010 fra <http://www.lovdatab.no/all/hl-20050617-062.html>
- Bachke, C. C. (2003). "Veiledningstradisjonenes eureka?" I Hoff, M. (red.) *Rettleiarnettverket i Sogn og Fjordane. Årbok 2003. HSF-rapport 2/2003*. (s. 13-24). Sogndal: Høgskolen i Sogn og Fjordane.
- Bell, R. (2009a). "Profesjonskamp til fjells II". I *UTE Nr. 43 (3/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Bell, R. (2009b). "Høyere kvalitet og krav til arbeidet i høyfjellet". Hentet 23. september 2009 fra http://www.brattesider.no/index.php?option=com_content&task=view&id=426&Itemid=71
- Bell, R. (2010). "Sterkt og usant angrep". I *UTE Nr. 48 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Bertelsen, O.N. (2010). "(Kortreiste) frivillige guider". I *UTE Nr 48 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Bischoff, A. (2000). "Mellom veiledning og undervisning". I Bischoff, A. (red.) *Friluftsliv – i spennet mellom veiledning og undervisning. Rapport fra dagsseminar 19. november 1999*. (s. 17- 20). Bø: FOR-UT/ Høgskolen i Telemark.
- Bischoff, A. (2003). "På stier mellom landskap og landskaping". I *Rapport fra forskning i friluft: Øyer 19.-20. november 2002*. (s. 199-211). Oslo: Friluftslivets fellesorganisasjon.
- Bischoff, A. & Odden, A. (2000). "Moderniseringsprosesser i utmarka – konsekvenser av endringer innenfor friluftslivet". I *Utmark: tidsskrift for utmarkforskning 1(2000) Nr. 1*. Lillehammer: Østlandsforskning. Hentet 18. mars 2010 fra <http://teora.hit.no/dspace/bitstream/2282/708/1/avannuaq.pdf>
- Bjørhusdal, E. (2010). "Kommersiell heilagdom". I *UTE Nr. 48 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Dahle, B. (2007). "Min bestefars pedagogikk". I Sookermany, A. McD. og Eriksen, J.W. (red.). *Veglederen. Et festskrift til Nils Faarlund*. (s. 207-216). Oslo: GAN Aschehoug.
- Dervo, B.K. (2005). "Børs eller naturkatedral? Utfordringer knyttet til kommersialisering av friluftslivet". I Lerkelund, H.E (red.) *Rapport fra konferansen Forskning i friluft 2000: Røros 1. og 2. desember*. (s.96-107). Oslo: Friluftslivets fellesorganisasjon.

- DNT (2008). *Vedtekter for DNT Fjellsport*. Hentet 3. juni 2010 fra http://www.dntfjellsport.no/index.php?fo_id=1769
- DNT (2010). *Om DNT Fjellsport*. Hentet 22. april 2010 fra http://www.dntfjellsport.no/index.php?fo_id=505
- DSB (1994a). *Forskrift om sikkerheten ved rafting*. Hentet 3. mai 2010 fra <http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19940919-0994.html>
- DSB (1994b). *Forskrift om tryggleiken ved sportsdykking*. Hentet 3. mai 2010 fra <http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19941110-1134.html>
- DSB (2007). *Temaveiledning i risikoanalyse. For risikofylte forbrukertjenester*. Tønsberg: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.
- Einang, O. (2009a). "Nortind og høgskolen i Telemark/Bø". I *UTE Nr. 42 (2/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Einang, O. (2009b). "Profesjonalitet i kurs og føring i fjellet". I *UTE Nr. 44 (4/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Einang, O. (2009c). *Hva er Nortind? Og hva vil vi?* Hentet 28. september 2009 fra http://www.nortind.no/index.php?option=com_content&view=article&id=125&Itemid=145
- Faarlund, N. (1974). *Friluftsliv – HVA, HVORFOR, HVORDAN?* Oslo: Hemsedal/Norges Idrettshøgskole.
- Faarlund, N. (1991). *Naturen er kulturens hjem – om vegledning i friluftsliv*. Et notat fra Østre Toten kommune i anledning kommuneplanarbeidet. Hemsedal: Norges høgfjellsskole.
- Faarlund, N. (1992). *Støy og stillhet i friluftsliv*. Rapport nr 92:39. Oslo: Statens forurensingstilsyn.
- Faarlund, N. (1999). "Friluftsliv – ferd etter evne og det skadeforebyggende arbeidet". I Bischoff, A. (red). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar: rapport fra seminar om sikkerhet i utdanning og opplæring 2.-4. november 1998*. [S.I]: Høgskolen i Telemark og Norge idrettshøgskole.
- Faarlund, N. (2000). "Et forsøk på å omtale friluftslivsvegledningens egenart". I A4-format etter FOR-UT seminaret ved HIT 1999. I Bischoff, A. (red.) *Friluftsliv – i spennet mellom veiledning og undervisning. Rapport fra dagsseminar 19. november 1999*. Bø: FOR-UT/Høgskolen i Telemark.
- Faarlund, N. (2002) "Lawinengefahr!". I Landrø, M. *Skredfare. Snøskred, risiko og redning*. (s. 7-10). Oslo: Featureforlaget AS.

- Faarlund, N. (2005). "Vegledning eller situasjonsorientert læring og dannelsen av militære ledere". I *Pacem – Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon*. Nr. 2/2005. Oslo: Feltprestkorpsset. Hentet 28. april 2010 fra <http://www.pacem.no/2005/2/1krig/04faarlund/>
- Fasting, J. (2007). "Been there, done that! – Om å leve av kommersielt friluftsliv". I Sookermany, A. McD. & Eriksen, J.W. (red.) *Veglederen. Et festskrift til Nils Faarlund*. (s. 173-180). Oslo: GAN Aschehoug.
- Fjellforum (2009). "Profesjonskamp til fjells". Hentet 23. september 2009 fra <http://fjellforum.net/viewtopic.php?t=15537>
- Flognfeldt, T. (2009). "Vern og kommersiell bruk av naturressurser". I *UTE Nr. 45 (5/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- FOR-UT (1979). "Krav til vegledere i friluftsliv". FOR-UTs 5. arbeidsseminar, Trantjern. I Faarlund, N. (1991) *Naturen er kulturens hjem – om vegledning i friluftsliv*. Et notat fra Østre Toten kommune i anledning kommuneplanarbeidet. Hemsedal: Norges høgfjellsskole.
- Grimeland, G. (1999). "Standardisering av krav og kompetanse – erfaringer fra norsk fjellsport". I Bischoff, A. (red.) *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar. Rapport fra seminar om sikkerhet i utdanning og opplæring 2.-4. november 1998*. (s. 17-19). Bø: Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole.
- Grimeland, G. (2004). *En historie om klatring i Norge: 1900-2000*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Grøthe, O. (2008). *Krevjande veg mot friluftshøgskole*. Hentet 27. mai 2010 fra <http://www.hallingdolen.no/meiningar/article54917.ece>
- Hagen, P.N. (1995). "Kommersiell utnytting av utmarkmuligheter og trusler". I *Friluftsliv for alle. Referat fra landkonferanse om friluftsliv. Bergen 3.-5. mai 1995*. DN-notat 1995-11. Trondheim: Direktoratet for naturforvaltning.
- Hjort, B. (2009) "Naturen som lesesal". I *UTE Nr. 42 (2/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Holm, E., Flemsæter, F. & Brown, K.M. (2010). "Friluftsliv i endring". I *UTE Nr. 48 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1996). *Metodevalg og metodebruk*. 3 utgave. [Oslo]: TANO.
- Horgen, A. (1999). *Ferdselen på Jostedalsbreen 1740 – 1940: fra naturliv til friluftsliv*. Hovedoppgave i idrett. Høgskolen i Telemark, avdeling for allmenne fag, i samarbeid på Norges Idrettshøgskole. Bø: [A. Horgen].
- Horgen, A. (2009a). "Profesjonskamp til fjells – sikringstiltak på ville veier". I *UTE Nr. 41 (1/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Horgen, A. (2009b). "Profesjonskamp til fjells". I *UTE Nr. 43 (3/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.

- Horgen, A. (2010). "Kursing og føring i norske fjell". I *UTE Nr. 47 (1/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Høgskolen i Telemark (2010). *Idrett, kroppsøving og friluftsliv*. Hentet 22. april 2010 fra <http://www.hit.no/nor/HiT/AA-studere-ved-HiT/Studietilbud/Idrett-kroppsoeving-og-friluftsliv>
- IFMGA (2010). *The International Federation of Mountain Guides Association*. Hentet 28. april 2010 fra <http://www.ivbv.info/en/the-ifmga/>
- Ingebretsen, J. (2009). "Gautstadtoppen i en ny brytningstid". I *Telemarksavisa, torsdag 23. juli 2009. Nr. 168, 87. årg.* (s. 47). Skien: Telemarksavisa AS.
- Jensen, Aa. (2001). *Naturverdfilosofien og vegledning i friluftsliv*. Hovedoppgave i pedagogikk. Trondheim: NTNU.
- Jensen, Aa. (2003). "Veiledning i friluftsliv for barn og unge". I Bagøien, T.E. (red.) *Barn i friluft: om verdifullt friluftsliv*. (s. 109-124). Oslo: SEBU Forlag.
- Kjernsholen, M. (2010). "DNT, en trussel eller bidragsyter?" I *UTE Nr. 47 (1/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Kolderup, T. (2010). "Kortreiste guider". I *UTE Nr. 47 (1/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Konsumverket (2008). *Konsumverkets almänna råd om glaciärsakerhet (KOVFS 2008: 5)*. Hentet 3. mai 2010 fra http://www.konsumentverket.se/Global/Konsumentverket.se/Best%20och%20ladda%20ner/kovfs/2008/Kovfs_2008_5_Glaci%20rs%20kerhet.pdf
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Landmark, E. (2010). "To kvinner – med og uten skjørt". I *Klatring Nr. 96 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Larsen, A. (2009). "Norsk førstebestigning av Storen?" I *Klatring Nr. 94 (6/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Lier-Hansen, S. (1995). "Allemannsretten. Status pr. Naturvernåret 1995, og hva blir utfordringene fremover?" I *Friluftsliv for alle. Referat fra landkonferanse om friluftsliv. Bergen 3.-5. mai 1995*. DN-notat 1995-11. Trondheim: Direktoratet for naturforvaltning.
- Lindh, G. (red.) (1988). *Vägledningboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundteigen, P.O. (2009). "Friluftsloven og allemannsretten". I *Hallingdølen, tirsdag 8. september 2009. Nr. 104, 71. årg.* (s. 34). Nesbyen: Hallingdølen AS.
- Lyngsnes, K. & Rismark, M. (1999). *Didaktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS:
- Magnussen, L.I. (2009a). "Still krav til arbeid i høyfjellet". I *UTE Nr. 42 (2/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.

- Magnussen, L.I. (2009b). ”Profesjonskamp?”. I *UTE Nr. 44 (4/09)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Mathisen, P. (2003). ”Vandring i et villniss – om veiledningsbegrepet”. I Hoff, M. (red.) *Rettleiarnettverket i Sogn og Fjordane. Årbok 2003. HSF-rapport 2/2003*. (s. 25-31). Sogndal: Høgskulen i Sogn og Fjordane.
- Michalsen, B. (red.) (1998). *Friluftsliv og sikkerhet: et kompendium om bevisstgjøring og ansvar ved friluftslivsundervisning utarbeidet ved Øytun folkehøgskole*. Alta: Øytun folkehøgskole.
- Miljøverndepartementet (1985). *Friluftsliv. En utredning fra Miljøverndepartementet*. Oslo: Det kongelige miljøverndepartement.
- Miljøverndepartementet (2001). *Friluftsliv: en veg til høgare livskvalitet*. St.meld. nr. 39 (2000-2001). Oslo: Det kongelige miljøverndepartement.
- Miljøverndepartementet (2006). *Lov om friluftslivet*. Oslo: Det kongelige miljøverndepartement. Hentet 28. april 2010 fra <http://www.lovdatab.no/all/hl-19570628-016.html>
- Miljøverndepartementet (2008). *Naturarven som verdiskaper*. Oslo: Det kongelige miljøverndepartement. Hentet 3. juni 2010 fra http://ekstranett.innovasjon norge.no/Fjellturisme fs/Workshop_Skinnarbu/WS_Wild_Scotland_endelig_program.pdf
- Myhre, I.O. (2003). ”Vår felles eiendom – tar vi vare på allemansretten?”. I *Plan – Tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling*. Nr. 06/2003. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mytting, I. (1995a). ”Et bidrag til arbeidet med kurs, opplæring og vegledning av smågrupper i friluftsliv”. I Mytting, I. (red.) *Friluftsliv – veglederlære. F1-studiet 1994-95*. (s. 1-14). Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Mytting, I. (1995b). ”Tur- og undervegspedagogikk”. I Mytting, I. (red.) *Friluftsliv – veglederlære. F1-studiet 1994-95*. (s. 15-18). Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Mytting, I. (2007). ”Retorikk eller didaktikk – perspektiver på sikkerhet i friluftslivsutdanning”. I Sookermany, A. McD. & Eriksen, J.W. (red.). *Veglederen. Et festskrift til Nils Faarlund*. (s. 227-235). Oslo: GAN Aschehoug.
- Norges Skogeierforbund (2004). *Utvikling av utmarksbaserte reiselivsbedrifter*. Oslo: Norges Skogeierforbund. Hentet 15. mars 2010 fra http://www.skog.no/skog_data/Attachments/67/Verdikjederapport.pdf
- Norsk Fjellsportforum (2010a). *Om Norsk Fjellsportforum*. Hentet 22. april 2010 fra http://fjellsportforum.no/index.php?fo_id=5726
- Norsk Fjellsportforum (2010b). *Medlemmer av NF*. Hentet 22. april 2010 fra http://fjellsportforum.no/index.php?fo_id=5727

- Norsk Fjellsportforum (2010c). *Nasjonal standard for instruktører, førere og kursarrangører i fjellsport*. Hentet 22. april 2010 fra <http://www.fjellsportforum.no/files/NFSStandarden/Nasjonalstandard2010.pdf>
- Nortind (2010a). *NORTIND – Norske Tindeveglede*. Hentet 22. april 2010 fra <http://www.nortind.no/>
- Nortind (2010b). *Om Nortind*. Hentet 22. april 2010 fra http://www.nortind.no/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=55&lang=nb
- Nortind (2010c). *Krav til opptak*. Hentet 22. april 2010 fra http://www.nortind.no/index.php?option=com_content&view=article&id=146&Itemid=27&lang=nb
- Nærings- og handelsdepartementet (2006). *Nærings- og handelsdepartementets budsjettproposisjon 2006. St.prp. nr. 1 (2005-2006)*. Hentet 26. april 2010 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nhd/dok/regpubl/stprp/20052006/stprp-nr-1-2005-2006-.html?id=211395>
- Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv?: en studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004*. Sammendrag av doktorgradsavhandling. Hentet 12. april 2010 fra <http://www.hit.no/AF/Nyheter/Doktor-i-friluftsliv>.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. 3rd ed. London: Sage Publications.
- Planke, A.M. (2009). *Rådsmøtet og Fjellsportkonferansen 2009*. Hentet 14. oktober 2009 fra http://www.fjellsportforum.no/article.php?ar_id=20464&fo_id=5722
- Planke, A.M. & Habberstad, M. (2010). "DNT som bidragsyter". I *UTE Nr. 48 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Reinertsen, M.F. (2010). "De ideelle og kommersielle". I *UTE Nr. 48 (2/10)*. Oslo: Fri Flyt AS.
- Reinton, H. (2010). "Lang vei mot friluftshøgskole". I *UTE Nr. 49 (3/10)*. Oslo: Fri Flyt
- Repp, G. (1993). *Natur og friluftsliv i grunnskolen*. Volda: Møreforskning.
- Ristesund, B.E. (2008). "Arrangør av juvvandring dømt". I *Miljøkrim. Nr. 1, april 2008, årgang 11*. Oslo: Økokrim. Hentet 29. april 2010 fra http://www.miljokrim.no/nor/tidligere_utgaver/1_april_2008/artikler/arrangoer_av_ju_vandring_doemt
- Schage, P. (2007). *Bestigningshistorie – Norges høyeste fjell – 1700/1800-tallet*. Hentet 4. mai. 2010 fra <http://www.fjellsport.net/BestHist1800.html>
- Skagen, K. (red.) (2000). *Kunnskap og handling i pedagogisk veiledning*. Bergen: Fagbokforlaget

- Skjørten, I. (1996). *Natur og terapi. Et dybdepsykologisk perspektiv på veiledning i friluftsliv*. Hovedoppgave ved Psykologisk institutt. Oslo: Universitet i Oslo.
- Teigland, J. (2000). *Nordmenns friluftsliv og naturopplevelser: et faktagrunnlag fra en panelstudie avlangtidsendringer 1986-1999*. VF-rapport 7/2000. Sogndal: Vestlandsforskning.
- Teknologirådet (2006). *Fremtidens friluftsliv. Scenarier for bruken av norsk natur i 2020*. Rapport 1/06. Oslo: Teknologirådet.
- Tellnes, A. (1994). "Friluftsliv som metode til å endre holdninger og livsstil". I Emmelin, L. (red.) *Nordisk seminarum om friluftslivsforskning*. Stockholm: Nordplan.
- Thun, H. (1992). *Vejledning i naturligt friluftsliv: et nordisk studieoverblikk*. Krylbo: Sjøviks folkhögskola.
- Tordsson, B. (1993). *Perspektiv på friluftslivets pedagogik*. Bø: Telemark distriktshøgskole.
- Tordsson, B. (1994). "Vil friluftslivets blomster gro der hvor forvalternes og pedagogenes støvler trækker?" i *Friluftsliv: Effekter og goder*. Referat fra forskningskonferanse. DN-notat 1994-7 (s. 80-84). Trondheim: Direktoratet for naturforvaltning.
- Tordsson, B. (2003). *Å svare på naturens åpne tiltale: en undersøkelse av meningsdimensjoner i norsk friluftsliv på 1900-tallet og en drøftelse av friluftsliv som sosiokulturelt fenomen*. Dr. Scient avhandling. Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Tordsson, B. (2007). "Går veien samme veg?". I Sookermany, A. McD. & Eriksen, J.W. (red.) *Veglederen. Et festskrift til Nils Faarlund*. (s.195-205). Oslo: GAN Aschehoug.
- Tordsson, B. (2008). "Friluftslivets politisk-institusjonelle marginalisering". I *Nytt Norsk Tidsskrift*. Nr. 01/2008. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tormodsgard, B. (2009). "Ein vekkjar". I *Hallingdølen, lørdag 15. august 2009*. Nr. 94, 71. årg. (s. 2). Nesbyen: Hallingdølen AS.
- Tronstad, S. (2005). *Innføring i klatring*. Oslo: Akilles.
- Tveiten, S. (2008). *Veiledning – mer enn ord...* 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet (2010). *Instruksjon og veiledning. Tema 5. Veiledningssamtale som grunnlag for kommunikasjon, relasjonsbygging og målrettede samtaler*. Oslo: Utdanningsdirektoratet. Hentet 21. mai 2010 fra http://www.skolenettet.no/nyupload/MOTFY/Tema_5/UDIR_Temahefte5_korr3.pdf
- Vorkinn, M., Vittersø, J. & Riese, H. (2000). *Norsk friluftsliv – på randen av modernisering?* ØF-rapport nr. 02/2000. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Øgreid, O.M. (2010). *NF-standard 2010*. Hentet 23. april 2010 fra http://fjellsportforum.no/article.php?ar_id=21761&fo_id=5722

Østrem, K. (2003). *Veiledning i friluftsliv*. Hovedfagsoppgave. Kristiansand: Høgskolen i Agder/NTNU.

PERSONLING MEDDELELSE

Aune, T.K. (2010). "Møte med veiledere i forbindelse med mastergradsavhandling". Høgskolen i Levanger, 4. februar 2010.

Høyem, J. (2010). *Vegledning vs. veiledning*. E-post mottatt 10. mai 2010.

Jensen, Aa. (2010) *Tilbakemelding på utkast til mastergradsavhandling*. E-post mottatt 7. mai. 2010.

"Rådsmøtet og Fjellsportkonferansen 2009

30.09.09 Anne-Mari Planke

Norsk Fjellsportforum Norsk Fjellsportforum kaller inn til rådsmøtet og fjellsportkonferansen 2009. Møtet arrangeres i DNT Oslo og Omegns lokaler i Storgata i Oslo sentrum, lørdag 14. november.

Rådsmøtet vil behandle ordinære rådsmøtesaker. I tillegg forhåndsvarsler styret endringer i Nasjonal Standard for 2010. Tema for årets fjellsportkonferanse vil være todelt. Del 1 vil handle om klatring med barn og Geir Grimeland mfl. vil delta Del 2 vil løfte frem diskusjonen som har blitt kjent som "profesjonskampen i fjellet".

Rådsmøtet holdes lørdag kl. 10 – 12, lunsj kl. 12 -13 og fjellsportkonferansen arrangeres fra kl. 13.00-18.00, med påfølgende middag (kl. 19.00).

Innkalling med saksliste og detaljert konferanseprogram sendes alle medlemmer og arrangører i NF senest 31. oktober. Innspill til saker for rådsmøtet må sendes styret innen 17. oktober. Sakene sendes til

Hvem kan delta:

Alle kan delta, men det er bare medlemmer i Norsk Fjellsportforum som har betalt medlemsavgiften for 2009 som har stemmerett på rådsmøtet.

Deltakeravgift for Fjellsportkonferansen: kr. 200,- (Inkluderer lunsj, kaffe/ te). Det er ingen deltakeravgift for rådsmøtet. Middagen i etterkant arrangeres på en restaurant i nærheten.

Påmelding:

Påmelding og mer informasjon til NF-sekretariatet v/ Anne-Mari post@fjellsportforum.no eller på 91191811. Ønsker du endringsforslagene til Nasjonal Standard for 2010 tilsendt, så kontakt sekretariatet".

INTERVJUGUIDE

Introduksjon

- Praktisk informasjon rundt intervjusituasjonen (tidsperspektiv, båndopptaker, samtaleform...)
- Gjøre rede for intensjonen med intervjuet, og hensikten med undersøkelsen
- For å kunne gjengi innholdet i samtalen på en mest mulig presis måte, vil samtalen bli tatt opp på bånd. Det vil være viktig for at det ikke skal gå tapt noe informasjon. Intervjuet slettes etter databehandlingen
- Anonymitet
- Skulle det være noen spørsmål eller emner du av en eller annen grunn ikke ønsker å svare på, sier du fra om det.
- Du får mulighet til å lese gjennom intervjuet i ettertid – før behandling av data starter – dette for å sikre at intervjuer har oppfattet rett, samt evt. tilføye opplysninger dersom det skulle være ønskelig
- Du har full frihet til å trekke deg fra intervjuet og prosjektet når som helst hvis det skulle være ønskelig

Respondentens bakgrunn

PERSONLIG BAKGRUNN

- Navn
- Alder
- Bosted
- Yrke
- Erfaring som veileder i friluftsliv
- Utdanning
 - Kurs som er relevante for jobben din
- Individuelle erfaringer med friluftslivsaktiviteter (hvilke former for friluftsliv har du hovedsakelig drevet med)

Gjør respondenten oppmerksom på følgende:

Når det kommer spørsmål der begrepene "veiledning" og "veileder" brukes, så er begrepsbruken referert til bratt friluftsliv!

Friluftsliv og natur som begrep

Spørsmål 1: Hva legger du i begrepet ”natur”? Hva med begrepet ”fri natur”?

Spørsmål 2: Det finnes flere definisjoner på friluftsliv. (Stortingsmelding/FRIFO etc.) Hva legger du i begrepet ”friluftsliv”?

Spørsmål 3: I hvilken type natur skal/bør friluftslivsveiledningen foregå? Må det være ”fri natur” eller kan man gjennomføre god veiledning ellers også?

Veiledning i friluftsliv som begrep

Spørsmål 4: Hva legger du i begrepet ”veiledning” i friluftsliv?

Spørsmål 5: Hva legger du i begrepet ”instruksjon”?

Spørsmål 6: Hva legger du i begrepet ”føring” (guiding)?

Kan du kort forklare hva du ser på som hovedforskjellene mellom veiledning, instruksjon og føring?

Spørsmål 7: Hvilken oppfatning tror du folk flest har av begrepet ”veileder”?

Er begrepet veileder for diffust/utydelig? Sier det nok om hva du er/gjør har kompetanse på?

Veiledningstradisjon

Spørsmål 8: Handal og Lauvås (2002) skriver at tradisjonelt har veiledning vært forankret til enten mesterlæremodellen eller handlings- og refleksjonsmodellen. I mesterlæremodellen får man demonstrert oppgaven fra mesteren, deretter øver man seg før mesteren til slutt korrigerer. Veilederen er altså hovedpersonen. I handlings- og refleksjonsmodellen derimot, utfordrer veilederen kunnskapen som gruppen sitter inne med og gir impulser til videre utvikling. Her er den som får veiledning hovedpersonen. Hvordan forholder du deg til disse tradisjonene i din veiledning?

Spørsmål 9: Hva legger du i begrepene situasjonsorientert og erfaringsbasert læring?

Veilederrollen

Spørsmål 10: Hva vil du si karakteriserer eller kjennetegner en god veileder?

Spørsmål 11: Hva vil du si du er veileder i? Begrunn.

Spørsmål 12: I hvilke typer naturlandskap praktiserer du (hovedsakelig) din veiledning?

Spørsmål 13: Hvem er du hovedsakelig veileder du for? Kan du si noe om hva som kjennetegner de du er veileder for?

Spørsmål 14: Du har nevnt hva en god veileder er. Hvordan er du som veileder? Kan du vurdere din veilederrolle og hvordan du utøver veiledning?

Spørsmål 15: Tror du at innholdet og utøvelsen av din veilederrolle er forskjellig fra for eksempel andre miljøer? Forklar eventuelt forskjellene.

Spørsmål 16: Føreren har en ekspertrolle i gruppa, veilederen er en deltaker. I føring er ikke læring en hovedoppgave, den enkelte turen er målet i seg selv, mens ved veiledning søkes det erfaring, kjennskap, verdier osv. Ser du på deg selv hovedsakelig som veileder, instruktør, fører, rådgiver, lærer, mentor, eller noe annet? Hvorfor?

Spørsmål 17: Endrer veiledningen din form og innhold etter hvilken kontekst du er i og hvem som er med?

Spørsmål 18: Hvordan bør veiledningen bør organiseres og hva bør veiledningen inneholde? Hvilke pedagogiske prinsipper ønsker du å fokusere på i din veilederrolle?

Spørsmål 19: Hvilke utfordringer kan du møte når det gjelder å tilpasse veiledningen i

forhold til deltakernes forutsetninger?

Spørsmål 20: Et av punktene i veiledning er at deltakerne skal ta ansvar selv, mens under føring er det føreren som er mesteren og tar ansvar for veivalg, sikkerhet og at alt skal gå bra. Hvordan opplever du det å skille disse to praksisene?

Spørsmål 21: Opplever du at deltakerne noen ganger ”slipper taket” og ikke ser sitt eget ansvar når de er sammen med en veileder/fører? Forskjell på en vanlig tur vs. kvalifiserende kurs eller et fag som skal godkjennes?

Verdisyn

Spørsmål 22: Hvorfor har du valgt å jobbe som veileder i friluftsliv?

Spørsmål 23: Veiledning i friluftsliv har vært forbundet med bestemte holdninger og normer til natur og det å drive friluftsliv. Er du bevisst på å formidle dette?
Hva ønsker du som veileder å formidle under en tur eller et kurs?

Spørsmål 24: Hvordan ivaretar du dine holdninger og verdiene tilknyttet natur og friluftsliv i jobben din?

Spørsmål 25: Hvorfor tror du folk er med på turer og kurs?

Kommersialiseringen av friluftslivet

Spørsmål 26: Hva legger du i begrepet ”kommersielt friluftsliv”?

Spørsmål 27: Hva vil det si å være en kommersiell friluftslivsaktør?

Spørsmål 28: Vil du si at din veilederpraksis i friluftsliv er kommersiell? Hvorfor/hvorfor ikke?

Spørsmål 29: I de siste årene blitt en økning av kommersielle aktører som tilbyr opplevelser og tjenester i natur. Næringsdepartementet ønsker også å øke turismen i Norge ved å selge naturopplevelser og uberørt natur. Tror du den økende kommersielle trafikken kan føre til at allemannsretten, slik vi kjenner den i dag, kan bli innskrenket og truet? Hvorfor, hvorfor ikke? Forskjell på private og kommersielle aktører?

Spørsmål 30: Lov om produktkontroll pålegger alle virksomheter (både kommersielle og frivillige) som tilbyr forbrukertjenester i Norge – eksempelvis klatrekurs, brekurs og føring – å vise aktsomhet og ”treffe rimelige tiltak” for å ivareta brukernes helse og sikkerhet. Men så lenge du tar dette ansvaret, finnes det per i dag ikke noe regelverk som sier noe om hvem som skal kunne drive kommersiell virksomhet i norsk natur (fjell og breer). Ønsker du en regulering av den kommersielle virksomheten og trafikken i tilknytning krevende natur i Norge?

Spørsmål 31: Det har blitt ytret frykt om at på grunn av manglende regelverk er det fare for at Norge blir et dumpingland som tiltrekker seg aktører fra andre land som enten er useriøse, eller ikke har tilstrekkelig kompetanse. Hvordan ser du på dette?

Spørsmål 32: Hvis det skulle komme en eller annen form for regulering av det kommersielle friluftslivet, hvordan mener du en slik regulering bør se ut? Hva bør den inneholde/fokusere på?

Spørsmål 33: Er du redd for at det kan bli en overregulering? Hvorfor/hvorfor ikke?

Spørsmål 34: DNT er en frivillig organisasjon, men tar betalt for turer og kurs de arrangerer. Gjør dette at de er en kommersiell aktør på like linje med andre? Forklar.

Spørsmål 35: Tror du økt kommersialisering vil gi utfordringer i forhold til å ha nok kvalifiserte veiledere, som ikke bare formidler en tur eller opplevelse, men også evner å formidle verdier og naturglede?

Spørsmål 36: Folk er travlere, rikere og mer sugne på natureventyr enn noen gang. Mange vil

ha naturopplevelser, men i stedet for å tilegne seg kompetanse og lære om naturen betaler de for å bli ført til toppen av et fjell, eller for å gå noen mil på ski. I hvilken grad tror du kommersialiseringen av friluftslivet vil påvirke innholdet i veilederrollen og hvordan denne utøves?

Utdanning og kompetanse

Spørsmål 37: Hva legger du i begrepet ”kompetanse”?

Spørsmål 38: Hva bør en utdanning som friluftslivsveileder innholde? Hvilken utdanning eller kvalifikasjoner bør man gjennomgå for å bli friluftslivsveileder i bratt friluftsliv?

Spørsmål 39: Burde det bli sånn at det er mer definert hva du skal bli når du er ferdig? A la ny lærerutdanning der du velger småtrinn, mellomtrinn, ungdomstrinn?
Bør de ferdighetene og den kompetansen du har tilegnet deg tydeliggjøres i større grad?

Spørsmål 40: I Norge er tur etter evne godt innarbeidet. Det er mange som er dyktige i fjellet (både med tanke på tekniske ferdigheter og pedagogisk), i noen tilfeller til og med dyktigere enn de med formell kompetanse, men som ikke har formell kompetanse. Likevel er tendensen at realkompetanse er mindre og mindre verdt, og at det går mot sertifisering. Er det rom for folk med realkompetanse i kommersielt friluftsliv, eller må man ha en eller annen form for formell kompetanse for å kunne ta med seg folk på tur eller holde kurs?

Spørsmål 41: Finnes det, eller burde det finnes et system for å vurdere realkompetanse, eller må man på en eller annen formalisere den kompetansen man innehar ved å gå gjennom en utdanning/kvalifisering? Kan man eventuelt hoppe over noen nivå dersom man kan vise til høy grad av egenaktivitet/kompetanse?

Spørsmål 42: Ser du noen farer eller utfordringer ved formalisering, eller er dette utelukkende positivt i forhold til å sikre gode veiledere?

Spørsmål 43: Hva kan de uten formell kompetanse eventuelt ta på seg av kommersiell aktivitet?

Spørsmål 44: Hvis vi sier at tilegnede ferdigheter uten at man har en formell kompetanse ikke er målbart og umulig å forholde seg til, og at vi må forholde oss til en formell godkjenning /sertifisering hvis vi skal vite at en veileder/fører/instruktør innehar en minimumskompetanse. Hvilken utdanning eller kompetanse bør ligge til grunn for å kunne være en kommersiell friluftslivsaktør i Norge?

Spørsmål 45: Vi har jo en NF-standard som de fleste norske friluftslivsorganisasjonene (deriblant DNT, NKF og Nortind) har blitt enig om. Synes du at godkjenning etter NF-standard skal være et minstekrav for å drive med kommersiell drift? Hvorfor?

Spørsmål 46: Gjelder dette også dersom du kun gjennomfører føringsturer, og ikke driver veiledning eller kursing?

Spørsmål 47: Ett eksempel: Ei venninne av meg som har en bachelorgrad i friluftsliv og pedagogisk utdanning, har startet et lite firma hvor hun tar seg betalt for å ta med seg folk på enkle fjellturer uten behov for tau og enkel breferd (eks. Nigardsbreen). Hun har gått på tur og klatret i fjellet i 10 år, og i utdanningen sin har hun fått en solid innføring i friluftsliv og veiledning. Hun har også gjennomført kurs relatert til ferd på bre og er dyktig på både bevegelsesteknikk, veivalg og kameratredning. Hun har altså formell friluftslivskompetanse, men har ingen godkjenning etter NF-standard. Hva synes du om denne personens kompetanse i forhold til en slik kommersiell drift?

Spørsmål 48: I dag finnes det flere veier mot høy kompetanse knyttet til veiledning, kursing og føring i bratt friluftsliv. DNT, NKF, Nortind, forskjellige breførerlag, høgskoler, folkehøgskoler, private firmaer, eller en kombinasjon av disse, gir alle formell

kompetanse. Hvem skal utdanne hvilke friluftslivsveiledere i Norge? Hva bør disse ulike aktørene kunne godkjenne av kompetanse?

Spørsmål 49: Enkelte har kritisert høgskolene for at de nesten markedsfører seg som førerutdanning. Mye lavere krav enn NF og Nortind. Mange som er ferdig på høgskole tror de er utdannet til noe de ikke er. Hva mener du om dette?

Spørsmål 50: Hadde friluftslivs-Norge vært tjent med å ha mer definerte skiller i utdanningen av veiledere? Naturveileder skog, naturveileder sjø-vassdrag, naturveileder høgfjell og bre etc. og kultur?

Spørsmål 51: Det jobbes for tiden med å opprette et nytt høgskoletilbud rettet mot friluftsliv her i Norge. *Norges friluftshøgskole* er tenkt å bli en statlig profesjonshøgskole, der en skal utdanne veiledere, guider og vertskap med natur- og kulturlandskapet som arbeidsplass. Hvordan ser du på det å starte opp en slik profesjonsutdanning? Hva bør den inneholde, rettes mot?

Spørsmål 52: Kan en slik etablering være det første skrittet i retning i en mer helhetlig tankegang og utdanning av friluftslivsveiledere i Norge?

Spørsmål 53: Hvilket behov tror du det blir for veiledere i friluftsliv i fremtiden?

Avslutning

- Oppsummere hovedtrekkene ved samtalen
- Er det noe du har lyst til å tilføye?
- Evt.
- Takk for intervjuet!

Vedlegg 3

Sturla Grøtta Grav
Mastergrad i kroppsøving
Høgskolen i Nord-Trøndelag
Levanger
E-post: sturla.g.grav@stud.hint.no

Trondheim, 15. februar 2010

Til
Eventuelle respondenter

FORESPØRSEL OM INTERVJU I FORBINDELSE MED MASTERGRADSOPPGAVE

Undertegnede holder for tiden på med et mastergradsarbeid ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Temaet for masterarbeidet er spørsmål rundt friluftslivsveiledning. Intensjonen er å søke kunnskap om hva representanter for forskjellige norske friluftslivsmiljøer legger i friluftslivsbegrepet, og hva de mener skal være utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å være en kommersiell friluftslivsaktør i naturtyper som omfatter fjell og breer. Undersøkelsen vil også prøve å fange opp noen spørsmål omkring hvilke friluftslivsaktører som skal kunne gjøre hva, og utfordringer relatert til den økende kommersialiseringen av norsk friluftsliv.

Med denne forespørselen ønsker jeg å høre om du kunne tenke deg å delta i en samtale hvor du bidrar med dine synspunkter angående skissert tema.

Din deltakelse vil ha stor betydning for mitt videre arbeid, og dine synspunkter vil anonymiseres i avhandlingen.

Varigheten av samtalen vil bli en drøy time.

Håper på positiv tilbakemelding.

Med vennlig hilsen

Sturla Grøtta Grav

Vedlegg 4

Sturla Grøtta Grav
Mastergrad i kroppsøving
Høgskolen i Nord-Trøndelag
Levanger
E-post: sturla.g.grav@stud.hint.no

Trondheim, 17. mars 2010

Til
(navn på respondenten)

INFORMASJON ANGÅENDE SAMTALE/INTERVJU

Takk for at du er villig til å bidra med dine synspunkter angående friluftslivsveiledning, kompetanse og kommersialisering. Det har stor betydning for mitt videre arbeid.

Samtalen du skal være med på er en del av min mastergradsavhandling i kroppsøving ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Hensikten med denne undersøkelsen er å finne ut hva ulike personer fra ulike aktører innen norsk friluftsliv legger i friluftslivsbegrepet, og hva de mener skal være utdanningen eller kompetansen som bør ligge til grunn for å være en kommersiell friluftslivsaktør i naturtyper som omfatter fjell og breer. Undersøkelsen vil også prøve å fange opp syn på kommersielle aktører, holdninger til hvilke friluftslivsaktører som skal kunne gjøre hva, og utfordringer relatert til den økende kommersialiseringen av norsk friluftsliv.

Samtalen vil ta utgangspunkt i en del spørsmål jeg ønsker svar på, og problemstillinger knyttet til det temaet som er skissert. Håper du har anledning til å ta i mot meg i et skjermet rom uten for mange forstyrrelser.

Med ditt samtykke, vil samtalen bli tatt opp på bånd, og etter databehandlingen vil opptaket bli slettet. Innholdet anonymiseres i avhandlingen. Varigheten av samtalen vil bli på litt over en time.

Under samtalen står du fritt til å avbryte med spørsmål om det skulle være noe som er uklart. Du står også fritt til å avstå fra å svare om du ønsker det.

Etter at samtalen er nedskrevet, vil du få anledning til å lese gjennom den før databehandlingen starter. Dette for å kunne føye til opplysninger, eller for å rette opp eventuelle feil eller misforståelser.

Du har full frihet til å trekke deg fra intervjuet og prosjektet når som helst hvis det skulle være ønskelig

Skulle det være noe som er uklart eller det er noe du lurer på, er det bare å ta kontakt.

Ser frem til å treffe deg (dato og klokkeslett)

Med vennlig hilsen

Sturla Grøtta Grav